

JAAAR VERSLAG

80 jaar Algemeen Pensioenfonds KLM

1932 1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950
1951 1952 1953 1954 1955 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968 1969
1970 1971 1972 1973 1974 1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988
1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007
2008 2009 2010 2011 2012

TERUGBLIKKEN EN VOORUITKIJKEN

80 jaar Algemeen Pensioenfonds KLM

1932 1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953
1954 1955 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975
1976 1977 1978 1979 1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997
1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012

VOORWOORD

Dit is het jaarverslag van het Algemeen Pensioenfonds KLM over het jaar 2012. Het bestuur legt in dit jaarverslag verantwoording af over het gevoerde beleid en de beleggingsresultaten. U kunt lezen over de ontwikkeling van de dekkingsgraad van het fonds, de verleende indexatie en over de totstandkoming van de arbeidsvoorwaardelijke overeenstemming over een nieuwe pensioenregeling.

Het bestuur dankt allen die zich dit jaar hebben ingezet voor het pensioenfonds.

Amstelveen, 15 mei 2013

Het bestuur van het Algemeen Pensioenfonds KLM

Arend de Jong
vicevoorzitter

Gerard Lagendaal
vicevoorzitter

INHOUDSOPGAVE

Kerncijfers	6
Gebeurtenissen 2012	7
Belangrijkste gebeurtenissen in het verslagjaar	7
Ontwikkelingen na afsluiten verslagjaar	11
Algemeen	13
Doelstelling	13
Inhoud en kenmerken van de pensioenregeling	13
Organisatie	15
Personalia	17
Bestuursverslag	21
Externe ontwikkelingen	23
Algemeen bestuurlijke zaken	28
Pensioenregeling en uitvoering	41
Beleggingen van het fonds	42
Het financiële beleid	50
Risicomanagement	57
Verslag verantwoordingsorgaan	62
Jaarrekening	65
Balans per 31 december	67
Rekening van baten en lasten	68
Kasstroomoverzicht	69
Toelichting algemeen	70
Toelichting op de balans	82
Toelichting op de rekening van baten en lasten	108
Overige gegevens	121
Bestemming van het resultaat	121
Actuariële verklaring	122
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	124
Bijlagen	127
Deelnemersbestand	130
Ontwikkelingen 2003 – 2012	132
Functies en nevenfuncties bestuur	136
Begrippenlijst	138

KERNCIJFERS

(bedragen in miljoenen euro's)

	2012	2011
Deelnemers		
Aantal actieve deelnemers	14.833	15.238
Aantal gewezen deelnemers	8.368	8.425
Aantal pensioengerechtigden	9.804	9.618
Totaal	33.005	33.281

Premies en uitkeringen

Premies exclusief extra premie en premiekorting	170,8	165,8
Extra premie	33,8	–
Premiekorting	– 6,7	– 8,5
Premies inclusief extra premie en premiekorting	197,9	157,3
Pensioenuitkeringen	146,3	144,6

Vermogen

Stichtingskapitaal en reserves	912,1	490,7
Voorziening pensioenverplichtingen	5.358,5	4.921,7
Nominale dekkingsgraad	116,5%	109,2%
Reële dekkingsgraad	74,8%	72,6%

Indexering

Pensioenrechten actieve deelnemers	0,0%	1,5%
Ingegane pensioenen en premievrije pensioenrechten	1,0%	1,2%

Beleggingen

Vastgoed	503,2	458,5
Aandelen	2.461,7	2.239,7
Vastrentende waarden	2.860,0	2.655,3
Overig	398,1	65,4
Totaal	6.223,0	5.418,9

Rendement

Rendement vastgoed	14,6%	0,1%
Rendement aandelen	16,5%	– 9,2%
Rendement vastrentende waarden	13,9%	11,8%
Totaalrendement	14,8%	4,9%
Vijfjaarsgemiddeld totaalrendement	4,3%	2,1%
Tienjaarsgemiddeld totaalrendement	7,7%	5,2%

GEBEURTENISSEN 2012

BELANGRIJKSTE GEBEURTENISSEN IN HET VERSLAGJAAR

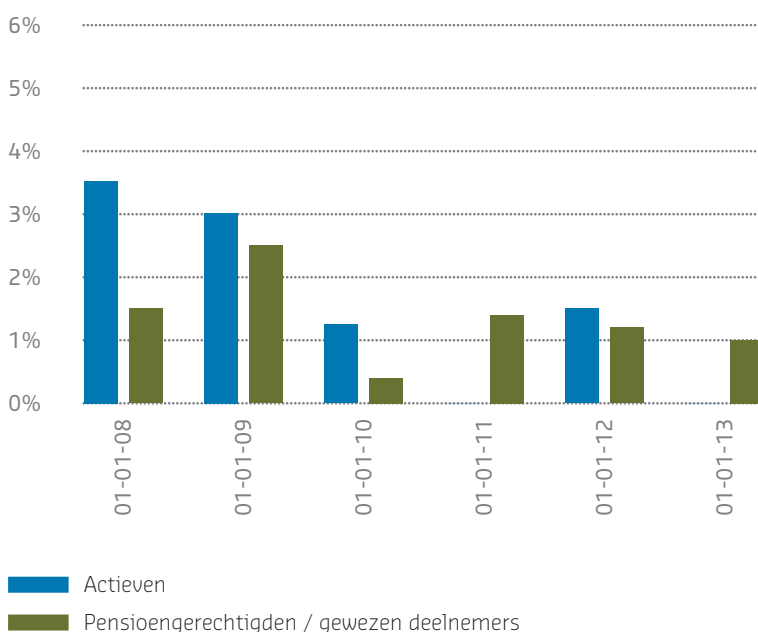
Het pensioenfonds behaalde over 2012 een goed beleggingsresultaat. Het totaalrendement op de beleggingen bedroeg 14,8%. Hierdoor steeg het vermogen naar 6,2 miljard euro per eind 2012. Mede door dit positieve beleggingsresultaat, is de financiële positie van het fonds verbeterd. Per 31 december 2012 bedroeg de nominale dekkingsgraad 116,5%. Met deze dekkingsgraad heeft het fonds geen reservetekort meer.

De verbeterde financiële positie maakte het mogelijk om de ingegane pensioenen en pensioenaanspraken van gewezen deelnemers per 1 januari 2013 met 1% te indexeren. De pensioenaanspraken van werknemers zijn niet aangepast. Dat heeft niet te maken met de financiële positie van het fonds, maar met het ontbreken van een loonronde voor werknemers na 1 januari 2012. Hierna wordt nog verder ingegaan op het nieuwe indexatiebeleid.

Naast de verbetering van de financiële positie zijn er in het jaar ook op andere terreinen positieve resultaten behaald.

In november bestond het pensioenfonds 80 jaar. Vanwege dit jubileum, organiseerde het bestuur begin 2013 twee bijeenkomsten voor deelnemers, die in totaal meer dan 430 zeer geïnteresseerde deelnemers en pensioengerechtigden trokken. In deze bijeenkomsten is uitgebreid stilgestaan bij de resultaten en de risico's waar het pensioenfonds mee te maken heeft. De rente is immers laag en we leven steeds langer. Tegelijkertijd zit het fonds niet in de groep pensioenfondsen die in 2013 gaat korten op aanspraken en pensioenuitkeringen. Ook kan het fonds in tegenstelling tot veel pensioenfondsen in Nederland nog deels indexeren. Grafisch weergegeven is het beeld van de indexatie over de afgelopen vijf jaar als volgt:

Indexatie

Het bestuur heeft eind 2012 de arbeidsvoorwaardelijke afspraken voor een nieuwe pensioenregeling met de looptijd van een jaar (tot 1 januari 2014) getoetst en in uitvoering genomen. De kern van de nieuwe regeling is een verlaging van het opbouwpercentage met 0,1% en de invoering van een zogeheten indexatiestaffel, waarbij de mate van indexatie afhankelijk is van de gemiddelde nominale dekkingsgraad van juni tot en met november.

Deze veranderingen zijn een versobering ten opzichte van de oude pensioenregeling. KLM en werknemersorganisaties praten in 2013 verder over een nieuwe pensioenregeling vanaf 1 januari 2014. Het bestuur volgt deze gesprekken nauwlettend en heeft een aantal belangrijke aandachtspunten geformuleerd die bijdragen aan een houdbare pensioenregeling op langere termijn.

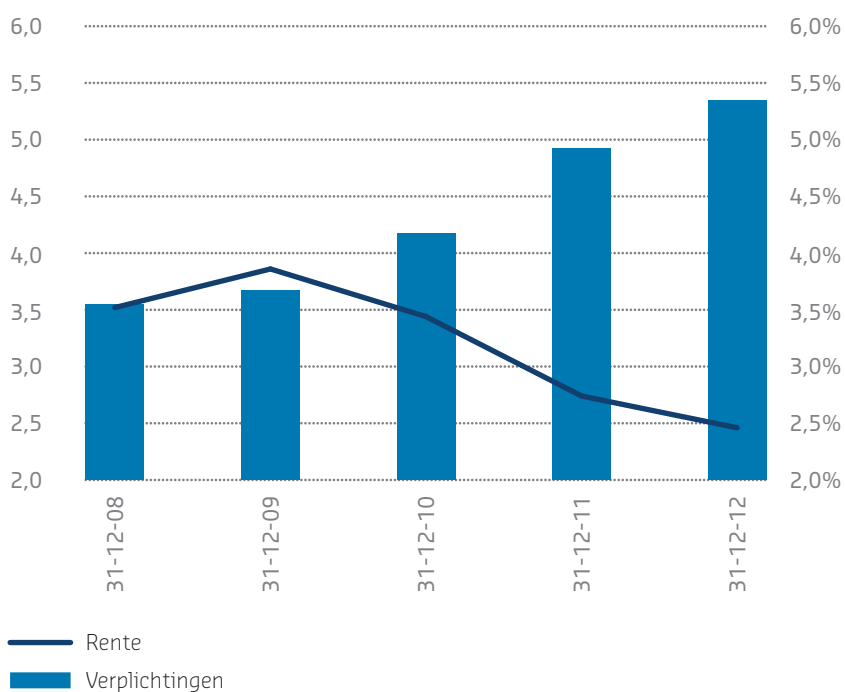
Het bestuur denkt daarbij onder meer aan een meer gedifferentieerde indexatiestaffel tussen 110 en 130%, het expliciteren van de koppeling en volgorde tussen inhaalindexatie en premiekorting en herijking van het niveau voor inhaalindexatie en premiemaximering.

Het bestuur heeft in de loop van 2012 besloten om het eind 2011 genomen besluit tot gedeeltelijke indexatie voor 2012 tot 50% van de beschikbare indexatieruimte (resultierend in 1,5% indexatie voor actieve deelnemers en 1,2% indexatie voor pensioengerechtigden) in stand te laten en geen aanvullende indexatie (boven het 50%-niveau) te verlenen. Hierbij heeft het bestuur overwogen dat de dekkingsgraad mede vanwege de UFR weliswaar wat beter was dan voorheen, maar dat de fundamentele financiële positie van het fonds geen aanvullende indexatie boven 50% toeliet.

Het bestuur heeft in 2012 veel aandacht besteed aan de onrust op de financiële markten en de gevolgen daarvan voor pensioenfondsen. Met name de ontwikkelingen rond de euro vroegen veel aandacht en gaven aanleiding tot zorg. Grote onzekerheid rond een munt heeft immers repercussies voor de reële economie en daarmee voor de vermogenspositie van het fonds. De euro is ook een belangrijke factor bij de ontwikkeling van de rente. De grote invloed van de rente blijkt duidelijk uit de hierna volgende grafiek, die ook gebruikt is tijdens de deelnemersbijeenkomsten.

Verplichtingen en rente

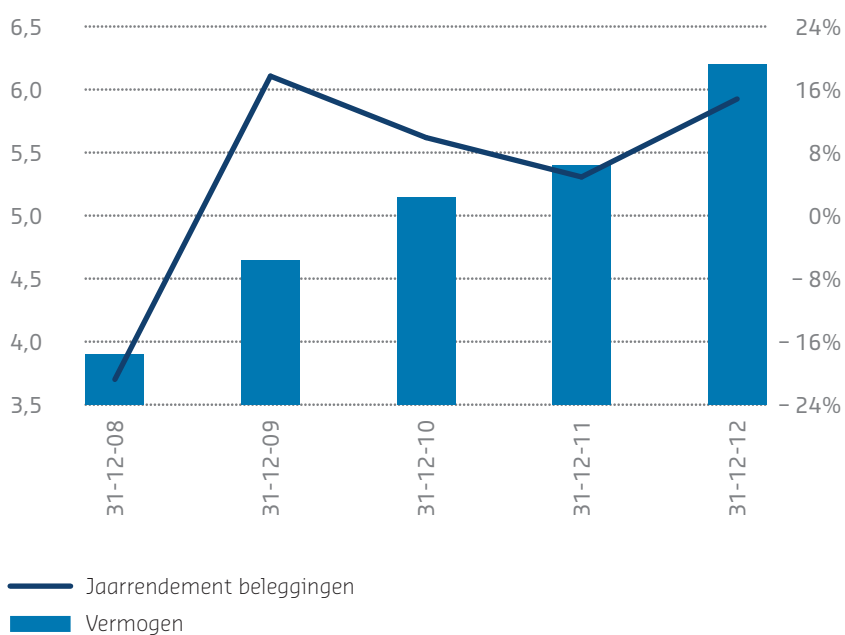
EUR miljarden

Het bijbehorende beeld van het rendement op het vermogen en de ontwikkeling van het fondsvermogen over dezelfde periode ziet er zo uit:

Vermogen en rendement

EUR miljarden

In het in mei 2012 door het bestuur vastgestelde beleggingsplan heeft het bestuur de strategische beleggingsmix in beperkte mate aangepast. Deze aanpassingen werden omgeven en gekleurd door de onzekerheid rond de euro, met behoud van de doelstelling om in relatief solide eurolanden te beleggen. Tegelijkertijd is de allocatie naar schuld-papier uit opkomende landen iets verhoogd. Eind 2012 is besloten tot een nieuwe diversificatie van de aandelenportefeuille, deels ingegeven door kansen in ontwikkelende landen en deels defensief van aard.

In het verslagjaar zijn ook stappen gezet ten aanzien van verantwoord beleggen. In juni 2012 organiseerde het bestuur een seminar over dit onderwerp. Tijdens dit seminar heeft het bestuur zich met een aantal erkende experts bezig gehouden met alle aspecten van verantwoord beleggen, dus rekening houdend met ecologische, sociale en governance-aspecten (ESG). Er is uitgebreid ingegaan op de risico's en het rendement van verantwoord beleggen. De mogelijkheden van beursgenoteerde duurzame aandelen en obligaties zijn verkend. Engagement, microfinanciering, duurzaam vastgoed en duurzame energie zijn uitgediept. In vervolg op dit seminar heeft een bestuurlijke werkgroep een ESG-beleid ontwikkeld, dat begin 2013 is vastgesteld. Een eerste stap van dit beleid is het committeren van het fonds aan internationale normen, door ondertekening van de United Nations Principles for Responsible Investment.

In de eerste maanden van het verslagjaar heeft het bestuur met KLM gesproken over een verzoek van KLM om – gelet op toen nog lopend arbeidsvoorwaardelijk pensioen-overleg en de onzekerheid over landelijke pensioenafspraken – geen herstell premie in rekening te brengen. Het bestuur stelde vast dat er binnen de uitvoeringsovereenkomst geen ruimte was om het verzoek van KLM te honoreren. Het pensioenfonds en KLM hebben vervolgens nadere afspraken gemaakt, op grond waarvan de herstell premie in januari 2013 volledig is voldaan.

Het bestuur heeft in oktober 2012 tijdens een seminar, waar alle kandidaatstellende partijen aanwezig waren, de eigen governance in relatie tot ontwikkelingen in regelgeving en toezicht besproken. Aanwezigen hebben hun visies op pensioenfondsbestuur kenbaar gemaakt. In de kern van de zaak is er enerzijds een nadrukkelijke wens om paritair bestuur als uitgangspunt te houden. Anderzijds stellen de bestuurswerkzaamheden steeds meer eisen. Een pensioenfonds is immers niet alleen een uitvoeringsmiddel van de pensioenafspraken die arbeidsvoorwaardelijke partijen maken, maar wordt in toenemende mate gezien als een volwaardige financiële instelling. Het bestuurslidmaatschap kost bestuursleden steeds meer tijd, de geschiktheidseisen zijn pittig en nemen in zwaarte toe. In november 2012 zijn tijdens een beleidsdag de aanbevelingen uit dit seminar diepgaand besproken. In december 2012 heeft het bestuur besloten om over te gaan op een zittingstermijn van vier jaar in plaats van de huidige drie jaar. Het bestuur gaat over tot een rooster van aftreden waardoor niet alle bestuursleden meer gelijk aftreden. Tevens zullen zowel nieuwe als zittende bestuursleden getoetst worden. Er zal stevig geïnvesteerd worden in de scholing van zittende en kandidaat-bestuursleden. Het bestuur heeft nog geen besluiten genomen over de omvang van het bestuur, maar denkt er aan om de omvang op termijn in te krimpen.

Vanuit deze beleidsvoornemens organiseert het bestuur in het voorjaar de benoemingen en verkiezingen voor de zittingstermijn die op 1 juli 2013 start.

Voor de komende jaren ligt er een groot aantal majeure ontwikkelingen in het verschiet. Het pensioenakkoord zal zijn beslag krijgen en het kabinet heeft ingrijpende aanpassingen van de pensioenopbouw aangekondigd. Hoewel de te maken keuzen voor een belangrijk deel de verantwoordelijkheid is van de sociale partners, vindt het bestuur het van belang het speelveld en beleidsopties te verkennen. Vanuit het verkregen inzicht kan het bestuur een waardevolle bijdrage leveren aan het overleg van de arbeidsvoorwaardelijke partijen. Deze verkenning vindt plaats in de ALM-commissie van het fonds en in specifieke bijeenkomsten van het bestuur.

In 2012 heeft ook de communicatie van het fonds een kwaliteitsimpuls gekregen. Heldere en persoonlijk toepasbare informatie, het bevorderen van het pensioenbewustzijn en dialoog met de belanghebbenden staan hoog op de agenda van het bestuur. Dat heeft geleid tot nieuwe initiatieven en aanscherping van bestaande communicatie. Voor deelnemers die vaker geïnformeerd willen worden en ook belangstelling hebben voor de financiële positie van het fonds is de digitale nieuwsbrief NWSflits geïntroduceerd. Verder is de informatie op de website uitgebreid en toegankelijker gemaakt. Het uitbrengen van het jaarlijkse uniforme pensioenoverzicht is begeleid door een communicatiecampagne, waarbij ook geëxperimenteerd is met persoonlijke pensioengesprekken en spreekuur op locatie. Het 80-jarige bestaan van het pensioenfonds is aangegrepen voor een proef met grootschalige bijeenkomsten voor deelnemers en pensioengerechtigden. Het bestuur heeft dit directe contact tussen bestuursleden en belanghebbenden zeer gewaardeerd.

Om het beleid en de uitvoering te ondersteunen liet het bestuur in najaar 2012 een extern bureau een nulmeting uitvoeren naar de waardering en effectiviteit van de communicatie. Uit dit onderzoek bleek dat zowel deelnemers als pensioengerechtigden de communicatie hoog waarden, met 7,8 respectievelijk 8,4. Verder bleek dat drie kwart van de deelnemers open staat voor pensioeninformatie. Overigens gaat het bestuur niet alleen uit van algemeen onderzoek, twee maal per jaar wordt de communicatie ook getoetst in panels met deelnemers en pensioengerechtigden.

ONTWIKKELINGEN NA AFSLUITEN VERSLAGJAAR

Het bestuur blijft ook in de eerste maanden alert op de situatie op de financiële markten. Wereldwijd is zorg over Japan. Japan heeft veel schulden en verkeert al jaren in een situatie waarin de economische groei achterblijft. De problematiek rond de redding van Cyprus leidde aanvankelijk tot koersdalingen, maar de gevolgen bleken kortstondig. De situatie van verschillende zuidelijke eurolanden en de invloed daarvan op de markten blijft een punt van zorg.

Mede als gevolg van de verbetering van aandelenmarkten is de dekkingsgraad in de eerste maanden van 2013 verder verbeterd. Per 31 maart 2013 bedroeg de dekkingsgraad 119,9%.

Begin februari maakten arbeidsvoorwaardelijke partijen met name afspraken over de gevolgen van de verschuiving van de AOW-ingangsdatum. Deze afspraken betreffen primair de aansluiting van de mogelijke pensioeningangsdatum bij de gewijzigde ontslagdatum bij KLM en de AOW-ingangsdatum. Het bestuur heeft in april besloten deze afspraken in uitvoering te nemen.

De in 2012 gestarte evaluatie van de afdekstrategieën van het pensioenfonds en verkenning van eventuele beleidsalternatieven wordt in 2013 afgerond.

Het pensioenfonds is betrokken in een tweetal themaonderzoeken van DNB. Het betreft een vervolg op een sectorbreed onderzoek naar de beheersing van het tegenpartijrisico van medio 2012. DNB heeft vastgesteld dat het fonds weliswaar een gering tegenpartijrisico loopt, maar dat het wenselijk is dat het beleid explicieter wordt vastgelegd. Het fonds zal voor 1 juli een beleidsdocument ter zake opstellen. Het andere onderzoek betreft de uitbesteding van het vermogensbeheer. DNB heeft alle grote(re) fondsen gevraagd een self assessment van de eigen uitbesteding uit te voeren en voor eind 2013 over de uitkomsten en eventuele maatregelen te rapporteren. De planning is er op gericht om het self assessment in september uit te voeren. Overigens had het bestuur in december 2012, in samenspraak met de besturen van de andere KLM-fondsen, zelf al besloten tot een externe beoordeling van het uitbestedingscontract.

Op 11 april sloten landelijke sociale partners een sociaal akkoord. Dit akkoord bevat ook een paragraaf over de aanvullende pensioenen. In deze paragraaf staan afspraken over het nieuwe pensioencontract, het FTK en het zogeheten invaren. Verder is insteek van partijen om het fiscale kader (Witteveenkader) minder vergaand dan het Kabinet voor ogen staat aan te passen. Het akkoord zal zeker betrokken worden in het door KLM en de werknemers voorgenomen overleg in 2013.

In mei vindt de plenaire behandeling in de Tweede Kamer van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen plaats. Naar verwachting zal de wet per 1 juli 2013 in werking treden, met een implementatietermijn van één jaar. Het bestuur zal later dit jaar bezien tot welke wijzigingen in de governance de wet aanleiding geeft.

ALGEMEEN

DOELSTELLING

De Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM heeft als doelstelling het verzorgen van een waardevast pensioen tegen acceptabele kosten waarbij belangen van alle belanghebbenden evenwichtig worden afgewogen. Het bestuur voert hiertoe een solide financieel beleid en toetst of arbeidsvoorwaardelijke afspraken in overeenstemming zijn met de wet- en regelgeving en uitvoerbaar zijn.

INHOUD EN KENMERKEN VAN DE PENSIOENREGELING

De pensioenregeling van het pensioenfonds geldt voor alle werknemers in een grondfunctie met een dienstverband dat onder de KLM-cao valt en daarmee gelijkgestelden. De deelnemers betalen met een deelnemersbijdrage mee aan de financiering van de pensioenregeling. De pensioenregeling kent de hierna volgende pensioensoorten:

Pensioensoorten

Het **ouderdomspensioen** bij het fonds kent twee regelingen. Een middelloonregeling voor deelnemers geboren op of na 1 januari 1950 dan wel in dienst getreden ná 31 december 2005 en een eindloonregeling voor deelnemers geboren voor 1 januari 1950.

De *middelloonregeling* baseert het ouderdomspensioen op het gemiddeld over de gehele loopbaan verdiende salaris. Tot en met 31 december 2012 bouwde de deelnemer jaarlijks 2,25% nettopensioengrondslag op. Met ingang van 1 januari 2013 is dit 2,15% van de nettopensioengrondslag. Het totaal bereikbare pensioen is de som van het pensioen dat een deelnemer elk jaar over de in dat jaar geldende pensioengrondslag heeft opgebouwd. De reguliere pensioenleeftijd is in deze regeling 65 jaar. Een vervroegde pensioenleeftijd en deeltijdpensioen zijn onder voorwaarden mogelijk. Deelnemers die op 31 december 2005 deelnemer waren in het fonds, maar geboren zijn op of na 1 januari 1950, hadden de keuze om tijdelijk tot 1 januari 2011 pensioen op te bouwen op basis van een eindloonregeling, daarna geldt opbouw op basis van de middelloonregeling. Als voor deze deelnemers arbeidsongeschiktheid is ingetreden in de periode tussen 31 december 2005 en 1 januari 2011, vindt de premievrije opbouw voor het arbeidsongeschikte deel plaats in de eindloonregeling en voor het eventuele arbeidsgeschikte deel in de middelloonregeling.

Ploegendienstpensioen wordt opgebouwd door deelnemers die in ploegendienst werken. Dit pensioen is een aanvulling op het ouderdomspensioen. Het ploegendienstpensioen gaat tegelijk met het ouderdomspensioen in. Met ingang van 1 januari 2011 wordt in de middelloonregeling geen afzonderlijk ploegendienstpensioen meer opgebouwd. Vanaf deze datum vindt de opbouw over ploegendienstbetalingen plaats binnen het reguliere ouderdomspensioen.

Prepensioen en overbruggingspensioen gelden alleen voor degenen die geboren zijn vóór 1950 en deelnemer waren op 31 december 2005. De prepensioenregeling biedt deze deelnemers de mogelijkheid om op de leeftijd van 61 jaar en 6 maanden te stoppen met werken. Overbruggingspensioen wordt uitgekeerd vanaf de ingangsdatum van het ouderdomspensioen tot de 65-jarige leeftijd. Het bestaat uit een AOW-vergoeding van maximaal 70% van de franchise en een premiecompensatie.

Nabestaandenvoorzieningen

Het fonds kent de volgende voorzieningen voor nabestaanden van deelnemers en pensioengerechtigden:

- Een **nabestaandenpensioen** ter hoogte van 70% van het ouderdomspensioen en ploegdienstpensioen dat tot aan het moment van overlijden is opgebouwd.
- Een **facultatief nabestaandenpensioen** voor een extra dekking die er voor zorgt dat het nabestaandenpensioen bij overlijden 70% van het bereikbare ouderdomspensioen en ploegdienstpensioen is. De deelnemer en de partner kunnen gezamenlijk van deze verzekering afzien.
- Een **Anw-hiaatpensioen** dat voorziet in een aanvullende uitkering aan de nagelaten partner van een deelnemer of gepensioneerde, die geen aanspraak heeft op een uitkering op grond van de Algemene nabestaandenwet (Anw). Net als bij het facultatief nabestaandenpensioen kunnen de deelnemer (of gepensioneerde) en de partner gezamenlijk van het Anw-hiaatpensioen afzien.
- Een **Wezenpensioen** voor kinderen tot de 18-jarige leeftijd. Bij het volgen van een opleiding waarvoor recht op studiefinanciering bestaat, wordt het wezenpensioen uitgekeerd tot de 27-jarige leeftijd (middelloonregeling) dan wel tot de 25-jarige leeftijd (eindloonregeling).

Arbeidsongeschiktheidspensioen gaat bij volledige arbeidsongeschiktheid in na twee jaar arbeidsongeschiktheid. Bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid heeft de deelnemer recht op het pensioen wanneer de loongerelateerde WGA¹-uitkering op grond van de WIA² eindigt en de WGA-vervolgutkering begint. De deelnemer ontvangt het arbeidsongeschiktheidspensioen zolang de arbeidsongeschiktheid duurt, maar uiterlijk tot de normpensioendatum.

Aanvullend pensioen is een beschikbare premieregeling waarbij de premie direct wordt omgezet in aanspraken op ouderdomspensioen. Vanaf 1 januari 2007 worden geen nieuwe verzekeringen meer afgesloten voor het aanvullend pensioen. Met ingang van 1 januari 2013 is geen inleg in deze verzekeringen meer mogelijk.

¹ Regeling werkhervatting gedeeltelijk arbeidsgeschikten.

² Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen.

Aangesloten werkgevers

Het pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds. KLM NV valt onder de werkingssfeer van het fonds, alsmede ondernemingen die tot de KLM-groep behoren. In dit kader zijn KLM Health Services en KLM Flight Academy, beide 100% dochters van KLM NV, eveneens aangesloten werkgevers.

Indexering (toeslagverlening)

Het pensioenfonds streeft ernaar om de opgebouwde pensioenaanspraken op basis van het aanvullend pensioen en de middelloonregeling jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de lonen volgens de cao van het grondpersoneel. Voor ingegane pensioenen en premievrije aanspraken streeft het fonds ernaar om deze jaarlijks aan te passen aan de afgeleide prijsindex. Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre het pensioenfonds pensioenrechten en pensioenaanspraken aanpast. Dit betekent dat er geen recht op indexatie bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst indexatie kan plaatsvinden. De indexatie financiert het pensioenfonds uit het beleggingsrendement.

ORGANISATIE

Het pensioenfonds heeft de juridische vorm van een stichting en wordt geleid door een bestuur. Binnen het fonds bepaalt het bestuur als hoogste orgaan het beleid. Het bestuur is bevoegd tot het nemen van besluiten die betrekking hebben op het fonds en de daarmee verbonden handelingen.

Bestuur

Het bestuur bestaat uit twaalf leden. Vier van hen worden benoemd door de werknemers, twee door de pensioengerechtigden en zes door KLM. Het bestuur heeft een externe voorzitter benoemd, die geen stemrecht heeft. Deze voorzitter leidt de vergaderingen en bewaakt de zorgvuldigheid van de besluitvorming. Het bestuur benoemt een lid vanuit de groep deelnemers en pensioengerechtigden tot vicevoorzitter en een werkgeverslid tot vicevoorzitter.

Bestuurscommissies

Binnen het fonds bereidt een aantal bestuurscommissies en werkgroepen de besluitvorming in de bestuursvergaderingen voor. Ook voor de uitvoering of uitwerking van besluiten kunnen commissies of werkgroepen worden ingesteld. Het pensioenfonds heeft de volgende vaste commissies: ALM-commissie, audit committee, beleggingsadviescommissie, werkgroep riskmanagement, communicatiecommissie en een commissie pensioenzaken. Voor specifieke onderwerpen worden ad-hoc werkgroepen ingesteld. De bevoegdheden van commissies zijn geregeld in terms of reference. Het audit committee is een gezamenlijke commissie van dit pensioenfonds en het Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel. De beleggingsadviescommissie is een gezamenlijke commissie van dit pensioenfonds, het Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel en het Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM. De beleggingsadviescommissie bestaat uit vijf externe deskundigen; leden van het bestuur nemen als vertegenwoordigers deel aan de vergaderingen. De overige bestuurscommissies bestaan alleen uit bestuursleden.

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur legt verantwoording af aan een verantwoordingsorgaan, dat bestaat uit negen leden die KLM N.V., de deelnemers en de pensioengerechtigden vertegenwoordigen. Het verantwoordingsorgaan beoordeelt jaarlijks het gevoerde beleid, de uitvoering daarvan en de voor de toekomst gemaakte beleidskeuzen. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan wordt opgenomen in het jaarverslag.

Deelnemersraad

In het kader van de medezeggenschap van pensioengerechtigden heeft het fonds naast bestuurszetels voor pensioengerechtigden ook een deelnemersraad. In deze raad hebben acht vertegenwoordigers van de deelnemers en vier van de pensioengerechtigden zitting. De deelnemersraad heeft in overeenstemming met de wet een adviserende bevoegdheid.

Intern toezicht

Het wettelijk voorgeschreven interne toezicht wordt uitgevoerd door een visitatiecommissie. Deze bestaat uit drie onafhankelijke deskundigen. De visitatiecommissie beoordeelt het functioneren van het bestuur van het fonds. Dit gebeurt op basis van onderzoek van bestuursprocessen en -procedures, de aansturing van het pensioenfonds en de wijze waarop het fonds de langetermijnrisico's beheerst. De bevindingen van de visitatiecommissie worden opgenomen in het jaarverslag.

Accountant en actuaris

Het fonds heeft KPMG Accountants N.V. als externe accountant en MERCER (Nederland) B.V. als certificerend actuaris aangesteld. Het bestuur heeft het hoofd actuariaat van de uitvoeringsorganisatie aangewezen als adviserend actuaris van het fonds.

Uitvoeringsorganisatie

De uitvoering van de taken van het fonds is uitbesteed aan Blue Sky Group B.V. Het fonds is voor een derde deel aandeelhouder van de uitvoeringsorganisatie. De uitvoering gebeurt op basis van dienstverleningsovereenkomsten, service level agreements en mandaten. Het bestuur heeft voor de representatie van het fonds in maatschappelijke contacten de directeur en een lid van het managementteam van de uitvoeringsorganisatie benoemd tot titulair directeur en secretaris van het fonds.

PERSONALIA

STAND PER 15 MEI 2013

Bestuur

Voorzitter

ir. E.H. Kok

Benoemd door de werknemers

drs. J. van den Brink, H.K. de Bruijn MBA, drs. H.A. Essenberg, M.K.M. Ritsema

Benoemd door de KLM

mr. P.J.M. Jansen, drs. A.R. de Jong RC (vicevoorzitter), R. Kies,
mw. drs. G.E. van der Landen, P.M. Schelvis RA, drs. M.P.A. Stienen

Benoemd door de pensioengerechtigden

P.A. van Gent, G.K.R. Lagendaal (vicevoorzitter)

Secretaris

drs. E.J.J. Voorhoeve

Directeur

drs. B.A.A.M. van der Stee

Compliance officer

ir E.H. Kok

ALM-commissie

Voorzitter

mw. drs. G.E. van der Landen

Leden

drs. H.A. Essenberg, P.A. van Gent, mr. P.J.M. Jansen, drs. A.R. de Jong RC, R. Kies,
G.K.R. Lagendaal, M.K.M. Ritsema

Audit committee

Voorzitter

P.M. Schelvis RA

Leden

P.A. van Gent, Algemeen Pensioenfonds KLM, mr. P.J.M. Jansen, Pensioenfonds
KLM-Cabinepersoneel, R.C. Koster, Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel

Beleggingsadviescommissie

Voorzitter

drs. H.H. van der Koogh

Leden

prof. dr. D. Brounen, mw. dr. M.W.M. Donders, dr. C.L. Dert

Werkgroep riskmanagement

Voorzitter

P.M. Schelvis RA

Leden

drs. H.A. Essenberg, P.A. van Gent, R. Kies

Communicatiecommissie

Voorzitter

drs. H.A. Essenberg

Leden

mr. P.J.M. Jansen, R. Kies, M.K.M. Ritsema

Commissie pensioenzaken

Voorzitter

mr. P.J.M. Jansen

Leden

H.K. de Bruijn MBA, P.A. van Gent

Verantwoordingsorgaan

Benoemd door de werknemers

C. Hoogeveen, E.J. Reurich, J.J.N. Walter (voorzitter)

Benoemd door de KLM

M.J. Besseling RA, drs. S. Zaat RC, drs. G. Woelders (vicevoorzitter)

Benoemd door de pensioengerechtigden

drs. J.H. Kas, drs. ing. J. Schaatsbergen, vacature

Deelnemersraad

Benoemd door de werknemers

M.A. Berkhemer, H.D. Nota (vicevoorzitter), C.J.M. Palmen, N. van der Plas,
mw. L.A. Silvis, H. van Steenis, F.A.G. van der Voort van der Kleij, E. Zwart

Benoemd door de pensioengerechtigden

W. Stijnman, P. Kuiken, mr. H.A. de Monyé, F.H. Reder (voorzitter)

Visitatiecommissie

drs. D. del Canho, drs. W. van Ettinger, mr. H. Nijssse (voorzitter)

Accountant

KPMG Accountants N.V.

Actuaris

MERCER (Nederland) B.V.

Uitvoeringsorganisatie

Blue Sky Group B.V., Amstelveen

5105

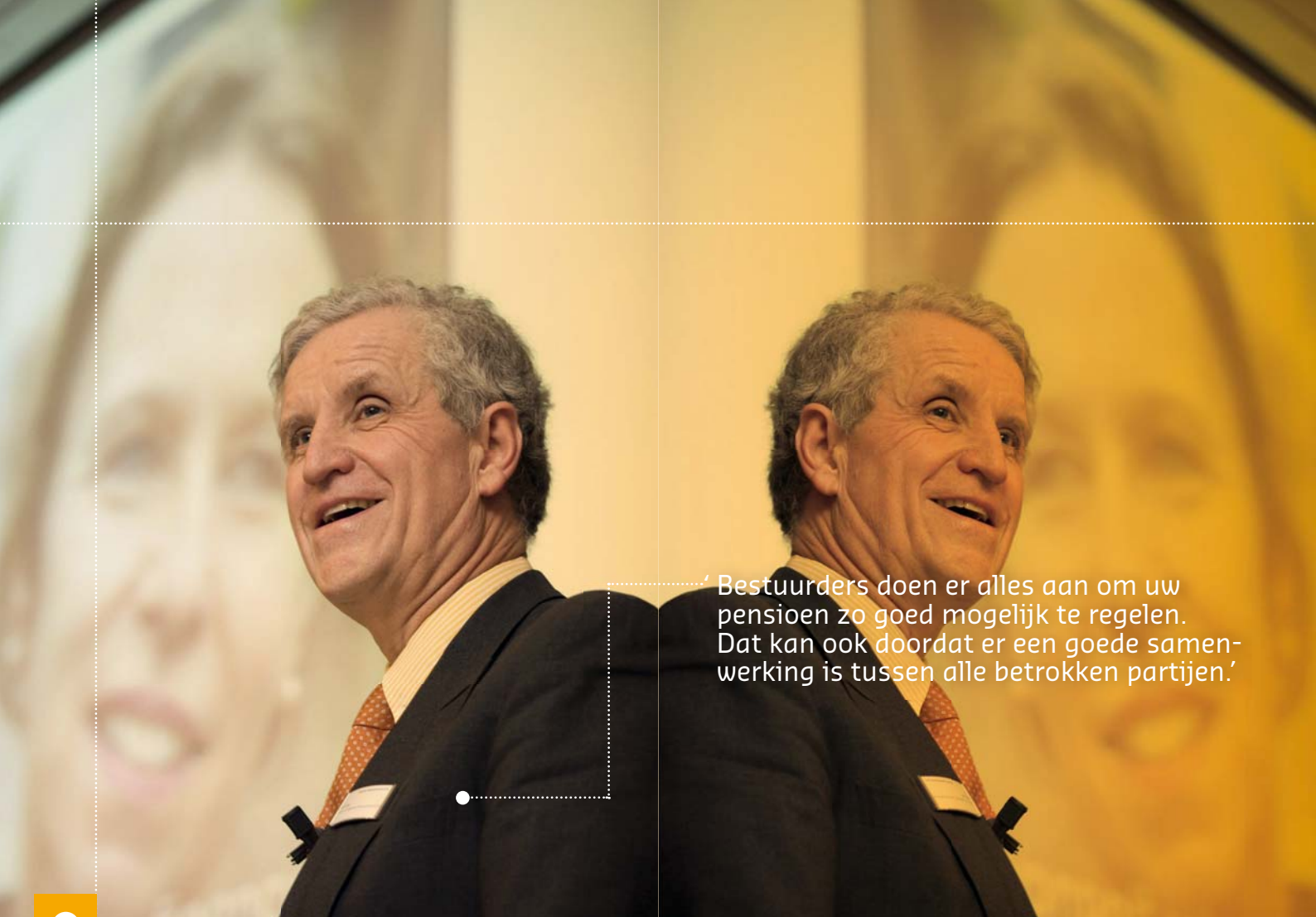

Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM

BESTUURSVERSLAG

80 jaar Algemeen Pensioenfonds KLM

Bestuurders doen er alles aan om uw pensioen zo goed mogelijk te regelen. Dat kan ook doordat er een goede samenwerking is tussen alle betrokken partijen.'

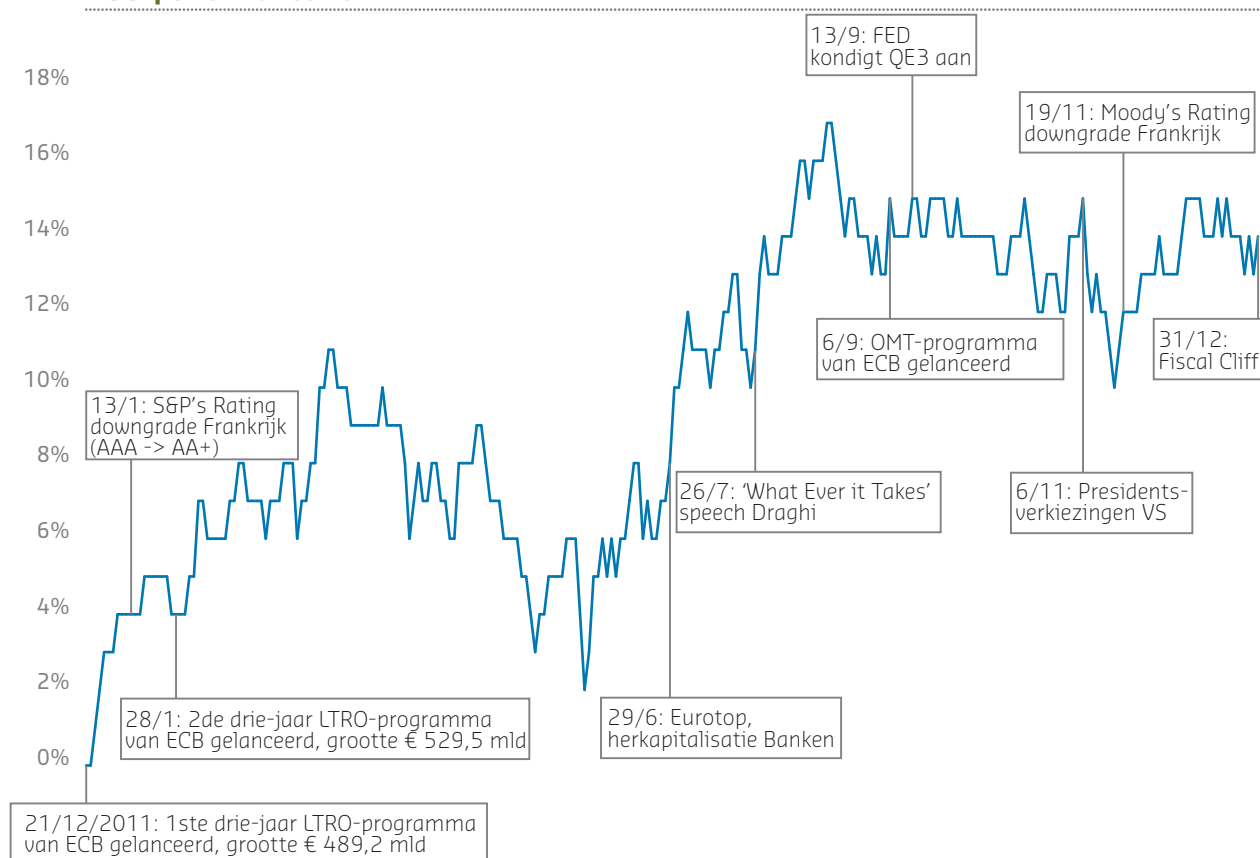
BESTUURSVERSLAG

EXTERNE ONTWIKKELINGEN

Financiële ontwikkelingen

Het jaar 2012 was weer een bewogen jaar, waarbij de koersen voornamelijk werden gedreven door politiek en monetair beleid. Binnen de eurozone ging de eurocrisis onverminderd door en stonden beleidsmakers voor belangrijke beslissingen. In Amerika waren de grote meningsverschillen tussen de Democraten en Republikeinen over het economische beleid en de hoge staatsschuld van grote invloed op markten. Wat de opkomende markten betreft, speelden vooral de potentiële inflatie en het hierop inspelende overheidsbeleid een rol.

MSCI performance 2012

Verslechterende economische vooruitzichten

De ontwikkelde economieën begonnen het jaar met verslechterende economische vooruitzichten. Met name in Europa hield de eurocrisis onverminderd aan. Daarnaast kwam de Chinese overheid met extra beleid om inflatie af te remmen, dit drukte op de Chinese groeivooruitzichten. Hoewel de markten de eerste maanden van 2012 het positief momentum wisten vast te houden uit 2011, veroorzaakt door een ECB-maatregel om banken van extra liquiditeiten te voorzien, achterhaalde de economische realiteit de koersen in maart.

Monetair beleid

Ondanks magere economische vooruitzichten draaide in juni het slechte sentiment op de wereldwijde financiële markten. Door de expliciete bevestiging van de centrale banken van Europa en de Verenigde Staten om een onvoorwaardelijke monetaire verruiming ter bestrijding van de economische malaise te geven, verdween de stress uit de markt. Daarnaast zorgde het uitstel van het vervallen van fiscale stimuleringsmaatregelen in de Verenigde Staten, de zogenoemde 'fiscal cliff', voor een verdere afname van onzekerheid. Koersen van aandelen en vastgoed begonnen weer een stijgend verloop te vertonen.

Gevolgen voor beleggingen

Ondanks de angst van beleggers in 2012 is het jaar afgesloten met beter dan gemiddelde beleggingsrendementen. Aandelenmarkten hadden bijvoorbeeld in 2012 een gemiddeld rendement van 14%. Hiervoor zijn verschillende verklaringen. Eén van de belangrijkste hiervan is dat de centrale banken hebben aangegeven onvoorwaardelijk de financiële markten te ondersteunen met monetaire verruiming. Deze actie heeft het zogenaamde 'staartrisico' verminderd en heeft het angstniveau bij beleggers aanzienlijk verlaagd. Hiernaast was de waardering van aandelen nog steeds zeer aantrekkelijk, met name die van Europese aandelen. Bedrijven hadden in de crisis na 2008 reeds hun balansen op orde gemaakt en beschikten vanwege de lage rente over zeer goedkope financieringsmogelijkheden. Verder kan 2012 beschouwd worden als het jaar waarin aandelen terugveerden van het slechte beursjaar 2011. De lage rente op vooral Duitse en Amerikaanse overheidsobligaties dwong veel institutionele beleggers ook om naar alternatieven te zoeken, de zogenaamde 'risky assets'. Hieronder vallen aandelen, die een aantrekkelijk alternatief vormen, gegeven de huidige waardering en het dividendrendement. Hiernaast waren bedrijfsobligaties een gewilde belegging in 2012, met name het risicovollere segment, de high yield obligaties. Een ander alternatief in 2012 was de emerging market debt, een asset class die het uitstekend heeft gedaan. De best presterende asset class was 'wereldwijd vastgoed'. Vastgoed biedt in onzekere tijden een solide inkomstenstroom en hoogstwaarschijnlijk was de waarderingsaanpassing van vastgoed vanaf 2008 te ver naar beneden doorgeschoten.

De euro-dollarkoers bleef door de onzekerheid rondom de overheidsfinanciën in de Verenigde Staten en de eurozone hangen tussen de 1,20 en 1,35. De tienjaarsrentes van Duitsland en de Verenigde Staten daalden tot historische dieptepunten.

Het jaar 2012 stond ook in het teken van de invoering van de Ultimate Forward Rate (UFR) door de toezichthouder DNB. Het invoeren van deze nieuwe rekenrentemethodiek leidde ertoe dat de rentes voor lange looptijden relatief zijn gestegen.

Pensioenen

De AOW en het Regeerakkoord Rutte II

In 2012 zijn de lang verwachte verhogingen van de AOW-leeftijd in gang gezet. Zo is per 1 april 2012 de ingangsdatum van de AOW verschoven van de eerste dag van de maand waarin men 65 jaar wordt naar de dag waarop men 65 jaar wordt. Vervolgens is per juli

2012 besloten de AOW-leeftijd vanaf 1 januari 2013 stapsgewijs verder te verhogen. Per 1 januari 2019 zal de AOW-leeftijd uitkomen op 66 jaar en per 1 januari 2023 op 67 jaar. Bovendien wordt vanaf 2024 de AOW-gerechtigde leeftijd gekoppeld aan de toename van de levensverwachting. Het oorspronkelijke idee om de ingangsdatum van de AOW in de toekomst te flexibiliseren is in de wetgeving niet overgenomen. Voor werknemers die op 1 januari 2013 al voor hun 65e met pensioen of met VUT waren, wordt voorzien in een (beperkte) overgangsmaatregel ter overbrugging van het AOW-gat dat voor hen onvermijdelijk zal ontstaan. Inmiddels is een amendement ingediend op de Pensioenwet dat het mogelijk moet maken dat deelnemers met een al ingegaan pensioen opnieuw een keuze kunnen maken voor een hoog-laagconstructie om het AOW-gat te compenseren.

Ook is in wetgeving vastgelegd dat de pensioenrichtleeftijd (voor de aanvullende pensioenen) per 1 januari 2014 wordt verhoogd naar 67 jaar (met een koppeling vanaf 1 januari 2015 aan de toename van de levensverwachting). Daarbij wordt het maximale opbouwpercentage verlaagd met 0,1%.

In het kader van het nieuwe kabinet Rutte II zijn eind oktober 2012 verdergaande wijzigingen met betrekking tot de AOW- en pensioenrichtleeftijd aangekondigd. Dit betreft een versnelling van de stapsgewijze verhoging van de AOW-gerechtigde leeftijd, al in 2018 naar 66 jaar en in 2021 naar 67 jaar. Verder is in het regeerakkoord aangekondigd dat per 1 januari 2015 het maximale opbouwpercentage voor een eindloonregeling 1,55% zal gaan bedragen en voor een middelloonregeling 1,75%. Ook is opgenomen dat vanaf 2015 het pensioengevend salaris een maximum krijgt van 100.000 euro.

Financieel toetsingskader

Het financieel toetsingskader (FTK) is het stelsel van financiële normen voor pensioenfondsen dat in de Pensioenwet is vastgelegd en moet waarborgen dat pensioenfondsen het afgesproken pensioen aan alle generaties daadwerkelijk kunnen uitkeren.

In mei 2012 heeft het kabinet Rutte I een hoofdlijnennotitie naar de Tweede Kamer gestuurd met nieuwe spelregels die beogen de aanvullende pensioenen transparanter te maken en beter bestand tegen financiële schokken. De hoofdlijnennotitie bevat een voorstel voor één integraal FTK waarin ruimte is voor twee soorten pensioencontracten: het (bestaande) nominale contract en het (nieuwe) reële contract.

In het nominale contract worden de nominale aanspraken en rechten voorwaardelijk geïndexeerd, afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. In het nieuwe FTK wordt daar een met absoluut 5% verhoogde zekerheidsbuffer aan toegevoegd om de nominale aanspraken, inclusief de in het verleden toegekende indexatie, te beschermen. De dekkinggraad die benodigd is voor volledige indexatie bedraagt 125 tot 130%. Binnen het nominale contract kunnen pensioenaanspraken en -rechten alleen in het uiterste geval worden gekort.

In het reële contract worden aanspraken in beginsel jaarlijks automatisch geïndexeerd. Bij financiële tegenvallers worden alle reële pensioenaanspraken en -uitkeringen structureel verlaagd. Is de korting groter dan de beoogde jaarlijkse indexatie, dan kunnen de pensioenaanspraken en -rechten ook nominaal dalen. Is er sprake van financiële meevallers dan worden deze ook verwerkt in de pensioenaanspraken en -uitkeringen. In beide gevallen wordt de aanpassing van de pensioenaanspraken en -rechten binnen een periode van maximaal tien jaar doorgevoerd. Na toepassing van het aanpassingsmechanisme komt de dekkingsgraad altijd weer uit op 100% reëel.

Belangrijk aandachtspunt bij de eventuele keuze van sociale partners voor het reële pensioencontract is het zogenoemde 'collectieve invaren'. Dit betekent dat in het verleden opgebouwde nominale aanspraken en rechten door middel van een collectieve waardeoverdracht worden ingebracht in het nieuwe reële contract. Voor de keuze om collectief te kunnen invaren, moet de Pensioenwet mogelijk worden gewijzigd.

Op 21 november 2012 heeft het kabinet Rutte II aan de Tweede Kamer bericht dat de uitwerking van de nieuwe wetgeving meer tijd kost dan verwacht en dat invoering van het reële contract wordt uitgesteld naar 1 januari 2015.

Governance

Wet versterking bestuur pensioenfondsen

Op 24 februari 2012 diende minister Kamp bij de Tweede Kamer een voorstel in voor de Wet versterking bestuur pensioenfondsen. Na kritische commentaren uit de sector en opmerkingen van de vaste Kamercommissie besloot de regering om onderdelen van de wet nog eens nader te bezien en op enkele punten advies te vragen aan de SER. Deze bezinning leidde op 21 december 2012 tot indiening van een tweetal nota's van wijziging. Hiermee wordt in 2013 de parlementaire behandeling hervat. Streven van de regering is om de wet per 1 juli 2013 in werking te laten treden. Pensioenfondsen hebben vervolgens tot 1 juli 2014 de tijd om de wetgeving te implementeren.

De regering wil met het wetsvoorstel de kwaliteit van de besturing van pensioenfondsen verbeteren. Daarnaast zijn adequate vertegenwoordiging van belanghebbenden en stroomlijning doelstellingen van de wetgever. Ten slotte zijn in het wetsvoorstel enkele maatschappelijke thema's opgenomen. Verbetering van de kwaliteit van de besturing pakt de regering langs twee lijnen aan: enerzijds zet de regering in op deskundigheid, daarnaast wordt het interne toezicht versterkt. Om de deskundigheid te verbeteren wordt voor bestuurders het geschiktheidsvereiste ingevoerd. Geschiktheid betreft niet alleen kennis, maar ook competenties en professioneel gedrag. Verder krijgen besturen de bevoegdheid bestuursleden te weigeren. De verbetering van de deskundigheid wordt verder gefaciliteerd door de introductie van nieuwe bestuursmodellen. Zo kan een zogenoemd paritair bestuur, dat bestaat uit vertegenwoordigers van werknemers, pensioengerechtigden en werkgever(s), worden uitgebreid met maximaal twee externe deskundigen. Daarnaast is er de mogelijkheid om het bestuur in handen te geven van deskundige beroepsbestuurders ('extern model'). Een derde optie is het gemengde model – ook wel one tier board genoemd – met uitvoerende en niet-uitvoerende (toezichthoudende) bestuursleden.

In het kader van de stroomlijning van de organisatie van pensioenfondsen worden de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan opgeheven. Daarvoor in de plaats komt een verantwoordingsorgaan met een uitbreiding van advies- en beroepsrechten. De belangrijkste adviesrechten betreffen het sluiten, wijzigen en beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst en overdracht of overname van verplichtingen.

Initiatiefwet Koşer Kaya/Blok

Per 1 januari 2013 is de initiatiefwet over medezeggenschap van gepensioneerden van de Tweede Kamerleden Koşer Kaya (D66) en Blok (VVD) in werking getreden. Deze initiatiefwet regelt feitelijk de vertegenwoordiging van pensioengerechtigden in besturen van alle pensioenfondsen. Omdat ook deze wet voorziet in een invoeringstermijn van een jaar, zal de wet naar verwachting 'ingehaald' worden door de Wet versterking bestuur pensioenfondsen.

Maximering van functies

Vanaf 1 januari 2013 geldt ook de Wet bestuur en toezicht. Deze wet, die zich primair op ondernemingsbestuur richt, regelt onder meer een maximering van het aantal toezichtfuncties bij grote rechtspersonen. Afhankelijk van de omvang van hun vermogen en premie-inkomsten zijn pensioenfondsen grote rechtspersonen in de zin van deze wet. Dit betekent dat bij benoeming van bestuursleden of interne toezichthouders rekening zou moeten worden gehouden met de wettelijke maximering. Het interne toezicht in de pensioensector heeft echter een ander karakter en andere verantwoordelijkheden dan bij ondernemingen en de strikte maximering lijkt haaks te staan op de inzet van de regering om het toezicht bij pensioenfondsen juist te intensiveren. De pensioensector heeft daarom aangedrongen op een specifieke regeling voor pensioenfondsen. In de nota van wijziging op de Wet versterking bestuur pensioenfondsen van 21 december 2012 is de grondslag gelegd voor een eigen regeling voor pensioenfondsen. Deze regeling heeft betrekking op zowel bestuurlijke functies als toezichtfuncties en houdt rekening met de specifieke omstandigheden bij pensioenfondsen.

Toezicht

De Nederlandsche Bank voerde in 2012 een groot aantal themaonderzoeken uit. Er werd onder andere onderzoek gedaan naar gedrag en cultuur bij besturen van financiële instellingen, tegenpartijrisico's, risico's van uitbesteding en de kwaliteit van pensioenadministraties ('Quinto-P'). Ook vond vervolgonderzoek plaats naar beleggingsbeleid. Verder zag DNB toe op tijdige indiening van de financiële crisisplannen en werden deze plannen beoordeeld. Eind 2012 voerde DNB samen met de AFM een nulmeting uit van de mate van voorbereiding van pensioenfondsen op het nieuwe pensioencontract. In het kader van de bevordering van de kwaliteit van besturen en toezicht trad op 1 juli 2012 de Beleidsregel geschiktheid 2012 in werking. Op grond van deze beleidsregel worden nieuwe bestuurders niet alleen op deskundigheid getoetst, maar ook op competenties en professioneel gedrag ('gebleken geschiktheid'). DNB zette zijn beleid voort om voorgedragen bestuursleden uit te nodigen voor een individueel gesprek. Ook ging DNB in gesprek met enkele kandidaatstellende organisaties van sociale partners over hun rol in de werving en selectie.

DNB introduceerde in april 2012 haar vernieuwde toezichtsaanpak FOCUS!, die uitgaat van risicogeoriënteerd toezicht. Doelstelling van FOCUS! is om de beschikbare capaciteit zo efficiënt en effectief mogelijk in te zetten. Onderdeel van deze nieuwe aanpak is een classificatie van pensioenfondsen, rekening houdend met omvang en risico's. Voor pensioenfondsen die niet in de hoogste classificatie zitten, heeft dit tot gevolg dat de directe toezichtscontacten minder zijn geworden. Zo is bijvoorbeeld het periodieke overleg tussen toezichthouder en bestuur vervallen en vinden directe onderzoeken in mindere mate plaats. Wel worden deze fondsen betrokken bij de bredere themaonderzoeken.

ALGEMEEN BESTUURLIJKE ZAKEN

Wijzigingen in bestuur en bestuurscommissies

Het bestuur nam in 2012 afscheid van het bestuurslid de heer H. Egberts. De betreffende bestuurszetel is ingenomen door de heer H. de Bruijn. De heer C.E. Beckers is in september teruggetreden uit de beleggingsadviescommissie vanwege het verlopen van het zittingstermijn. Het bestuur dankt de heren Egberts en Beckers voor hun inzet voor het pensioenfonds.

Bestuursactiviteiten

De bestuursagenda in 2012 werd bepaald door de vermogenspositie van het fonds in relatie tot de ontwikkeling van de economie en de financiële markten, de eigen governance en de uitkomsten van het arbeidsvoorwaardelijk pensioenoverleg over een nieuwe pensioenregeling. Ook speelde een discussie met KLM over de herstell premie.

Het bestuur heeft in het gehele verslagjaar de ontwikkeling van de financiële markten nauwgezet gevolgd. Daarbij bekeek het bestuur herhaaldelijk of de bestaande hedges (middelen om financiële risico's af te dekken) effectief waren. Het bestuur ontvangt periodiek rapportages over de financiële positie. De dekkingsgraadrapportage wordt bij standen beneden 110% dagelijks aan het bestuur verstrekt. In elke bestuursvergadering bespreekt het bestuur de financiële situatie en mogelijke scenario's. Het bestuur haalt veel informatie uit kwartaalrapportages over de performance van de beleggingen. Tevens zijn er elke maand rapportages over de stand van de beleggingen en de financiële markten. In spannende tijden, bij grote volatiliteit op de markten, wordt er tussentijds overlegd tussen bestuur en uitvoerder.

Op het terrein van de beleggingen was in december 2012 sprake van een herinrichting van de strategische aandelenportefeuille. Dit was gebaseerd op een grondige diversificatiestudie. Bij de herinrichting werd de defensieve aandelenportefeuille uitgebreid ten laste van de reguliere aandelenportefeuille en werd een actief wereldmandaat toegevoegd aan de bestaande portefeuille. Verder boog het bestuur zich in 2012 over het tegenpartijrisico. Daarbij werden aanbevelingen overgenomen van een gezamenlijke werkgroep van de KLM-pensioenfondsen, die beoordeelde welk raamwerk moet worden gehanteerd voor de handel in derivaten met zakenbanken. Deze aanbevelingen betreffen onder meer het maken van onderscheid tussen monitoring van niet-systeembanken

en van systeembanken en de ontwikkeling van een monitoringmodel. Verder is het bestuur geïnformeerd over de voortgang met betrekking tot private equity.

Het bestuur heeft in 2012 een crisisplan opgesteld. Het crisisplan geeft kort samengevat een beschrijving van de keuzes die het bestuur moet maken bij verschillende standen van dekkingsgraad. In de zomer van 2013 zal een crisisoefening worden gedaan, waarbij het bestuur getest zal worden in een zo realistische mogelijke setting.

Discussie over de herstell premie ontstond toen KLM in januari het fonds verzocht of deze premie, een gevolg van het reservetekort ultimo 2011, achterwege kon blijven gezien het lopende arbeidsvoorwaardelijk overleg en de afspraken uit het landelijk pensioenakkoord. Vanwege dit verzoek overlegde het bestuur met KLM. Ook deed het bestuur onderzoek naar de voorwaarden in de uitvoeringsovereenkomst, waarbij dit onderzoek extern is getoetst. De uitkomst hiervan was dat de uitvoeringsovereenkomst geen ruimte bood om KLM tegemoet te komen. Het bestuur heeft besloten de nota voor herstell premie te sturen, maar de incasso aan te houden tot januari 2013. Inmiddels heeft KLM deze nota voldaan. De besluitvorming over dit onderwerp is steeds ter advisering en consultatie voorgelegd aan de deelnemersraad. De discussie kreeg een vervolg toen KLM in juni aangaf dat het niet aanvaardbaar was om enerzijds met bonden overleg te voeren over aanzienlijke reducties van arbeidskosten en anderzijds forse herstell premies te moeten betalen. KLM liet weten dat in het arbeidsvoorwaardelijk overleg aangestuurd zou worden op een versoering van de pensioenregeling. Het bestuur heeft dit bericht voor kennisgeving aangenomen omdat deze discussie aan de arbeidsvoorwaardelijke partijen is. Wel heeft het bestuur gewezen op de contractuele verplichtingen. Hierbij kan worden aangetekend dat het bestuur reeds in juli 2011 de arbeidsvoorwaardelijke overlegpartners in een uitvoerig en grondig onderbouwd ALM-advies erop gewezen heeft dat de financiering en de ambitie van de pensioenregeling niet overeenkwamen.

In de loop van het jaar heeft het bestuur zich regelmatig op de hoogte gesteld van de voortgang van de gesprekken tussen bonden en KLM over de nieuwe pensioenregeling. Aan het begin van het jaar had het bestuur aangedrongen op duidelijkheid per 1 oktober 2012. In november 2012 ontving het bestuur het onderhandelingsresultaat van de partijen. Begin december beschreef het bestuur in een uitvoerige brief aan het overleg de resultaten van zijn toets op rechtmatigheid, uitvoerbaarheid en financiële soliditeit. Het bestuur heeft aangegeven dat de afspraken tussen bonden en KLM volstaan voor de tussen arbeidsvoorwaardelijke partijen afgesproken contractsduur van één jaar. Er zijn echter ook belangrijke aandachtspunten voor het overleg in 2013. Deze hebben betrekking op onder meer een gedifferentieerde indexatiestafel, dus een stapsgewijs oplopend indexatiepercentage.

In het laatste kwartaal was de indexatie per 2012 en 2013 een belangrijk onderwerp in het bestuur. Eind 2011 nam het bestuur het besluit om gedeeltelijk te indexeren voor 2012 en in de maand oktober – afhankelijk van de uitkomst van het arbeidsvoorwaardelijk overleg en de financiële stand van het fonds – te bezien of verdere aanvulling mogelijk was.

Het bestuur heeft vastgesteld dat aanvulling niet mogelijk was. Eind september – begin oktober was het arbeidsvoorwaardelijk pensioenoverleg nog niet afgerond. DNB kwam eind september met een nieuwe disconteringsvoet, de ultimate forward rate (UFR). Het bestuur stelde vast dat ook met UFR het fonds in reservetekort bleef. De structurele positie van het pensioenfonds was al met al nog niet zo goed dat aanvulling op de eerder verleende indexatie verantwoord was. Na binnenkomst en beoordeling van de nieuwe pensioenafspraken eind 2012 kon het bestuur beslissen over de indexatie 2013. Uitgaande van de dekkingsgraad ultimo 2012 (116,5%) en de nieuwe indexatiestaffel kwam het bestuur uit op 50% indexatie voor 2013. Dit komt neer op 1,0% voor pensioengerechtigden en 0% voor actieve deelnemers, vanwege de loonstop bij KLM. Hiermee heeft het bestuur voor het tweede opeenvolgende jaar besloten tot gedeeltelijke indexatie.

Het bestuur heeft verder in het verslagjaar verschillende reguliere onderwerpen behandeld, zoals het beleggingsbeleidsplan, het jaarverslag over 2011 en het communicatiejaarplan. Ook werd de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) geactualiseerd.

Het bestuur vergaderde in 2012 vier keer extra, in totaal elf keer. De discussie over de herstell premie en (de verwerking van) het arbeidsvoorwaardelijk akkoord waren daar de oorzaak van. Naast deze reguliere vergaderingen waren er twee specifieke seminars die het bestuur organiseerde. Op 22 juni was er een ESG-seminar en op 12 oktober het seminar over governance. Dit laatste seminar was opgedragen aan het in 2011 vertrokken, jarenlang voor het pensioenfonds actieve bestuurslid Bert Gerritsma. Tevens hield het bestuur op 11 december een beleidsdag. Als voorbereiding op bestuursvergaderingen vonden bijeenkomsten van de verschillende bestuurscommissies en werkgroepen plaats. Er is tweemaal, in mei en december, met het verantwoordingsorgaan en de deelnemersraad vergaderd.

ALM-commissie

De opdracht van de ALM-commissie is om onderzoek te doen naar de ontwikkeling van het vermogen en de verplichtingen op lange termijn en voorbereiding van het beleid met betrekking tot balansbeheer en risicobeheer (asset liability management).

De ALM-commissie heeft zich in de loop van het jaar gericht op de inpassing van het beleggingsbeleid gegeven de nieuwe financieringsopzet van het fonds. Er is veel en diepgaand gesproken over de wijze waarop het pensioenfonds de hedges op rente, valuta en aandelen vormgeeft. De ALM-commissie vergadert in beginsel elke maand. Het integraal balansmanagement heeft daarmee een volwaardige plaats gekregen in het pensioenfonds.

Audit committee

Het audit committee (AC) beoordeelt namens het bestuur de interne beheersing in opzet en werking. Het pensioenfonds en het Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel verzorgen de bemensing van het committee. In de paragraaf 'Interne beheersing' wordt verslag gedaan van de activiteiten en bevindingen van het audit committee.

Werkgroep Riskmanagement

In 2012 is een werkgroep Riskmanagement opgericht. Het doel van de werkgroep is om ervoor te zorgen dat het bestuur van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM zodanig inzicht heeft in de risico's die het pensioenfonds loopt en in de opzet en werking van de maatregelen ter beheersing van die risico's, dat het bestuur initiërend kan optreden en in control is. De Werkgroep Riskmanagement heeft als taken het ontwikkelen en onderhouden van de risicostrategie van het fonds, de uitvoering van risicomanagement-activiteiten en advisering van het bestuur over risicomanagementonderwerpen.

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie ontwikkelt het communicatiebeleid van het fonds en begeleidt de uitvoering van dit beleid. Ze besteedde veel aandacht aan de UPO-campagne, het communicatiebeleidsplan, de kwartaalberichten, de brochures, de website, de Focus, social media, deelnemersonderzoek, de deelnemersbijeenkomsten, terugkoppeling van de klankbordgroep, actuele items zoals het onderzoek over terugstortingen en andere pensioenactualiteiten. Onder 'Communicatie' wordt nader verslag gedaan van de activiteiten op communicatiegebied van het fonds.

Commissie pensioenzaken

De commissie pensioenzaken behandelt namens het bestuur bijzondere (individuele) gevallen, waarin het reglement niet eenduidig kan worden toegepast. Daarnaast fungeert de commissie in voorkomende gevallen als bezwaarschriften- of geschillencommissie. Verder worden reglementswijzigingen in deze commissie voorbereid.

De commissie pensioenzaken behandelde in het verslagjaar enkele individuele gevallen en enkele meer algemene onderwerpen, waaronder de vereenvoudiging van de tekst van pensioenreglementen.

Medezeggenschap

De deelnemersraad heeft in 2012 tien adviezen uitgebracht. Er is positief geadviseerd over de reglementswijzigingen inzake KLM Flight Academy en KLM Health Services. De deelnemersraad adviseerde positief over reglementswijzigingen inzake de WIA, keuzemogelijkheden ouderdoms- en nabestaandenpensioen, de vereenvoudigingen van pensioenreglementen, het beleggingsplan, het jaarverslag en de uitkomsten van het arbeidsvoorwaardelijk overleg (uitvoeringsovereenkomst en reglementswijziging). Bij meerdere adviezen is de deelnemersraad met concrete suggesties of alternatieven gekomen. Zo schreef de raad dat de indexatiestaffel wat meer gedifferentieerd zou kunnen worden met 25, 50, 75 en 100% toekenning. Ook gaf de raad aan de bovengrens van de indexatiestaffel te hoog te vinden.

De deelnemersraad schreef eind januari 2012 een brief met standpunten aan het bestuur, nadat KLM het bestuur verzocht had de nota voor herstell premie aan te houden. In deze brief adviseerde de deelnemersraad het bestuur om het verzoek van KLM niet in te willigen. De raad heeft dit onderbouwd door te verwijzen naar de lopende uitvoeringsovereenkomst die betaling van herstell premie vordert bij een reservetekort. Een belangrijk aandachtspunt was voor de deelnemersraad of het bestuur actief beleid

zou voeren voor dit vraagstuk. Dat was het geval. Het bestuur zat ‘er bovenop’. Mede in dat licht bezien, leidden de uiteindelijke afspraken tussen bestuur en KLM om de nota wel te sturen, maar later te incasseren, niet tot de noodzaak voor de deelnemersraad om nadere stappen te overwegen.

Naast de twee gezamenlijke vergaderingen van deelnemersraad en bestuur per jaar overlegt een delegatie van de raad enige keren per jaar met een bestuursdelegatie. Via dit tussentijdse overleg worden de leden van de deelnemersraad op de hoogte gehouden van de laatste ontwikkelingen in het pensioenfonds.

Governance

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan gaf in mei, bij de bespreking van het jaarverslag over 2011, een positief oordeel af over het gevoerde beleid en de beleidskeuzes van het bestuur voor de toekomst. Dit oordeel was gebaseerd op de aspecten risicomanagement, ALM, private equity en communicatie. In 2012 wisselde het verantwoordingsorgaan in twee gezamenlijke vergaderingen met het bestuur van gedachten over de lopende fondszaken. Het verantwoordingsorgaan kwam tijdens het jaar zelf vier keer samen. Tijdens deze vergaderingen kwamen het beleggingsbeleid en de beleggingsperformance aan de orde, de stand van zaken van de uitvoering van de pensioenregeling, governancezaken, ALM, risicomanagement en andere actuele onderwerpen (zoals septemberpakket, UFR, private equity). In december 2012 nam de heer ir. E. Kruseman vanwege zijn gezondheid afscheid van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur en het verantwoordingsorgaan bedankten hem in een gezamenlijke vergadering hartelijk voor zijn inbreng.

Visitatiecommissie

Het interne toezicht wordt uitgevoerd door een visitatiecommissie. In de eerste maanden van 2012 heeft de visitatiecommissie rapport uitgebracht aan het bestuur. Dit rapport maakt deel uit van het vorige jaarverslag (2011). Het bestuur heeft in 2012 aan meerdere aanbevelingen van de visitatiecommissie uitvoering gegeven. Er zijn met name op het terrein van het opvolgingsbeleid belangrijke stappen gezet met een rooster van aftreden en een langere zittingstermijn.

Toekomstvisie

Het bestuur hield begin december 2012 een beleidsdag. Daar is een reeks onderwerpen besproken op het terrein van governance. Op dit gebied komt er in korte tijd veel op het bestuur af. Zo heeft de wetgever een wetsvoorstel ingediend met daarin een reeks van mogelijke bestuursmodellen. Het bestuur heeft deze modellen besproken en afgewogen tegen de wijze van besturen die het bestuur gewenst acht. Een paritair bestuur met duidelijk onderscheid in verschillende verantwoordelijkheden past het beste bij het arbeidsbestel bij KLM. Dit bestuur heeft dan ook een voorkeur voor zo’n bestuur. Ook het toegenomen tijdsbeslag van het bestuurswerk op bestuursleden is besproken. Bestuursleden met belangrijke verantwoordelijkheden binnen de onderneming zetten zich in voor het pensioenfonds. Dit vergt nogal wat aan tijd, kennis, inzet en organisatievermogen. Het bestuur heeft besproken dat de toenemende geschiktheidseisen die aan bestuursleden worden gesteld ook gevolgen hebben voor zittende bestuursleden.

Hun geschiktheid zal bij herbenoeming opnieuw getoetst worden. Hierbij is een bestuursprofiel het uitgangspunt. Nieuwe bestuursleden doorlopen op dit gebied al een heel traject. Bestuursleden moeten al geschikt zijn voordat ze aantreden. Dat vergt nogal wat van alle kandidaatstellende partijen en hun 'personeelsbeleid'. Door een ruimere zittingstermijn (van drie naar vier jaar) en een rooster van aftreden wil het bestuur bereiken dat de bestuurscontinuïteit beter gewaarborgd wordt. Verder is besloten de zittingstermijn van deelnemersraad en verantwoordingsorgaan te verlengen totdat de nieuwe Wet versterking bestuur pensioenfondsen ingaat. Het is namelijk de verwachting dat op dat moment een nieuw orgaan, de deelnemers- en pensioengerechtigdenraad (DPR), wettelijk wordt voorgeschreven. Het bestuur sprak in oktober tijdens een speciaal seminar met kandidaatstellende partijen uitgebreid over ins en outs van alle governancevraagstukken. De oude, beproefde bestuursstructuren kunnen alleen vernieuwd worden door het bestuur als de partijen, die bestuursleden ter benoeming of verkiezing voordragen (vakbonden, VG-KLM, KLM zelf), daaraan ten volle kunnen en willen meewerken onder procesregie van het bestuur. Dit besef wordt inmiddels breed gedragen. De opdracht nu is om dit ook daadwerkelijk in actie om te zetten.

Evaluatie

In het voorjaar van 2013 voeren de vicevoorzitters gezamenlijk individuele evaluatiegesprekken met alle bestuursleden. Deze gesprekken gaan over het functioneren van het bestuur als geheel en over het functioneren van het betreffende bestuurslid zelf. In 2012 hadden de vicevoorzitters zelf evaluatiegesprekken met de voorzitter van het pensioenfonds.

Er is in het verslagjaar een aanzet gedaan voor de verbetering van een aantal punten uit de evaluatiegesprekken. Zo is er de wens tot betere voorleggers en kortere stukken. Er wordt aan het eind van elke bestuursvergadering feedback gegeven door twee bestuursleden over die vergadering. Hieruit komen zeer nuttige suggesties voor verbetering. Een ander punt is de duur van vergaderingen door de vele beslispunten en rapportages. In het algemeen kan worden geconstateerd dat de huidige wijze van bestuurlijk werken bepaalde grenzen nadert. Het bestuur wordt in toenemende mate door toezichthouders, stakeholders en maatschappij aangesproken op talloze zaken waarop het bestuur 'in control' moet zijn. De rapportages zijn veelvuldig en veelomvattend. De bestuurlijke vaardigheid om door de 'bomen het bos te zien' wordt steeds belangrijker.

Transparantie

Het bestuur streeft naar openheid over de financiële positie van het pensioenfonds, het door het bestuur gevoerde beleid en over de zekerheden en risico's voor deelnemers en pensioengerechtigden. De communicatie hierover vindt plaats in het overleg met de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan. Ook worden alle communicatiekanalen van het fonds gebruikt. Zo plaatst het fonds ook beleidsbeslissingen op de website, naast het jaarverslag en kwartaalberichten met de belangrijkste financiële kengetallen. Het bestuur heeft tweemaal aan alle deelnemers en pensioengerechtigden een brief gestuurd met uitleg over de actuele zaken, waaronder de indexatie. Begin 2013 heeft het bestuur twee deelnemersbijeenkomsten met belanghebbenden georganiseerd.

Het door het bestuur verzorgde seminar over governance in oktober werd bezocht door sleutelspelers van alle kandidaatstellende partijen. Velen maken gebruik van een speciaal e-mailadres (bestuur@klmgrondfonds.nl) voor vragen aan het bestuur. Verder blijkt in de praktijk dat bestuursleden in hun dagelijkse functie binnen de onderneming of organisatie direct aanspreekbaar zijn.

Deskundigheid

Profiel

Het bestuur heeft een bestuursprofiel, waarbij het rekening houdt met de geschiktheidseisen van de toezichthouder. Het profiel vervult een belangrijke rol bij de werving en selectie van nieuwe bestuursleden en de hertoetsing van zittende bestuursleden. Het is geen statisch document, maar wordt verder ontwikkeld. Met kandidaatstellende partijen is in het governanceseminar uitgebreid van gedachten gewisseld over de inhoud van het profiel. Deze partijen moeten immers het profiel scherp op het netvlies hebben bij hun recrutering van kandidaat-bestuursleden.

Opleiding en training

Het pensioenfonds heeft een deskundigheidsplan voor het bestuur. Op grond daarvan volgen bestuursleden basis- en vervolgopleidingen. De ervaring leert dat daarnaast het commissiewerk een uitstekende leerschool is voor bestuursleden. Zij kunnen verder beschikken over actuele informatie en vakliteratuur. In 2012 is het deskundigheidsplan uitgevoerd. Bestuursleden namen deel aan de periodieke seminars en inloopmiddagen van de uitvoeringsorganisatie, de leergang 'Besturen van een pensioenfonds' van SPO, studiedagen van andere opleidingsinstituten, het jaarlijkse congres van de Pensioenfederatie en informatiebijeenkomsten van DNB en de AFM. Mede met het oog op het vereiste dat een bestuurslid bij benoeming al een bepaald deskundigheidsniveau moet hebben, zal het bestuur een programma voor aspirant-bestuursleden initiëren. Dit zal bestaan uit opleidingen en stageplaatsen of toehoorderschap bij vergaderingen.

Toezicht

Toezicht is een essentieel onderdeel van een gezonde en betrouwbare financiële sector. Het bestuur hecht waarde aan een goede en open relatie met de toezichthouder(s). In dat kader stelt het regelmatig contact met de toezichthouder(s) op prijs. In verband met de vernieuwde toezichtaanpak van DNB (FOCUS!) verviel in 2012 het periodieke overleg tussen de toezichthouder en het bestuur. De toezichtcontacten beperkten zich in 2012 tot de wettelijke rapportages en schriftelijke inbreng in themaonderzoeken, alsmede een briefwisseling over het herstelplan. Het bestuur verzocht DNB om een nieuw herstelplan te kunnen indienen, zodra de nieuwe financieringsopzet tot stand zou zijn gekomen. DNB gaf aan dat het fonds een bestaand herstelplan altijd kan aanpassen, maar dat er geen basis was voor een geheel nieuw plan met een nieuwe vijftienjaars-termijn.

Vanwege de in december 2011 van kracht geworden 'Beleidsregel financieel crisisplan pensioenfonds' diende het pensioenfonds in juli 2012 het definitieve crisisplan in bij DNB. Verder heeft het fonds in het kader van het themaonderzoek Voorbereiding transitie pensioencontract in oktober 2012 een nulmeting ingevuld. In september

namen enkele bestuursleden deel aan de jaarlijkse pensioenfondsenbijeenkomst van DNB. Verder vond voor de benoeming een interview plaats met het nieuwe bestuurslid.

Naar aanleiding van de besluitvorming over de nieuwe financieringsopzet was er in januari 2013 een overleg met DNB over de nieuwe opzet en de planning voor herziening van het herstelplan. Het overleg gaf geen aanleiding tot bijzondere aanwijzingen of andere toezichtmaatregelen.

Interne beheersing

De interne beheersing van het fonds, inclusief de beheersing van de uitbestede activiteiten, wordt beoordeeld door het audit committee (AC). Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen van het AC.

ISAE 3402-rapportage en ICS

Met de ISAE 3402-rapportage en het in control statement (ICS) krijgt het bestuur inzicht in de mate van beheersing van de uitbestede activiteiten. Het AC heeft de rapportage over 2011 besproken. Deze rapportage gaf geen nieuwe aandachtspunten ten opzichte van eerdere rapportages. De directie van de uitvoeringsorganisatie heeft met het ICS een verklaring over de effectiviteit van de beheersmaatregelen afgegeven. Door het ICS heeft het bestuur helderheid over de mate van zekerheid van de nakoming van de afspraken met het pensioenfonds en de uitkomst van uitvoeringsprocessen.

Bedrijfsbezoek

Het AC heeft in 2012 besloten periodiek bedrijfsbezoeken te brengen aan BSG. Doel van deze bezoeken is om een beter beeld krijgen van de inrichting en uitvoering van de processen, ter aanvulling op de ISAE 3402-rapportage. In 2012 bracht het AC een bezoek aan de afdeling pensioenen, waarbij de aandacht primair was gericht op de inkomende gegevensstroom. Het AC heeft het bezoek als bijzonder nuttig ervaren en is van plan het werkprogramma in 2013 voort te zetten.

Integriteit

Op grond van de wet draagt het bestuur zorg voor een integere bedrijfsvoering. Centraal daarbij staat de borging van het integriteitbeleid in de processen. Daarvoor heeft het AC een rapportagekader ontwikkeld, waarmee de uitvoering van het integriteitbeleid inzichtelijk wordt gemaakt voor het bestuur. Deze rapportage maakt vanaf 2011 onderdeel uit van de jaarlijkse beleidscyclus.

Compliancetoetsen

Het AC heeft in maart 2012 de jaarlijkse compliancetoetsen van de statuten en de pensioenreglementen besproken. Vastgesteld is dat deze documenten in overeenstemming zijn met wet en regelgeving. In de loop van 2013 zullen nieuwe compliancetoetsen besproken worden.

Pensioenuitvoering

Het AC besteedde ook in 2012 regelmatig aandacht aan de uitvoering van de pensioenregeling. In het bijzonder ging het daarbij om de gegevensuitwisseling tussen de uitvoeringsorganisatie en KLM. Het AC heeft een voorstel om deze gegevensuitwisseling te stroomlijnen, onder andere door voor persoonsgegevens uit te gaan van de Gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (GBA), besproken en van een positief advies voorzien. Verder is kennis genomen van de uitkomsten van bestandvergelijkingen tussen BSG en KLM.

Daarnaast heeft het AC zich verdiept in de conclusies van DNB uit het themaonderzoek Kwaliteit van pensioenadministraties (Quinto-P). Vervolgens besprak het AC een rapportage van de uitvoeringsorganisatie waarin de conclusies van DNB worden geanalyseerd in relatie tot de eigen pensioenadministratie en de daarin opgenomen kwaliteitsmaatregelen. Het AC heeft de uitvoeringsorganisatie verzocht om enkele onderwerpen nader uit te diepen, waaronder de zogenoemde interne audits. Ten slotte is stil gestaan bij de periodieke steekproefcontrole op de gegevensaanlevering aan het pensioenregister.

Jaarwerk

Het AC heeft voor de bestuursvergaderingen waarin het jaarverslag is vastgesteld de voorlopige bevindingen van de accountant bij het jaarverslag 2011 besproken. Na de behandeling van het jaarverslag heeft het AC de conclusies van de externe actuaire over het 'prudent person beginsel' behandeld.

Gedragscodes

Op de leden van het bestuur is een gedragscode van toepassing. Deze code heeft tot doel het voorkomen van (de schijn van) verstrengeling van belangen van het pensioenfonds en privébelangen en het voorkomen van ongeoorloofde handelingen, zoals koersmanipulatie. Een compliance officer houdt toezicht op een goede naleving van de code. In 2012 deden zich geen situaties voor die aanleiding geven tot een melding aan de compliance officer. Bestuursleden hebben de jaarlijkse verklaring inzake de naleving van de gedragscode ondertekend en hun eventuele nevenactiviteiten gemeld.

Door de uitbesteding aan de uitvoeringsorganisatie hebben bestuursleden geen (directe) betrokkenheid bij het aangaan van zakelijke relaties of (voorgenomen) beleggingstransacties en beschikken zij niet over vertrouwelijke marktinformatie. Mede in het licht van de vergunningen van de organisatie op grond van de Wet op het financieel toezicht (Wft) geldt voor de medewerkers van de uitvoeringsorganisatie een eigen gedragscode, die voldoet aan de door de AFM gestelde eisen. De bevindingen van de compliance officer van de uitvoeringsorganisatie worden geïntegreerd in de rapportage van de compliance officer van het bestuur.

Geschillen

In de klachtenregeling van het pensioenfonds is vastgelegd dat een belanghebbende een klacht kan indienen. Dit kan als hij het niet eens is met de wijze waarop de statuten of het pensioenreglement worden toegepast, of als hij vindt dat hij onjuist is behandeld.

De klachtenregistratie van het fonds betreft niet alleen formele klachten, maar ook kritische vragen en signalen van belanghebbenden. Een klacht wordt in eerste instantie behandeld door de uitvoeringsorganisatie, waarna beroep bij het bestuur openstaat. Als een klager het niet eens is met het oordeel van het bestuur kan hij zich wenden tot de Ombudsman Pensioenen. Daarnaast is een gang naar de rechter mogelijk.

In 2012 zijn dertien klachten of bezwaarschriften ingediend (zeventien in 2011). De bezwaren of klachten betroffen de inhoud van de pensioenregeling, voorgeschreven procedures of de administratieve uitvoering. Hiervan is een klacht gegrond verklaard en twaalf ongegrond bevonden.

Kostentransparantie

Het bestuur van het fonds heeft veel aandacht voor de kosten van het beheer van het pensioenfonds en de uitvoering van de regeling en streeft naar een goede verhouding tussen kosten en resultaten. Daarbij werkt het bestuur met een jaarlijkse begroting van de uitvoeringskosten en wordt het ten minste op kwartaalbasis geïnformeerd over de werkelijke kosten ten opzichte van de begroting en de kostenprognose voor het lopende jaar. Om zijn kosten te kunnen vergelijken, neemt het pensioenfonds jaarlijks deel aan een benchmarkonderzoek. Dit onderzoek betreft zowel het beheer en de uitvoering van de pensioenregeling als de kosten van het vermogensbeheer. Daarbij worden kosten ook afgezet tegen de resultaten en het serviceniveau. Uit dit onderzoek blijkt dat het fonds wat kosten betreft licht beter scoort dan de referentiegroep. Het bestuur onderschrijft de wenselijkheid van transparantie naar de belanghebbenden van het pensioenfonds en volgt de aanbevelingen van de Pensioenfederatie met betrekking tot kostentransparantie.

De kosten van het pensioenfonds bestaan uit de kosten van de uitvoeringsorganisatie voor de uitvoering van de pensioenregeling, de communicatie, de bestuursondersteuning en het vermogensbeheer, alsmede de kosten van externe vermogensbeheerders. Een deel van de kosten houdt verband met het in stand houden van het pensioenfonds en is niet beïnvloedbaar. Voorbeelden zijn de jaarlijkse toezichtheffingen en de kosten van de certificerende actuaris en accountant. Bij de beoordeling van kosten is ook de schaalgrootte van het fonds van belang.

Kosten van uitvoering: 4,6 miljoen euro, per deelnemer 186 euro

- Uitvoering van de pensioenregeling
- Communicatie
- Bestuursondersteuning

Sinds 2009 dalen de kosten van de uitvoering per deelnemer. Ten opzichte van vorig jaar zijn de kosten dit jaar ruim 6% lager.

Kosten van vermogensbeheer: ruim 19 miljoen euro, ca. 0,33% van het belegde vermogen

Het vermogen van het pensioenfonds is voor een groot gedeelte belegd in zogenaamde beleggingspools. Hierin wordt vermogen van verschillende pensioenfondsamen-gebracht en als een geheel beheerd. Daardoor kan worden geprofiteerd van schaal-

voordelen. Dit betekent wel dat een groot deel van de kosten van vermogensbeheer niet rechtstreeks door het fonds wordt betaald, maar indirect door middel van de beleggingspools. De hiermee gepaard gaande kosten worden dan ook niet afzonderlijk in de jaarrekening van het pensioenfonds verantwoord. De kosten van het vermogensbeheer zijn op hetzelfde niveau gebleven als vorig jaar.

Transactiekosten: ca. 11 miljoen euro, ca. 0,18% van het belegde vermogen

Transactiekosten zijn de kosten die gemaakt moeten worden om een (beleggings) transactie tot stand te brengen en uit te voeren. Dit zijn geen kosten die aan de vermogensbeheerder betaald worden, maar kosten die bijvoorbeeld aan de beurs betaald moeten worden. De transactiekosten zijn op hetzelfde niveau gebleven als vorig jaar.

Afgezet tegen de benodigde werkzaamheden, het niveau van de dienstverlening en de behaalde resultaten in 2012 vindt het bestuur dit een aanvaardbaar kostenniveau.

Externe relaties

Het pensioenfonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie. Deze behartigt de gezamenlijke belangen van pensioenfonds en bij de Nederlandse en Europese overheden en toezichthouders. De (titulair) directeur van het pensioenfonds is lid van het algemeen bestuur van de Pensioenfederatie. Verschillende functionarissen van de uitvoeringsorganisatie nemen namens het fonds deel aan commissies en werkgroepen van de Pensioenfederatie

Communicatie

De communicatie van het pensioenfonds vindt plaats op basis van een jaarlijks communicatieplan en het beleidskader communicatie. In 2012 is het meerjarenkader voor de periode 2012-2015 vastgesteld. Hierbij is gekozen voor zo direct en zo persoonlijk mogelijk contact met belanghebbenden en het bevorderen van de betrokkenheid van deelnemers en pensioengerechtigden bij het functioneren van het fonds en de financiële positie. In 2013 wordt nader gekeken of social media een aanvulling kunnen bieden op de communicatiemiddelen van het fonds. Er is een ontwikkeling te zien in de wijze waarop bijvoorbeeld in de Focus gecommuniceerd wordt. Voorheen had dit blad een hoog 'communicatiegehalte'. Tegenwoordig krijgt het magazine extra inhoud door de manier waarop complexe pensioenvraagstukken worden 'vertaald' naar artikelen met meer betekenis voor de deelnemer of pensioengerechtigde. Een ander aandachtspunt is om meer aandacht te besteden aan de informatievoorziening van gewezen deelnemers met premievrije aanspraken, met name die groepen die een aanmerkelijk belang hebben in het fonds.

Financiële positie en beleid

Op de website gaf het pensioenfonds maandelijks een update van de dekkingsgraad van het fonds. Na afloop van ieder kwartaal publiceerde het fonds een kwartaalbericht met kengetallen en gevoerd beleid. Daarnaast reageerde het bestuur via de website op actuele ontwikkelingen, bijvoorbeeld toen de overheid belastingmaatregelen nam die effect hadden op de uitgekeerde pensioenen. In meerdere nieuwsbrieven aan deel-

nemers en pensioengerechtigden is uitgebreid ingegaan op de financiële positie van het fonds, de nieuwe pensioenregeling en de verleende indexatie.

Digitale communicatie

Via het portaal 'Mijn KLM Pensioen' krijgen deelnemers toegang tot de pensioenplanner en een persoonlijk digitaal dossier. Dit dossier omvat op dit moment alleen nog het digitale UPO. Het pensioenfonds heeft aangegeven in de komende jaren tot vergaande digitalisering van de communicatie te willen komen. Hiertoe is een routekaart voor 2013-2015 opgesteld. De eerste stap, waarmee in 2012 is gestart, heeft betrekking op het inrichten van de digitale infrastructuur. Zo is de website geactualiseerd en wordt deze geschikt gemaakt voor mobiele apparaten. Voor 2013 staat de uitrol van het digitale UPO hoog op de agenda. De digitalisering moet ook bijdragen aan de beheersing van de uitvoeringskosten. Digitale informatievoorziening biedt de mogelijkheid om groepen belanghebbenden, waaronder gewezen deelnemers, tegen relatief lage kosten informatie ter beschikking te stellen.

Publicaties

In 2012 verscheen het magazine Focus driemaal. Er is veel aandacht geschonken aan zaken die het bestuur en het pensioenfonds raken. Het nummer ter gelegenheid van het tachtigjarig bestaan van het fonds is zeer goed ontvangen.

In 2012 heeft de digitale nieuwsbrief zich verder ontwikkeld qua aantallen aangesloten abonnees. Het doel van de digitale nieuwsbrief is om belangstellende deelnemers en pensioengerechtigden sneller op de hoogte te brengen en naar de website te leiden.

Verder zijn in het verslagjaar weer enkele brochures van de nieuwe, eventgerichte brochurelijn gepubliceerd. Brochures zijn verkrijgbaar bij de uitvoeringsorganisatie, de HR-afdeling van KLM en via de website van het fonds.

Bijeenkomsten

In 2012 zijn twee 'Pensioen In Zichtdagen' verzorgd. Voor 'Pensioen In Zicht' nodigt het pensioenfonds deelnemers uit die ongeveer een jaar voor hun pensioendatum zitten. Tijdens de bijeenkomsten worden de deelnemers geïnformeerd over verschillende aspecten van pensionering.

In november 2012 bestond het pensioenfonds 80 jaar. Voor het bestuur was dit aanleiding om de deelnemers en pensioengerechtigden uit te nodigen voor een informatieve bijeenkomst over het pensioenfonds en de regeling. 430 personen waren hierbij aanwezig. In januari en februari 2013 organiseerde het fonds twee bijeenkomsten. Hierbij verstrekten verschillende bestuursleden veel informatie over de financiële positie, de wijzigingen in de regeling, de verschillende overheidsmaatregelen, het risicomanagement en de communicatie. Daarnaast was er ruimte voor vragen en discussie. De deelnemers hebben deze bijeenkomsten zeer gewaardeerd. Het bestuur zal in 2013 beslissen op welke wijze vervolg gegeven zal worden aan deze bijeenkomsten, die zeer goed passen in het beleid van betrokkenheid en zo persoonlijk mogelijk contact.

Onderzoek

Twee keer per jaar wordt via klankbordgroepen met deelnemers van gedachten gewisseld over de communicatie van het fonds. Klankbordgroepen bieden de mogelijkheid om bestaande uitingen met de doelgroep te evalueren en voorgenomen nieuwe uitingen te testen.

In 2012 heeft verder een nulmeting plaatsgevonden van de effectiviteit en de waardering van de pensioencommunicatie. De deelnemers en pensioengerechtigden waarderen de communicatie hoog, met een 7,8 respectievelijk 8,4. Drie kwart van de deelnemers staat open voor pensioeninformatie, hetgeen vergeleken met andere fondsen een hoge score is. Een groot aantal actieven en pensioengerechtigden heeft geen duidelijk beeld van het pensioenfonds. De groep deelnemers van 55 jaar en ouder maakt zich zorgen over de hoogte van het toekomstige pensioen. Over het algemeen is de kennis over de gevolgen van verschillende privé-situaties op het pensioen nog beperkt. De informatie uit het onderzoek bevat goede input voor aanscherping van het communicatiebeleid.

PENSIOENREGELING EN UITVOERING

Reglementswijzigingen

Factoren

Het bestuur heeft nieuwe factoren voor afkoop vastgesteld, die geldig zijn vanaf 1 januari 2013. Tevens heeft het bestuur nieuwe factoren voor flexibilisering van pensioen vastgesteld ingaande 1 januari 2014.

Vereenvoudigde reglementstekst

Het bestuur heeft een vereenvoudigde tekst van het pensioenreglement 2006 vastgesteld. Er zijn geen inhoudelijke wijzigingen doorgevoerd. Het betreft uitsluitend wijzigingen met betrekking tot een logischer indeling en betere leesbaarheid.

Verlaging opbouwpercentage

Het bestuur heeft besloten het opbouwpercentage in de middelloonregeling te verlagen van 2,25% naar 2,15% en voor de eindloonregeling van 1,75% naar 1,65%. Deze wijziging gaat in per 1 januari 2013 en geldt ook voor de premievrije pensioenopbouw van (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten. De per 31 december 2012 al opgebouwde aanspraken blijven onaangetast.

Indexatie per 1 januari 2013

Het bestuur besloot tot gedeeltelijke aanpassing per 1 januari 2013 van de ingegane pensioenen en de premievrije aanspraken van de gewezen deelnemers met de stijging van het afgeleide prijsindexcijfer. Deze stijging bedroeg 2,0%. De toegekende indexatie is 1,0%. De indexatie van de opgebouwde rechten van de actieve deelnemers in de middelloonregeling is afhankelijk van de algemene loonronde van KLM. Deze loonronde was 0%, zodat deze aanspraken niet zijn geïndexeerd.

SEPA

Europa gaat per 1 februari 2014 over naar één Europese betaalmarkt door de invoering van de Single Euro Payments Area (SEPA). SEPA betekent dat nationale betaalsystemen en betaalinfrastructuur over moeten gaan op de Europese standaarden, die per 1 februari 2014 verplicht zijn. Het pensioenfonds heeft een impactanalyse gemaakt van de benodigde aanpassingen. Volgens planning is het fonds ultimo derde kwartaal 2013 SEPA-proof.

BELEGGINGEN VAN HET FONDS

Algemeen

Het doel van het beleggingsbeleid is het leveren van een optimale bijdrage aan de realisatie van de pensioenafspraken binnen aanvaardbare risicogrenzen. Het bestuur heeft de beleggingen gespreid over verschillende beleggingscategorieën. Binnen de verschillende beleggingscategorieën vindt een verdeling plaats in regio's en subcategorieën. Bij de uitvoering van het beleid houdt het bestuur rekening met valutarisico, renterisico en het neerwaartse risico van aandelen en onroerend goed.

De lange termijn strategische mix en de per beleggingscategorie behaalde rendementen zijn als volgt:

	Strategische mix	Rendement
Vastrentende waarden	50%	13,9%
Aandelen	40%	16,5%
Vastgoed	10%	14,6%

Strategisch beleggingsbeleid

Een belangrijk onderdeel van het beleggingsbeleid richt zich op de beheersing van het rentemismatchrisico in de balans van het pensioenfonds. De waarde van de pensioenverplichtingen is gevoelig voor veranderingen in de rente. Wanneer de rente daalt, stijgen de pensioenverplichtingen. Een rentedaling leidt ook tot een hogere waarde van de obligatieportefeuille. Dit compenseert de waardevermindering van de verplichtingen enigszins, zij het dat de verplichtingen een grotere rentegevoeligheid hebben.

De waarde van de aandelen- en vastgoedportefeuille wordt ook beïnvloed door het niveau van de rente, maar op korte termijn is er geen sprake van een expliciet verband. Het pensioenfonds heeft de ambitie de pensioenen te indexeren voor de opgetreden inflatie. Daarom vormen het rentemismatchrisico waaronder het inflatierisico belangrijke risico's voor het fonds.

In de onderstaande tabel is de verdeling over de vermogenscategorieën ultimo 2012 gegeven (BM staat voor benchmark).

Beleggingsportefeuille naar categorieën (bedragen in EUR miljoenen)

	2012			2011		
	EUR	%	BM %	EUR	%	BM %
Vastrentende waarden	2.809	45,1	47,1	2.518	46,4	50,6
Aandelen	2.503	40,2	38,4	2.337	43,1	39,6
Onroerend goed	503	8,1	8,0	458	8,5	8,4
Private Equity	4	0,1	0,1	–	–	–
Nominale renteswaps	251	4,0	4,0	200	3,7	3,7
Aandelenderivaten (APO)	90	1,4	1,4	104	1,9	1,9
Banktegoeden	3	0,1	–	31	0,6	–
Overig	60	1,0	1,0	– 228	– 4,2	– 4,2
	6.223	100,0	100,0	5.420	100,0	100,0

Rendementsontwikkelingen totale portefeuille

Over 2012 kwam het totaalrendement van het fonds uit op 14,8%. Het portefeuillerendement was daarmee 0,7% hoger dan het rendement van de benchmark. Een afwijking tussen beide komt voort uit over- en onderwegingen gedurende het jaar ten opzichte van de benchmarkportefeuille en uit beleggingskosten en implementatie-effecten van de portefeuillemutaties. Bij de beoordeling van de behaalde rendementen wordt een vergelijking gemaakt met de benchmarkportefeuille. Dit is een referentieportefeuille die is toegesneden op de specifieke situatie van het fonds. Bij het bepalen van de strategische verdeling van het fondsvermogen over de beleggingscategorieën en binnen die categorieën over regio's en beleggingsstijlen, neemt het pensioenfonds uitdrukkelijk de verplichtingenstructuur en initiële vermogenspositie mee. De rendementscijfers in de tabel voor de categorieën vastrentende waarden, aandelen en onroerend goed zijn berekend inclusief valuta-afdekking. De onderstaande tabel geeft de gemiddelde verdeling weer van het vermogen over de beleggingscategorieën en de rendementsontwikkelingen van het fonds. Verder worden de verdeling en rendementsontwikkeling van de betreffende benchmark gegeven. In de tabel staat PF voor het pensioenfonds en BM voor benchmark.

Totaalrendement in %

	2012				2011			
	Gewicht		Rendement		Gewicht		Rendement	
	PF	BM	PF	BM	PF	BM	PF	BM
Vastrentende waarden	45,1	48,3	13,9	12,7	45,8	48,7	11,8	12,8
Aandelen	42,0	39,3	16,5	15,7	42,4	39,8	- 9,2	- 9,0
Onroerend goed	8,4	8,2	14,6	14,9	8,7	8,7	0,1	- 0,1
Nominale renteswaps	3,9	3,9	1,7	1,7	1,7	1,7	3,1	3,1
Aandelenderivaten (APO)	1,7	1,7	- 1,2	- 1,2	1,4	1,4	- 0,0	- 0,0
Banktegoeden	0,3	0,0	0,1	-	0,3	0,0	0,0	0,0
Overig	- 1,4	- 1,4	- 0,5	- 0,2	- 0,3	- 0,3	- 0,2	- 0,2
	100,0	100,0	14,8	14,1	100,0	100,0	4,9	5,9

Gevoerd beleid

In mei heeft de jaarlijkse herbalancering naar de strategische gewichten plaatsgevonden. Hierbij heeft het pensioenfonds obligaties gekocht en aandelen verkocht.

Halverwege september is de tactische overweging van aandelen en de tactische onderweging van obligaties gehalveerd. Deze tactische posities waren in 2011 ingenomen, vanwege de relatieve onderwaardering van met name Europese aandelen. Sinds juni hebben de aandelenmarkten vrijwel continu een stijging laten zien, waardoor de extremen in de onderwaardering zijn afgenomen. Hoewel aandelen nog steeds relatief goedkoop zijn en obligaties relatief duur, zijn ze dus minder extreem ondergewaardeerd dan eerder en is automatisch het risico groter. Om dit risico te verkleinen, is er gekozen voor het halveren van de actieve posities.

De categorie aandelen had een overweging van aandelen uit opkomende landen ten opzichte van ontwikkelde landen. In de categorie vastrentende waarden werden staatsobligaties van opkomende landen en hoogrenderende bedrijfsobligaties overwogen in verhouding tot euro-staatsobligaties.

Vastrentende waarden

Het eerste kwartaal van 2012 begon vrij positief voor de obligatiemarkt, althans voor die categorie obligaties die nog enig rendement opleverden versus de veiligere beleggingen in Duitse of Amerikaanse staatsobligaties. De kapitaalmarktrente in laatstgenoemde regio's bewoog eigenlijk gedurende deze periode zijwaarts, zonder echt grote sprongen. De aandelenmarkten begonnen uitstekend. Zo steeg de S&P Index in drie maanden met 12%, de DAX met bijna 18% en de index van de 50 grootste Europese bedrijven met 7,5%. Spreadproducten in de obligatiemarkt deden het ook bijzonder goed. Zo konden high yield obligaties ruim 5% bijschrijven en staatsobligaties uit opkomende landen respectievelijk 4,3% (US dollar obligaties) en 8,3% (obligaties lokale valuta). Richting de zomerperiode werd het sentiment behoorlijk slecht onder beleggers. Zo liep de kredietspread van een aantal Zuid-Europese landen behoorlijk hoog op,

waarbij Italië boven de 7% uitsteeg voor het tienjaars effectief rendement en Spanje zelfs boven de 7,5%. In reactie hierop daalde de rente op Duits overheidspapier naar nieuwe dieptepunten om begin juni op 1,17% te komen voor tienjaarspapier. De 30-jaars swaprente daalde naar 1,8%, eveneens een laagterecord. Op 26 juli besloot ECB-president Mario Draghi dat het zo niet langer kon doorgaan. Met zijn speech waarschuwde hij partijen die gokten op het uiteenvallen van de euro, deze hoop snel op te geven. 'Binnen ons mandaat is de ECB bereid alles te doen wat nodig is om de euro te behouden. En geloof me, het zal genoeg zijn.' Dit signaal wordt achteraf gezien als een belangrijk keerpunt in de eurocrisis. Waar eerder nogal werd getwijfeld aan de bereidwilligheid van de ECB om hard in te grijpen, leek nu ineens alle twijfel weg. Het effectieve rendement op Spaanse en Italiaanse staatsobligaties daalde behoorlijk in de maanden daarna. Ook Frankrijk profiteerde van deze opleving omdat de krediet-spread daalde naar de niveaus van begin 2011. Dit was tevens een van de belangrijkste redenen van het uitstekende rendement op langlopende Franse inflation linked obligaties, die het derde kwartaal maar liefst 11,3% in waarde toenamen. Bijna de gehele toename van de reële rente, voornamelijk het gevolg van het oplopen van de krediet-spread, werd weer tenietgedaan in de tweede helft van 2012.

Een andere belangrijke beweging op de rentemarkt was een steilere rentecurve. Begin juni was het verschil tussen de 10-jaars- en 30-jaarsrente bijzonder klein, zo'n vijftien basispunten. Aan het einde van 2012 was dit opgelopen naar 67 basispunten, het niveau dat ultimo 2004 voor het laatst werd gezien. Deze beweging was enerzijds het gevolg van het terugdraaien van beleggingen in veilige havens, maar ook zeer zeker het vooruitlopen door marktpartijen op de implementatie van het UFR-regime waardoor minder behoefte zou bestaan aan langlopende rentederivaten.

In de tweede helft van 2012 bleven zogenaamde spreadproducten binnen obligaties het bijzonder goed doen. High yield had een prima derde en vierde kwartaal waarin in totaal 7,9% werd bijgeschreven. Investment grade obligaties stegen 5,2% en stukken uit opkomende landen in lokale valuta kenden een waardestijging van 9,1%.

Tegen het einde van 2012 werd het nog even spannend, zonder al te grote bewegingen op de obligatiemarkt, door de aanhoudende discussies over het Amerikaanse overheids-tekort en de dreiging van de fiscal cliff. Uiteindelijk bleken de Democraten en Republikeinen in staat om via een compromis een definitieve aanpak van het probleem voor zich uit te schuiven. Zo kon 2012 worden afgesloten als een mooi beleggingsjaar voor obligaties.

Vastrentendewaardenportefeuille naar segment (bedragen in EUR miljoenen)

	2012			2011		
	EUR	%	BM %	EUR	%	BM %
Global ILB 10+	1.400	49,8	50,4	1.313	52,2	50,5
EURO 20+ Buy & Hold	239	8,5	9,9	-	-	-
NL/GER 10+ Buy & Hold	129	4,6	4,8	-	-	-
Eurozone staatsobligaties 10+	140	5,0	5,0	472	18,8	19,4
Eurozone staatsobligaties	5	0,2	4,9	- 68	- 2,7	5,7
Eurozone bedrijfsobligaties	-	-	-	75	3,0	4,7
UK bedrijfsobligaties 10+	83	2,9	4,1	82	3,2	4,2
Global Credits	151	5,4	7,9	-	-	-
US credits	-	-	-	97	3,9	4,2
US high yield	207	7,4	2,9	192	7,6	3,2
Emerging Markets Debt	225	8,0	6,1	218	8,6	6,2
Emerging Markets Debt (local)	230	8,2	4,0	137	5,4	1,9
	2.809	100,0	100,0	2.518	100,0	100,0

Aandelen

Aandelen hebben ondanks de volatiliteit een goed jaar gehad. De MSCI World steeg in 2012 met ruim 14% in euro's. Dit werd met name veroorzaakt door liquiditeit (monetaire verruiming door diverse centrale banken) en gunstige politieke ontwikkelingen (uitspraken Draghi om de euro te redden). Deze ontwikkelingen hebben geleid tot een sterke 'risk-on rally' in aandelen. In het algemeen kan gesteld worden dat binnen aandelen de meer risicovolle subcategorieën het beste rendement lieten zien. Europese small caps hadden een rendement van ruim 25% en Amerikaanse small caps van ruim 14%, beide in euro's. Opkomende landen lieten een jaarrendement van ruim 18% zien in euro's. De angst voor een harde landing van de Chinese economie is in de loop van 2012 verminderd en dit heeft bijgedragen aan een relatief sterke performance voor opkomende landen. Ondanks het feit dat beleggers minder risicomijdend waren in 2012, hadden beleggers qua type aandelen een sterke voorkeur voor kwaliteitsaandelen en aandelen met een hoog dividendrendement. Defensieve aandelenstrategieën deden het dan ook redelijk tot goed in 2012.

In 2012 startte het pensioenfonds met de opbouw van de private equity portefeuille. Met commitments aan twee fondsen werd invulling gegeven aan een allocatie naar de emerging markets in Azië en een naar secondaries. Beide fondsen zijn recent gestart met investeren met een deel van het beschikbare vermogen. De meerjarige rendementen zijn gunstig in vergelijking met de aandelenmarkten. In de komende jaren zullen meerdere allocaties volgen. Zodra het gecommitteerde bedrag aan private equity qua omvang 10% van de allocatie naar aandelen bedraagt, zal er een evaluatie van het beleid volgen.

Aandelenportefeuille naar regio (bedragen in EUR miljoenen)

	2012			2011		
	EUR	%	BM %	EUR	%	BM %
Europa & Midden Oosten	815	32,6	32,6	873	37,3	34,6
Noord Amerika	590	23,5	23,5	619	26,5	29,7
Pacific	222	8,9	8,9	198	8,5	8,4
Opkomende markten	634	25,3	25,3	533	22,8	22,4
Aandelen defensief	242	9,7	9,7	114	4,9	4,9
	2.503	100,0	100,0	2.337	100,0	100,0

Vastgoed

De vastgoedmarkten hebben ook in 2012 weer een verdere toename laten zien van de verschillen tussen hoogwaardig vastgoed met stabiele inkomsten (veel vraag, hoog geprijsd) en meer risicovolle vastgoedbeleggingen (weinig vraag, laag geprijsd). Deze verschillen zijn grotendeels terug te voeren tot aanhoudend risicomijdend gedrag bij beleggers in combinatie met moeilijke financieringsmarkten. Naast het specifieke vastgoedrisico keken beleggers ook meer nadrukkelijk naar aanverwante risico's zoals bijvoorbeeld het landenrisico.

In tegenstelling tot 2011 liep wereldwijd de waardeontwikkeling op de publieke vastgoedmarkt in 2012 voor op die van de private vastgoedmarkt. De afname van de onzekerheid op de financiële markten, met name het afgenomen systeemrisico in Europa, heeft hier in belangrijke mate aan bijgedragen.

Onroerendgoed portefeuille naar segment (bedragen in EUR miljoenen)

	2012			2011		
	EUR	%	BM %	EUR	%	BM %
Europa beursgenoteerd	154	30,7	30,7	98	21,4	21,5
Verenigde Staten beursgenoteerd	58	11,5	11,5	95	20,7	20,5
Azië beursgenoteerd	42	8,3	8,3	28	6,1	6,2
Totaal beursgenoteerd	254	50,5	-	221	48,2	-
Europa privaat	144	28,6	28,6	150	32,9	32,9
Verenigde Staten privaat	94	18,8	18,8	76	16,5	16,5
Azië privaat	11	2,1	2,1	11	2,4	2,4
Totaal privaat	249	49,5	-	237	51,8	-
	503	100,0	100,0	458	100,0	100,0

Valuta

Het pensioenfonds heeft geen visie op de mogelijke ontwikkelingen van wisselkoersen. Daarom werden ook in 2012 de valutaposities in Amerikaanse dollars, Britse ponden, Japanse yens, Zweedse kronen, Canadese en Australische dollars voor 100% afgedekt met de euro. Daarbij werden posities in Nieuw-Zeelandse dollars als Australische dollars gezien. De posities in Singapore dollars en Hong Kong dollars werden afgedekt als ware het de Amerikaanse dollar.

Verantwoord beleggen

Verantwoord beleggen betekent in algemene zin beleggen op grond van financiële, sociale, governance- en milieuoverwegingen en/of de beïnvloeding van bedrijven, overheden en andere relevante factoren vanuit deze overwegingen. De visie van het bestuur is dat beleggingsbeleid in eerste instantie is gericht op het behalen van een zo goed mogelijk rendement tegen een zo laag mogelijk risico.

Voor de beleggingen van het fonds is de basis dat alleen wordt belegd in activiteiten die niet bij wet of bij internationale verdragen zijn verboden. Schending van mensenrechten en misbruik van kinderarbeid behoren tot de activiteiten waarvan het fonds afstand neemt. Het bestuur heeft de externe vermogensbeheerders geïnformeerd over de standpunten van het fonds en hen gevraagd te rapporteren over hoe zij invulling kunnen geven aan de doelstellingen van het fonds.

In 2012 heeft het bestuur een eigen ESG seminar georganiseerd over de ontwikkelingen op dit gebied. Naar aanleiding hiervan heeft het bestuur een werkgroep ingesteld. Deze werkgroep heeft gerapporteerd aan het bestuur. Het bestuur heeft in februari 2013 besloten tot een praktische ESG-beleid. Op grond hiervan zal het fonds in de loop van 2013 de UN PRI ondertekenen. (The Principles for Responsible Investment van de Verenigde Naties). Hiermee wordt het actief aandeelhouderschap door het fonds op een hoger peil gebracht. ESG-Factoren zullen nadrukkelijk dan voorheen onderdeel uitmaken van het risicobeheer. Het bestuur heeft het voornemen om de praktische ervaringen met ESG-Beleid te blijven bespreken. Bij dit alles zijn de richtlijnen van de VN Global Compact leidend.

Vooruitblik 2013

Na een jaar waarin de markten nog steeds erg onzeker waren en grote drijvende krachten wederom geopolitieke beslissingen en monetair beleid waren, lijkt de onzekerheid op de markten te verminderen. Monetair beleid en acties van centrale banken, voornamelijk in de Verenigde Staten en de eurozone, hebben het 'staartrisiko' significant verminderd. Dit heeft tot gevolg dat financiële markten in 2013 weer meer gedreven worden door rationele overwegingen. Het bestuur verwacht dat dit positief zal zijn voor aandelen en met name voor obligaties negatief.

De onderbouwing van deze visie is tot de volgende zes hoofdargumenten te herleiden:

- verwacht wordt dat het beleid van centrale banken accommodatief zal blijven. Zowel de FED als de ECB blijft verruimingsprogramma's toepassen zolang de economie daarom vraagt, wat het staartrisico in de markt verder afzwakt en bovendien de economie ondersteunt.
- de waardering van aandelen is nog steeds gunstig te noemen, zowel in absolute zin als in relatieve zin. Staatsobligaties zijn zeer onaantrekkelijk gezien het feit dat de reële effectieve rendementen rond de nullijn liggen voor AAA-landen.
- het consumentenvertrouwen (weliswaar komend van een zwaar dieptepunt) stijgt en het sentiment rondom de eurozonecrisis is aan het verbeteren. De markt ziet de maatregelen die genomen worden door de landen in de eurozone en door de ECB als bemoedigend.
- de Chinese economische groei. China maakt een groot gedeelte uit van de wereldwijde economische groei. De financiële markten zijn voor 2012 uitgegaan van een relatief zware groeivertraging, terwijl de hoogte van de groeivertraging is meeviel en paste bij een overgang van een exportgedreven economie naar een interne consumptie-economie.
- de verwachte wereldwijde economische groei, die volgens het IMF en vele andere partijen rond de 3,6% zal uitkomen. Dit groeipercentage wordt met name hoog gehouden door de opkomende markten en de Verenigde Staten. Belangrijk is dat deze groei in historische context gelijk is aan het gemiddelde trendniveau. Volgens het bestuur is de markt te pessimistisch over deze economische groei.
- een meer technisch argument betreft de globale investeringsstromen. Gegevens van Lipper laten zien dat de instroom in Amerikaanse aandelenfondsen gedurende de eerste twee weken van dit jaar 11,3 miljard dollar was. Dat is de grootste tweewekelijkse instroom sinds april 2000. Wanneer ETF's (beleggingsfondsen die op de beurs worden verhandeld) worden meegerekend, komt het totaal op 18 miljard dollar. Dat is meer dan twee keer zo veel als in obligatiefondsen. Ook aandelen uit de opkomende markten doen het goed. Onderzoek toont aan dat institutionele partijen nog steeds een onderwogen aandelenportefeuille bezitten. Indien deze partijen overschakelen van obligaties naar aandelen, dan zal dat een grote positieve impact hebben op de performance van aandelen.

De genoemde ontwikkelingen zullen er naar ons idee voor zorgen dat de wereldeconomie zich geleidelijk, maar steeds duidelijker, zal herstellen. De markten zullen hierbij weer meer gedreven worden door waarderingen en andere fundamentals en niet door geopolitieke staartrisico's.

HET FINANCIËLE BELEID

KLM en de werknemersorganisaties bereikten in 2012 een akkoord over een aangepaste financiering van de pensioenregeling. In dit hoofdstuk wordt in de paragraaf 'Vooruitblik' in het kort uitgelegd wat de belangrijkste wijzigingen zijn in het financiële beleid. Tevens vonden externe ontwikkelingen plaats die van invloed waren op de waardering van de pensioenverplichtingen. Deze ontwikkelingen worden toegelicht in dit hoofdstuk.

Premiebeleid tot 2013

Het beleid van het bestuur is gericht op het uitvoeren van een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling zoals overeengekomen door arbeidsvoorwaardelijke partijen. Gegeven deze doelstelling in combinatie met de risicohouding van het bestuur en verwachtingen ten aanzien van toekomstige economische ontwikkelingen kan een daarbij passende premie worden vastgesteld. De hoogte van de te betalen premie is overeengekomen tussen het bestuur en KLM. De premie is bedoeld voor het pensioen van de actieve deelnemers. Voor het pensioen van de premievrije en gepensioneerde deelnemers is in het verleden premie betaald.

Voor de financiering van de pensioenen gaat het pensioenfonds sinds 2007 uit van een vaste doorsneepremie van 24% van de premiegrondslag. Deze doorsneepremie wordt verhoogd met een deelnemersbijdrage bij verzekering van het facultatief nabestaandenpensioen van 1% van de bijdragegrondslag. Ook gaat ze omhoog met een leeftijdsafhankelijke bijdrage bij verzekering van het Anw-hiaat. In de doorsneepremie zijn opslagen opgenomen voor de onderdelen arbeidsongeschiktheid, wezenpensioen, uitzending en sociale verzekering, administratiekosten en termijnopslag. Het totaal van deze opslagen is 3,0% (niveau 2012).

Het bestuur heeft in 2012 een nieuwe overeenkomst met KLM afgesloten. Hierbij zijn de premie en ambitie beter met elkaar in overeenstemming en wordt rekening gehouden met de risicohouding en economische verwachtingen van het bestuur van het pensioenfonds. Bij het vaststellen van de economische verwachtingen houdt het pensioenfonds rekening met de eisen die de wetgever daarbij stelt.

Tekortenbeleid

Het bestuur en KLM zijn overeengekomen dat in het geval van een ontoereikende solvabiliteitspositie een beroep wordt gedaan op de verschillende stakeholders van het fonds. KLM en actieve deelnemers zullen zodanige herstellpremies bijdragen dat er bij een dekkingstekort binnen één jaar (wettelijke termijn drie jaar) en bij een reservetekort binnen vijftien jaar weer sprake is van een voldoende solvabiliteitspositie. Dit voldoet aan de maatstaven zoals gedefinieerd in de Pensioenwet. Van gepensioneerde en premievrije deelnemers vraagt het pensioenfonds geen herstellpremies. Bij een ontoereikende solvabiliteitspositie wordt in het kader van evenwichtige belangenbehartiging ook een bijdrage verlangd van deze groep deelnemers via het niet (volledig) indexeren van de opgebouwde en ingegane pensioenen. Het bestuur is zich bij dit tekortenbeleid bewust van een afhankelijkheid van KLM. Het kunnen afdragen van extreem hoge herstellpremies lijkt niet waarschijnlijk.

Overschottenbeleid

In het verlengde van het tekortenbeleid vindt er bij een voldoende solvabiliteitspositie premiekorting aan de actieve deelnemers en KLM plaats. Premiekorting wordt verleend als het pensioenvermogen van het fonds hoger is dan het pensioenvermogen dat hoort bij het maximum van:

- a. de FTK-dekkingsgraad (vereist vermogen)
- b. een 100% reële dekkingsgraad dan wel
- c. een 100% dekkingsgraad waarbij de waarde van de pensioenverplichtingen wordt vastgesteld op basis van een 2% vaste rekenrente.

Van het zo gedefinieerde overschot wordt een zesde deel gebruikt voor premiekorting. In het daarop volgende jaar beoordeelt het pensioenfonds opnieuw vanuit de balans-situatie of premiekorting mogelijk is. Het bestuur heeft arbeidsvoorwaardelijke partijen geadviseerd om vanwege evenwichtige belangenbehartiging bij het overeenkomen van een nieuw beleid de mogelijke aanpassing van het tekortenbeleid in samenhang met het overschottenbeleid te bekijken.

Indexatiebeleid

In 2012 bereikten KLM en werknemersorganisaties een akkoord over aanpassing van het indexatiebeleid. De hoogte van de indexatie vanaf 1 januari 2013 is gebaseerd op dit nieuwe beleid. Vooruitlopend hierop had het bestuur vanwege de financiële positie per einde boekjaar 2011 besloten om 50% van de beoogde indexatie per 1 januari 2012 te verlenen.

Het pensioenfonds kent een voorwaardelijk indexatiebeleid. De aanpassing of indexatie is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Als leidraad voor de financiële positie hanteert het fonds de nominale dekkingsgraad. Het bestuur beslist jaarlijks over de indexatie. Voor de besluitvorming gaat het pensioenfonds uit van een nominale dekkingsgraad die is afgeleid van het gemiddelde over de nominale dekkingsgraden per maandeinde zoals maandelijks gerapporteerd aan DNB. Het betreft hierbij het einde van de maanden juni tot en met november van het voorafgaande boekjaar.

Het pensioenfonds gebruikt de volgende staffel op basis van de nominale dekkingsgraad:

dekkingsgraad $\leq$ 110%:	geen indexatie;
dekkingsgraad $>$ 110% en $\leq$ 130%:	50% van de maatstaf;
dekkingsgraad $>$ 130%:	100% van de maatstaf.

Bovendien mag het pensioenfonds de indexatie niet op een zodanig niveau vaststellen dat de dekkingsgraad door de indexatie onder de gemiddelde nominale dekkingsgraad van 110% zou zakken. In dat geval wordt de indexatie ten minste zo beperkt dat een daling van de dekkingsgraad onder de 110% wordt voorkomen. Verder mag het fonds niet op zo'n niveau indexeren dat de dekkingsgraad aan het eind van het boekjaar voorafgaande aan de indexatie door het indexeren onder 105% zou zakken. In die situatie wordt de indexatie teruggebracht dat een daling van de dekkingsgraad onder de 105% wordt voorkomen. Als de dekkingsgraad van het fonds zich op een dergelijk niveau bevindt dat het pensioenfonds niet voldoet aan het door de Pensioenwet vereist

vermogen zal toekenning van indexatie niet mogen leiden tot verlenging van de herstelperiode van het pensioenfonds.

Inhaalindexatie

Het pensioenfonds kent verder een inhaalindexatiebeleid. Inhaalindexatie wordt verleend wanneer het fondsvermogen groter is dan het maximum van:

- het vereist eigen vermogen volgens de Pensioenwet vermeerderd met de waarde van de nominale pensioenverplichtingen en
- de waarde van de onvoorwaardelijke pensioenaanspraken vermeerderd met de waarde van de indexatieambitie, de reële waarde pensioenverplichtingen, van het fonds.

Het fonds kent indexatieachterstanden. Per 1 januari 2012 werd 50% van de beoogde indexatie verleend. Tot die tijd werd altijd volledig geïndexeerd. Vanaf 1 januari 2013 is de feitelijk toegekende indexatie voor de actieve deelnemers gelijk aan de beoogde indexatie (beide 0%). Voor de premievrije en pensioengerechtigde deelnemers is in 2013 de feitelijk toegekende indexatie 50% van de beoogde indexatie.

In onderstaande tabel een overzicht van de beoogde index, de feitelijk toegekende index en cumulatieve indexatieachterstand.

	Actieve deelnemers			Premievrije en pensioengerechtigde deelnemers		
	Beoogde loonindex	Feitelijk toegekende loonindex	Cumulatieve achterstand loonindex	Beoogde prijsindex	Feitelijk toegekende prijsindex	Cumulatieve achterstand prijsindex
1 januari 2012	3,0%	1,5%	1,5%	2,3%	1,2%	1,1%
1 januari 2013	0%	0%	1,5%	2,0%	1,0%	2,1%

Een inhaalindexatie kan niet leiden tot een hoger pensioen dan bij volledige indexatie zou zijn verkregen.

Feitelijke en kostendeekkende premie

De kostendeekkende premie volgens artikel 128 lid 1 van de Pensioenwet bedroeg 205,0 miljoen euro. Een uitsplitsing van de kostendeekkende premie wordt hieronder weergegeven. De feitelijke premie bedroeg 197,9 miljoen euro. De feitelijke premie wordt niet jaarlijks aangepast aan de geldende rentetermijnstructuur en de prognose-tafels. Dit zorgt voor verschillen tussen de kostendeekkende en feitelijke premie.

Premie (bedragen in EUR miljoenen)

Kostendekkend

Pensioenopbouw	155,1
Individuele salarisontwikkeling	-
Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	16,4
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten	4,8
Solvabiliteitsopslag	28,7
Totaal	205,0

Solvabiliteitstoets

Met het uitvoeren van de solvabiliteitstoets bepaalt het pensioenfonds of het voldoende eigen vermogen heeft om risico's te kunnen opvangen. Als maatstaf geldt dat voldoende vermogen aanwezig moet zijn om de kans op onderdekking binnen één jaar kleiner of gelijk te laten zijn aan 2,5%. Voor het vaststellen van het vereist vermogen maakt het fonds gebruik van de standaardtoets. De vereiste solvabiliteit bij deze toets op basis van de feitelijke beleggingsportefeuille bedroeg ultimo 2012 882,7 miljoen euro. Het feitelijke eigen vermogen van het pensioenfonds eind 2012 was 885,1 miljoen euro. Het pensioenfonds verkeerde ultimo 2012 niet in een reservetekortpositie.

Nieuwe externe ontwikkelingen in 2012 met invloed op de waardering van de pensioenverplichtingen**I. Introductie Ultimate Forward Rate (UFR) bij vaststelling door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur**

Vanaf eind september 2012 houdt DNB bij de publicatie van de rentetermijnstructuur voor de waardering van de pensioenverplichtingen rekening met een UFR. De UFR maakt deel uit van het zogenoemde septemberpakket waartoe het kabinet eind september 2012 besloot. Dit pakket bevat maatregelen die vooruitlopen op een nieuwe Pensioenwet en een nieuw financieel toetsingskader voor pensioenfondsen. Het nieuwe financieel toetsingskader zal in 2015 in werking treden. De nieuwe kaders moeten bijdragen aan een meer toekomstbestendig pensioenstelsel. De invoering van de UFR maakt de grondslag waarmee de pensioenfondsen hun verplichtingen in de toekomst berekenen minder gevoelig voor marktschommelingen en zorgde vanaf september 2012 voor een verhoging van de rente waartegen pensioenverplichtingen worden gewaardeerd. Sinds einde 2011 wordt bij de vaststelling van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur tevens rekening gehouden met een driemaandsgemiddelde rente. Ook deze middeling zorgt voor minder schommelingen in de te hanteren rentetermijnstructuur. De gemiddelde rente waartegen de pensioenverplichtingen eind 2012 worden gewaardeerd, bedraagt zonder deze middeling en UFR 2,2%. Uitgaande van de door DNB gepubliceerde curve eind 2012 bedraagt de gemiddelde rente 2,5% waardoor de voorziening pensioenverplichtingen 286,4 miljoen euro lager is vastgesteld.

II. Nieuwe overlevingstafels

In 2012 heeft het Actuariel Genootschap (AG) nieuwe overlevingstafels gepubliceerd: Prognosetafel AG2012-2062. Het fonds past deze nieuwe overlevingstafels per 31 december 2012 toe. De overlevingstafels zijn gebaseerd op het verwachte sterfteverloop van de gehele Nederlandse bevolking. Om aan te sluiten bij de verwachtingen voor het pensioenfonds hanteert het fonds correctietabellen op deze overlevingstafels. Ook deze correctietabellen zijn in 2012 herzien.

Herstelplan

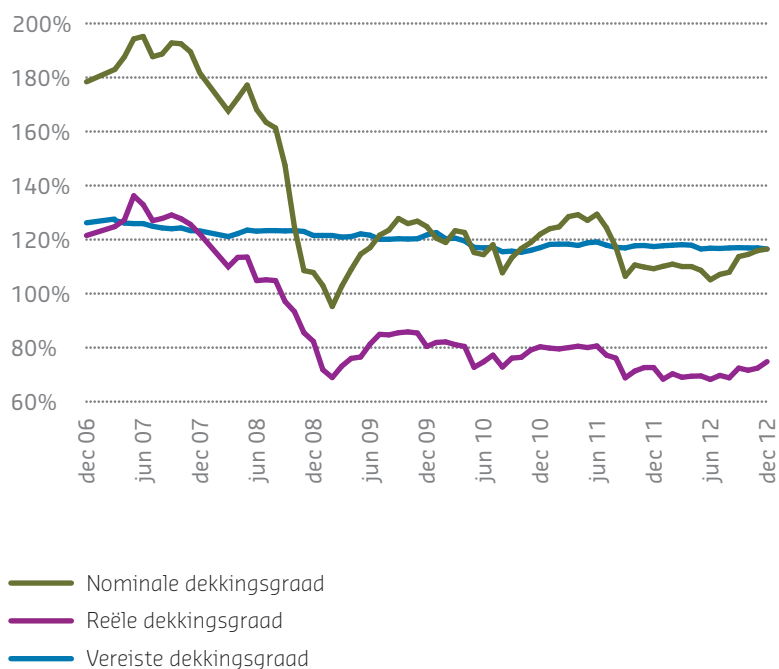
Naar aanleiding van een reservetekortpositie ultimo 2008 diende het pensioenfonds in de loop van 2009 een langetermijnherstelplan in bij DNB. Dit herstelplan toont aan hoe het tekort in maximaal vijftien jaar wordt opgelost. In juli 2009 ontving het fonds een beschikking van DNB waarin stond dat DNB instemde met dit herstelplan. De financiële positie steeg in de loop van 2012 voornamelijk vanwege het behaalde rendement.

Het lopende herstelplan is gebaseerd op een vereiste dekkinggraad van 121,5% in 2008. Sindsdien heeft het pensioenfonds interest rate swaps en aandelenindexput-opties gekocht. Dit heeft geleid tot een verlaging van het rentemismatchrisico en het aandelenmarktrisico, waardoor de vereiste dekkinggraad is gedaald. Ultimo 2012 bedroeg de vereiste dekkinggraad op basis van de feitelijke beleggingsportefeuille 116,5%. Eind 2012 is er geen tekort meer. Vanwege een nieuwe financiële opzet en gewijzigde pensioentoezegging zal het pensioenfonds in 2013 een nieuw herstelplan bij DNB indienen die wordt afgestemd op het nieuwe beleid.

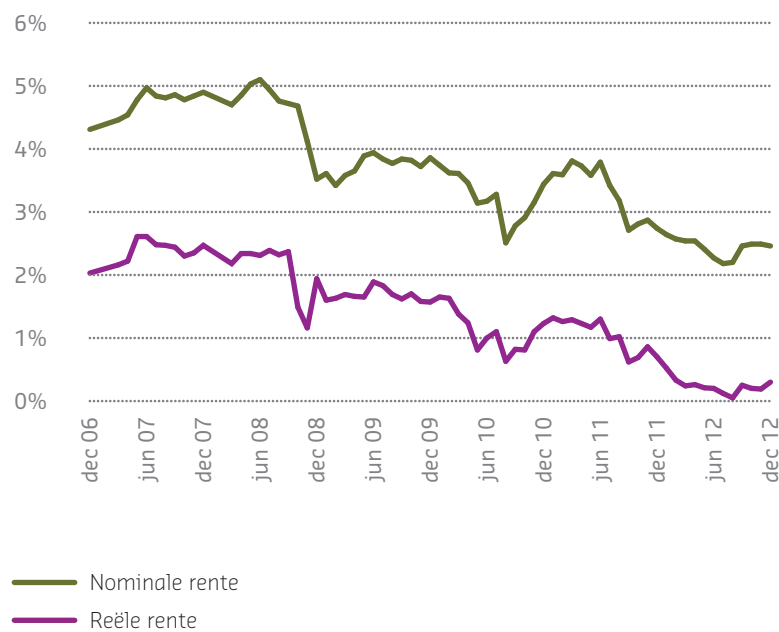
De twee grafieken op pagina 55 geven het verloop van de dekkinggraad en de gemiddelde rente weer.

Bij de vaststelling van de reële dekkinggraad wordt de reële rente berekend door de nominale marktrente te verminderen met de geschatte inflatiecomponent. De geschatte inflatiecomponent, de break-even inflatie, wordt in eerste instantie afgeleid door euro inflation linked staatsobligaties, die gekoppeld zijn aan de Europese Harmonised Index of Consumer Prices (excluding tobacco), te vergelijken met een nominale euro staatsobligatie van een vergelijkbare looptijd. Hierbij wordt zoveel mogelijk gewerkt met obligaties van de hoogst beschikbare kredietwaardigheid. De inflatiecomponent wordt daarbij volgens de DNB-systematiek voor middeling voor de bepaling van de renteterminstructuur vastgesteld op een driemaandsgemiddelde inflatie.

Verloop dekkingsgraden (in %)

Ontwikkeling gemiddelde rente (in %)

De ontwikkeling van de dekkingsgraad in 2012 is als volgt te analyseren.

	Verloop nominale dekkingsgraad	Verloop reële dekkingsgraad
Beginstand 31 december 2011	109,2%	72,6%
Premies	0,1%	- 0,5%
Uitkeringen	0,3%	- 0,7%
Toekenning voorwaardelijke toeslagen	- 0,5%	1,4%
Wijziging rentetermijnstructuur rentedeel (effect op de voorziening)	- 6,7%	- 2,7%
Wijziging rentetermijnstructuur inflatiedeel	-	- 4,8%
Genereren van extra rendement door de beleggingen	14,5%	9,6%
Actuariële grondslagen	0,3%	0,1%
Overige oorzaken	0,1%	0,1%
Kruiseffecten tussen bovengenoemde oorzaken	- 0,8%	- 0,3%
Eindstand 31 december 2012	116,5%	74,8%

Actuariële analyse

Hieronder wordt het saldo van baten en lasten geanalyseerd naar technische winst- en verliesbronnen:

(bedragen in EUR miljoenen)

	2012	2011
Resultaat op beleggingen en verplichtingen	235,4	- 459,4
Resultaat op premies	6,2	9,6
Resultaat op waardeoverdrachten	- 0,3	0,2
Resultaat op pensioenuitkeringen	0,5	- 0,2
Resultaat op pensioenuitvoeringskosten	2,2	2,1
Wijziging actuariële grondslagen	192,0	-
Actuariële resultaten	7,9	23,8
Resultaat op indexering	- 22,5	- 59,2
Overige resultaten	0	4,2
Totaal	421,4	- 478,9

Vooruitblik

KLM en werknemersorganisaties hebben in 2012 een akkoord bereikt over een aangepaste financiering van de pensioenregeling. Aanleiding hiervoor was een studie door het bestuur van het pensioenfonds naar herziening van de financiële opzet. Het akkoord is gericht op een tijdelijke afspraak voor het jaar 2013. In 2013 zullen partijen opnieuw

met elkaar overleggen om afspraken te maken over een structurele financiering van de pensioenregeling vanaf 2014.

Ook in de nieuwe financiële opzet bedraagt de doorsneepremie 24%. Om financiering en pensioentoezegging meer met elkaar in evenwicht te brengen is het opbouwpercentage voor pensioenopbouw in 2013 verlaagd met 0,1%. De doorsneepremie van 24% wordt in de nieuwe opzet getoetst aan een geïntroduceerde gedempte kostendekkende premie met een rentegrondslag van 3,4%. Deze is afgeleid uit een saldo van verwacht fondsrendement en verwachte reglementaire stijging van de pensioenen. DNB toetst jaarlijks of de premie voldoet aan de eis dat minimaal een (gedempte) kostendekkende premie wordt afgedragen. Daarnaast is een akkoord bereikt over aanpassing van het indexatiebeleid. Toekenning van indexatie is afhankelijk van de hoogte van de nominale dekkinggraad. Voor deze indexatie is de gemiddelde (nominale) dekkinggraad van juni tot en met november bepalend. De bepaling van de hoogte van de indexatie vanaf 1 januari 2013 vindt met een staffel plaats zoals eerder beschreven.

Het bestuur heeft kennisgenomen van de sectorbrief DNB inzake VPL. Het bestuur heeft aan arbeidsvoorwaardelijke partijen verduidelijking van de liggende afspraken rond Overgangsmaatregel 3 gevraagd.

Oordeel van de certificerend actuaire over de financiële positie

De vermogenspositie per 31 december 2012 van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM is voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de volledige toeslagen beperkt zijn.

RISICOMANAGEMENT

Het pensioenfonds besteedt veel aandacht aan analyse van risico's en de beheersing hiervan. Omdat het fonds een deel van de activiteiten uitbesteedt aan de uitvoeringsorganisatie, zijn ook de beheersmaatregelen die Blue Sky Group treft van belang.

Hieronder vindt u een nadere toelichting op de voornaamste risico's die het bestuur heeft onderkend, alsmede het beleid van het bestuur voor het beheersen van de risico's. Kwantitatieve informatie over risico's is opgenomen in de risicoparagraaf als onderdeel van de jaarrekening.

Het pensioenfonds onderscheidt de volgende risico's:

1. financiële risico's;
2. uitbestedingsrisico;
3. operationeel risico;
4. compliancerisico;
5. reputatierisico.

Financiële risico's

Om zijn missie te realiseren heeft het fonds risicobeleid ontwikkeld, waarin het bewust bepaalde financiële risico's neemt. De Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) is het bedrijfsplan waarin het beleid uiteen is gezet.

De volgende financiële risico's worden onderscheiden:

- rentemismatchrisico;
- beleggingsrisico's;
- verzekeringstechnische risico's;
- liquiditeitsrisico.

Rentemismatchrisico

Het pensioenfonds is gevoelig voor wijzigingen in de marktrente omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen niet gelijk zijn (de zogenaamde duration mismatch). Door een belangrijk deel van de vastrentendewaardenportefeuille te beleggen in langlopende inflation linked obligaties en nominale euro staatsobligaties wordt gezorgd voor een reductie van dit mismatchrisico. Daarnaast zet het pensioenfonds nominale renteswaps in voor een verdere beperking van het mismatchrisico. De vastrentendewaardenportefeuille samen met de renteswaps dekt het rentemismatchrisico voor tenminste 50% af.

Beleggingsrisico's

Beleggingsrisico's zijn risico's binnen de beleggingen van het pensioenfonds. Er wordt onderscheid gemaakt tussen vastgoed- en aandelenrisico, valutarisico, kredietrisico en risico's van derivaten.

Vastgoed- en aandelenrisico

Het vastgoed- en aandelenrisico is het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen of waardewijzigingen plaatsvindt. Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd direct invloed op het beleggingsresultaat. De beleggingen worden namelijk gewaardeerd op marktwaarde. Daarbij worden waardewijzigingen onmiddellijk verwerkt in het saldo van baten en lasten. Het fonds beheerst het vastgoed- en aandelenrisico door het aanbrengen van een goede spreiding binnen de portefeuille (diversificatie). Hiervoor vindt periodiek een risico-rendementsanalyse plaats van de beleggingsportefeuille. Daarnaast wordt door middel van een derivatenconstructie een deel van het neerwaartse risico op aandelen afgedekt. Het beleggingsbeleid wordt uitgebreid beschreven in het jaarlijkse beleggingsplan, dat door het bestuur van het fonds wordt vastgesteld.

Valutarisico

Het pensioenfonds belegt ook in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro. Om dit risico te beheersen, dekt het fonds alle beleggingen in de Amerikaanse dollar, het Britse pond, de Japanse yen, de Zweedse kroon, de Canadese dollar en de Australische dollar af naar de euro. Hierbij wordt een gedeelte van de beleggingen in opkomende markten gezien als beleggingen in dollars. Het resterende valutarisico in de portefeuille van het fonds is zeer beperkt.

Kredietrisico

Het pensioenfonds sluit contracten af met tegenpartijen. Daarbij loopt het fonds een risico als deze tegenpartijen hun verplichtingen jegens het fonds niet nakomen. Het tegenpartijrisico dat is verbonden aan de inzet van afgeleide financiële instrumenten wordt dagelijks gemonitord en op marktconforme wijze beheerst door het opvragen van onderpand bij bepaalde marktbewegingen. Daarnaast maakt het fonds gebruik van verschillende tegenpartijen met een goede reputatie, waardoor dit risico wordt beperkt.

Risico's van derivaten

In het strategisch beleid heeft het fonds bepaalde beleggingsrisico's gedefinieerd die het expliciet wil beheren en beheersen. In het bijzonder gaat het om het renterisico van de beleggingen ten opzichte van de verplichtingen, het valutarisico van beleggingen in niet-euro valuta en mogelijke neerwaartse risico's van de aandelenbeleggingen (zie ook hiervoor). Voor de beheersing van elk van deze risico's zijn procedures en aspecten van operationele uitvoering vastgelegd. Daarbij is de inzet van derivaten, onder bepaalde regels, toegestaan. Het fonds heeft onderkend dat de inzet van die instrumenten ook risico's met zich meebrengen. In de afspraken met tegenpartijen en de uitvoering van transacties, alsmede het beheer van de posities, heeft het fonds voorzien.

Verzekeringstechnische risico's

Het belangrijkste verzekeringstechnische risico is het langlevensrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Het pensioenfonds berekent de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de Prognosetafel AG2012 – 2062 met correcties voor ervaringssterfte. Hierdoor wordt rekening gehouden met toekomstige verbetering van de levensverwachting. Toepassing van deze prognosetafel beperkt het langlevensrisico voor het fonds sterk.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Deze verplichtingen betreffen voornamelijk de pensioenuitkeringen, maar ook ingenomen derivatenposities kunnen leiden tot contractuele verplichting tot bijstorting. Het liquiditeitsrisico is onder normale omstandigheden nagenoeg afwezig. Dat komt ten eerste doordat de pensioenuitkeringen voor een belangrijk deel kunnen worden voldaan uit de ontvangen premies en directe beleggingsopbrengsten. Een tweede reden is dat verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille bestaat uit liquide vermogenstitels.

Uitbestedingsrisico

Het Algemeen Pensioenfonds KLM besteedt de pensioenuitvoering, bestuursondersteuning en het vermogensbeheer uit aan Blue Sky Group. Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Om dit risico te beheersen, heeft het fonds conform de Pensioenwet beleid vastgesteld voor de beheersing van risico's die samenhangen met de uitbesteding van bedrijfsprocessen. Voor het fonds bestaat het uitbestedingsrisico vooral uit het risico dat Blue Sky Group niet handelt volgens het verstrekte mandaat. Om dit

risico te beheersen zijn duidelijke voorwaarden contractueel vastgelegd en uitgewerkt in een Service Level Agreement (SLA). De uitvoeringsorganisatie legt periodiek verantwoording af over de beheersing van de processen en overlegt hierbij ook een ISAE 3402-rapportage inclusief 'In Control Statement' voor de gehele dienstverlening. Deze rapportage beschrijft beheersdoelstellingen en beheersmaatregelen voor alle processen die de uitvoeringsorganisatie voor het fonds uitvoert. Daarnaast implementeerde het pensioenfonds onder andere de volgende beheersmaatregelen.

Het fonds:

- voert periodiek een risico-inventarisatie uit;
- beoordeelt periodiek de uitvoering van de serviceafspraken;
- neemt kennis van de ISAE 3402-rapportage inclusief 'In Control Statement' van Blue Sky Group en beoordeelt de toereikendheid van de beheersdoelstellingen en de opzet en werking van de getroffen beheersmaatregelen;
- participeert met een ander fonds in een Audit Committee. Dit committee beoordeelt de opzet en werking van de beheersmaatregelen van zowel de participerende pensioenfondsen als de uitvoeringsorganisatie. Ook voeren de leden onderzoek uit en ontwikkelen zij beleid op het terrein van interne beheersing;
- heeft met twee andere fondsen een beleggingsadviescommissie met externe deskundigen ingesteld. De beleggingsadviescommissie is onafhankelijk van de uitvoeringsorganisatie. Deze commissie adviseert de betreffende fondsen over het beleggingsbeleid.

Operationeel risico

Operationeel risico treedt op bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, vanwege niet-afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of door externe gebeurtenissen. Dit risico wordt beperkt doordat het fonds de hiervoor besproken ISAE 3402-rapportage inclusief 'In Control Statement' van de uitvoerder ontvangt en beoordeelt.

Compliancerisico

Het compliancerisico omvat het risico dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen worden overtreden. Daarnaast omvat het ook het risico dat interne regelgeving, zoals de gedragscode en beleggingsrichtlijnen, niet wordt nageleefd. Beheersing hiervan vindt plaats door het maken van de afspraken in de SLA met Blue Sky Group over de inrichting en naleving van compliance door de uitvoeringsorganisatie aldaar. Daarnaast heeft het fonds een eigen compliance officer aangesteld. Deze ziet toe op de naleving van de gedragscode door het bestuur van het fonds.

Reputatierisico

Onder reputatierisico wordt het risico verstaan dat het fonds door het handelen reputatieschade lijdt bij belanghebbenden. Dit risico wordt beheerst door het continu bewaken en eventueel bijstellen van het beleid en transparantie bij het doen van uitingen naar belanghebbenden. Daarnaast heeft het fonds een integriteitbeleid vastgesteld. Hierin geeft het fonds zijn visie op integriteit en onderscheidt het diverse situaties waarin integriteit een rol speelt. Ook beschrijft het fonds welke standpunten het bij die situaties inneemt. Tenslotte legt het integriteitbeleid de maatregelen vast om te voorkomen dat de reputatie van het fonds wordt geschaad.

VERSLAG VERANTWOORDINGSORGAAN

Het verantwoordingsorgaan geeft een oordeel over het door het fondsbestuur in 2012 gevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst. Het verantwoordingsorgaan heeft hiertoe meerdere fondsdocumenten, in het bijzonder het jaarverslag, beoordeeld. Tevens heeft het verantwoordingsorgaan kennis genomen van belangrijke beleidsbeslissingen.

Oordeel

Het verantwoordingsorgaan heeft een positief oordeel over de wijze waarop het bestuur het pensioenfonds bestuurd heeft. Het verantwoordingsorgaan maakt hierbij de volgende kanttekeningen, toegespitst op de volgende onderwerpen:

Risicomanagement

Ook in 2012 stond risicomanagement prominent op de agenda van het bestuur. De goede weg, die in 2011 reeds was ingeslagen, is in 2012 gecontinueerd. Risicomanagement wordt door het bestuur in de volle breedte van de bedrijfsvoering van het pensioenfonds bekeken. Dat is een goede zaak. Er is goede en regelmatige monitoring en beslissingen worden mede in het perspectief van risicomanagement zorgvuldig voorbereid en genomen. Het verantwoordingsorgaan is tevreden over deze ontwikkelingen en ziet graag dat dit komend jaar verder voortgezet wordt.

Governance

Het bestuur heeft een aantal besluiten genomen ter versterking van de deskundigheid en de continuïteit van het bestuur. Naar oordeel van het verantwoordingsorgaan zal dit de continuïteit en de deskundigheid van het bestuur versterken.

Het bestuur heeft van gedachten gewisseld over de dubbelrollen van bestuursleden, die tevens een actieve rol hebben in het arbeidsvoorwaardelijk overleg.

Het bestuur heeft vastgesteld dat de vervulling van dubbelrollen thans – bij de scheiding die bestuursleden aanbrengen tussen hun verschillende ‘petten’ – geen nadelen met zich meebrengt die er toe zou moeten leiden om de vervulling van dubbele rollen uit te sluiten.

Het verantwoordingsorgaan oordeelt deze situatie echter niet als gewenst en is van mening dat deze rollen nog duidelijker gescheiden dienen te worden en alle schijn van belangenverstrengeling zoveel mogelijk dient te worden vermeden.

Financieel en indexatiebeleid

De nominale dekkingsgraad is per 31 december 2012 net hoger dan de vereiste dekkingsgraad volgens het FTK. Het bestuur heeft een continuïteitsanalyse laten uitvoeren, waaruit blijkt naar verwachting de fondspositie uit een tekort blijft. Daarnaast is een consistentietoets uitgevoerd, waaruit geconcludeerd is dat er nagenoeg wordt voldaan aan de voorwaarden van consistentie.

Belangrijk onderdeel van het financieel beleid is het indexatiebeleid, welke in 2012 is vastgesteld. Het verantwoordingsorgaan beziet de aanpassing van het indexatiebeleid als een mogelijkheid om de financiële positie van het fonds beter te kunnen sturen.

Het bestuur heeft mede door het terughoudende indexatiebeleid (tot 50% van de maatstaf in 2012) de financiële stand van het fonds positief beïnvloed, zij het dat actieve deelnemers en gepensioneerden op basis van de perceptie van de eerdere indexatie-ambitie (volledige indexatie bij een nominale dekkingsgraad hoger dan 105%) een volledige indexatie verwachtten.

Herstelpremie

Het bestuur heeft het probleem met de herstelpremie goed opgelost. Het bestuur stelde zich daadkrachtig en flexibel op.

Communicatie

Het beleid van het bestuur wat betreft communicatie kan als daadkrachtig en doel-treffend worden beschreven.

REACTIE VAN HET BESTUUR

Het bestuur heeft in zijn vergadering van 15 mei 2013 kennis genomen van het oordeel van het verantwoordingsorgaan en dit oordeel besproken. De tekst van het oordeel geeft het bestuur geen aanleiding voor nadere opmerkingen. Het bestuur dankt het verantwoordingsorgaan voor zijn werkzaamheden in het verslagjaar.

5105

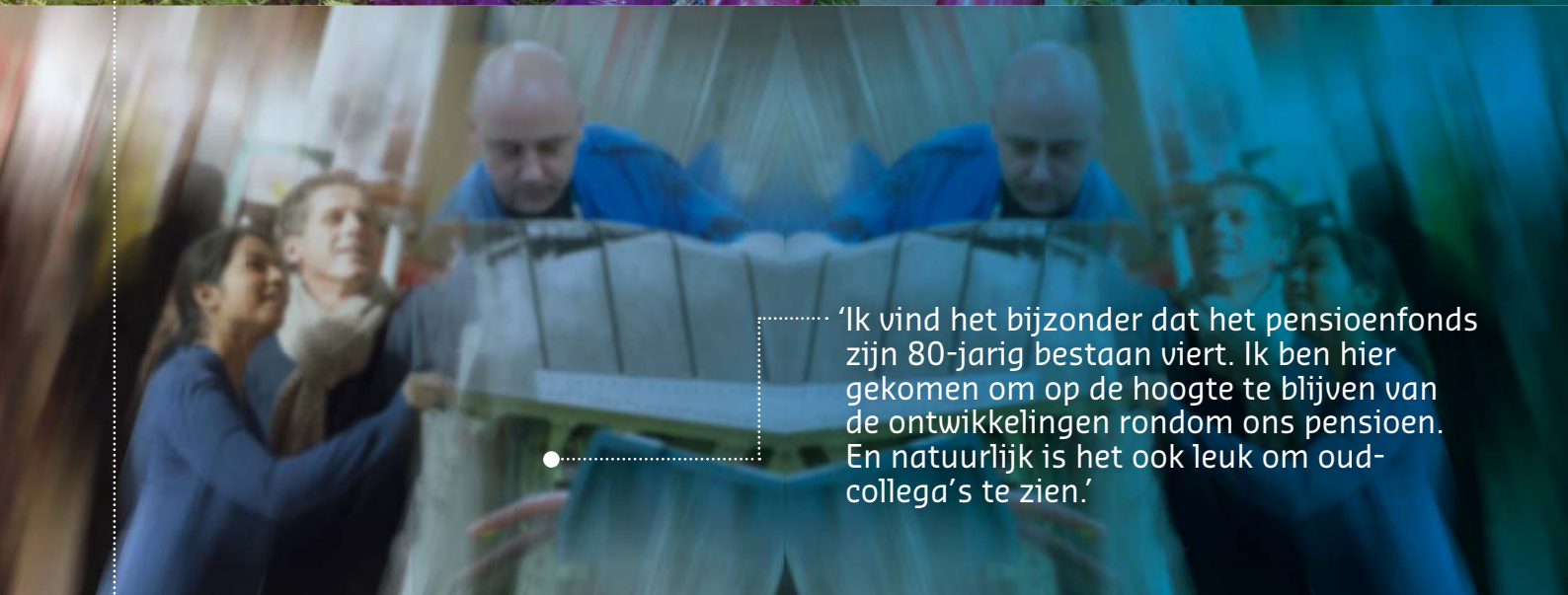

Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM

JAARREKENING

80 jaar Algemeen Pensioenfonds KLM

'Ik vind het bijzonder dat het pensioenfonds zijn 80-jarig bestaan viert. Ik ben hier gekomen om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen rondom ons pensioen. En natuurlijk is het ook leuk om oud-collega's te zien.'

BALANS PER 31 DECEMBER (na resultaatbestemming)

(bedragen in miljoenen euro's)

Activa	2012	2011
Beleggingen voor risico pensioenfonds		
• Vastgoed ¹	503,2	458,5
• Aandelen ²	2.461,7	2.239,7
• Vastrentende waarden ³	2.860,0	2.655,3
• Derivaten ⁴	413,6	325,2
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	6.238,5	5.678,7
Herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen ⁵	0,4	0,5
Deelnemingen ⁶	2,6	2,4
Vorderingen en overlopende activa ⁷	59,1	1,8
Liquide middelen ⁸	0,8	0,8
Totaal activa	6.301,4	5.684,2

Passiva

Stichtingskapitaal en reserves ⁹		
• Bestemmingsreserves	27,0	38,4
• Overige reserves	885,1	452,3
Totaal stichtingskapitaal en reserves	912,1	490,7
Technische voorzieningen		
• Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds ¹⁰	5.358,5	4.921,7
Derivaten ⁴	12,0	250,3
Schulden en overlopende passiva ¹¹	18,8	21,5
Totaal passiva	6.301,4	5.684,2

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op pagina 82 tot en met 107.

REKENING VAN BATEN EN LASTEN

(bedragen in miljoenen euro's)

Baten en lasten pensioenactiviteiten	2012	2011
Premies ¹²	197,9	157,3
Waardeoverdrachten, per saldo ¹³	1,3	- 0,6
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
• Pensioenopbouw ¹⁴	- 186,4	- 142,2
• Indexering ¹⁵	- 22,5	- 59,2
• Rentetoevoeging ¹⁶	- 76,0	- 53,8
• Wijziging rekenrente ¹⁷	- 498,5	- 663,6
• Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten ¹⁸	148,3	145,8
• Pensioenrechten waardeoverdrachten, per saldo ¹⁹	- 1,6	0,8
• Wijziging actuariële grondslagen ²⁰	192,0	-
• Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen ²¹	7,9	23,8
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds	- 436,8	- 748,4
Pensioenuitkeringen ²²	- 146,3	- 144,6
Herverzekeringen ²³	-	0,1
Pensioenuitvoeringskosten ²⁴	- 4,6	- 4,9
Overige baten pensioenactiviteiten ²⁵	-	4,2
Totaal baten en lasten pensioenactiviteiten	- 388,5	- 736,9
Baten en lasten beleggingsactiviteiten		
Directe beleggingsopbrengsten ²⁶	31,9	41,5
Indirecte beleggingsopbrengsten ²⁶	778,2	216,3
Kosten van vermogensbeheer ²⁶	- 4,2	- 3,7
Overige baten en lasten beleggingsactiviteiten ²⁷	4,0	3,9
Totaal baten en lasten beleggingsactiviteiten	809,9	258,0
Resultaat	421,4	- 478,9

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op pagina 108 tot en met 119.

KASSTROOMOVERZICHT

(bedragen in miljoenen euro's)

Kasstroom uit pensioenactiviteiten	2012	2011
Ontvangen premies	143,9	155,1
Ontvangen waardeoverdrachten	2,1	6,8
Betaalde pensioenuitkeringen	- 146,1	- 144,1
Betaalde waardeoverdrachten	- 0,8	- 3,3
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	- 4,9	- 5,2
Overige mutaties uit pensioenactiviteiten	0,1	0,2
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	- 5,7	9,5
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen beleggingen	1.283,7	732,9
Verkopen en afwikkeling derivaten	- 242,4	148,3
Directe beleggingsopbrengsten	26,6	43,6
Aankopen beleggingen	- 1.038,1	- 890,2
Aankopen derivaten	- 53,8	- 18,4
Mutatie tegoeden en schulden kredietinstellingen	30,3	- 26,6
Betaalde kosten van vermogensbeheer	- 4,4	- 3,3
Overige mutaties uit beleggingsactiviteiten	3,8	3,8
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	5,7	- 9,9
Mutatie liquide middelen	-	- 0,4

TOELICHTING ALGEMEEN

Activiteiten

Het doel van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM, statutair gevestigd te Amstelveen (hierna: het pensioenfonds), is het verstrekken van pensioenuitkeringen aan voornamelijk werknemers en oud-werknemers in een grondfunctie met een onder de KLM-cao vallend dienstverband.

Pensioenregeling

Ouderdomspensioen

Deelnemers geboren op of na 1 januari 1950 en deelnemers die na 31 december 2005 tot het pensioenfonds zijn toegetreden vallen onder de middelloonregeling met als standaardpensioenleeftijd 65 jaar (reglement 2006). Zij kunnen binnen bepaalde grenzen kiezen wanneer zij met pensioen gaan, met als vroegst mogelijke pensioenleeftijd 55 jaar. Naar keuze van de deelnemer kan het ouderdomspensioen gedeeltelijk ingaan (deeltijdspensioen). Het ouderdomspensioen is gebaseerd op het gemiddelde salaris en het aantal deelnemersjaren en bedraagt voor ieder deelnemersjaar 2,25% (vanaf 1 januari 2013: 2,15%) van de nettopensioengrondslag zoals die geldt op 1 januari van het betreffende jaar. De hoogte van de franchise wordt jaarlijks vastgesteld en aangepast aan de algemene loonontwikkeling in de KLM-cao.

Voor deelnemers geboren vóór 1 januari 1950 en die op 31 december 2005 deelnemer waren in het pensioenfonds geldt een eindloonregeling met als standaardpensioenleeftijd 63 jaar (reglement 2002). Ook deze deelnemers kunnen binnen bepaalde grenzen kiezen wanneer zij (gedeeltelijk) met pensioen gaan. De vroegst mogelijke pensioenleeftijd is 60 jaar. Ook is het mogelijk om later met pensioen te gaan, maar uiterlijk op de leeftijd van 65 jaar. De pensioenopbouw is in principe gebaseerd op het laatstverdiende salaris en het aantal deelnemersjaren. Het ouderdomspensioen bedraagt voor ieder deelnemersjaar 1,75% (vanaf 1 januari 2013: 1,65%) van de nettopensioengrondslag zoals die geldt op 1 januari van het jaar waarin de deelnemer KLM verlaat.

Het ploegendienstpensioen is een aanvulling op het ouderdomspensioen. Het ploegendienstpensioen gaat tegelijk met het ouderdomspensioen in. Deelnemers die vallen onder reglement 2006 bouwden tot 1 januari 2011 over hun ploegendienstbetalingen 2,25% per jaar aan ouderdomspensioen op. Met ingang van deze datum wordt geen afzonderlijk ploegendienstpensioen meer opgebouwd, maar is de opbouw hiervan onderdeel van de opbouw van het reguliere ouderdomspensioen. Deelnemers onder reglement 2002 bouwen per jaar onveranderd 1,75% (vanaf 1 januari 2013: 1,65%) van het jaarlijkse ploegendienstinkomen op.

Prepensioen geldt alleen voor deelnemers die vallen onder reglement 2002. De prepensioenregeling stelt deze deelnemers in staat om op de leeftijd van 61 jaar en 6 maanden met pensioen te gaan.

Overbruggingspensioen geldt eveneens alleen voor deelnemers geboren vóór 1 januari 1950 en die op 31 december 2005 deelnemer waren in het pensioenfonds en wordt uitgekeerd vanaf de ingangsdatum van het ouderdomspensioen tot de 65-jarige leeftijd. Het pensioen bestaat uit een AOW-vergoeding van maximaal 70% van de franchise en een premiecompensatie (vergoeding voor het verschil in premies volksverzekeringen vóór en na de 65-jarige leeftijd).

Nabestaandenpensioen

Nabestaandenpensioen geldt voor de nagelaten partner van een deelnemer en bedraagt 70% van het ouderdomspensioen dat tot het moment van overlijden is opgebouwd. Als de deelnemer in ploegendienst heeft gewerkt, komt daar 70% van het tot het moment van overlijden opgebouwde ploegendienstpensioen bovenop.

Facultatief nabestaandenpensioen is een extra dekking die ervoor zorgt dat het nabestaandenpensioen bij overlijden 70% van het bereikbare ouderdomspensioen en ploegendienstpensioen bedraagt. De verzekering vangt aan op het moment dat de deelnemer KLM informeert over het bestaan van een huwelijk of een geregistreerd partnerschap of vanaf het moment dat KLM een samenlevingsverband erkent. De deelnemer en de partner kunnen gezamenlijk van deze verzekering afzien. Daarnaast kunnen deelnemers zich via het pensioenfonds vrijwillig verzekeren voor het Anw-hiaat. Het Anw-hiaatpensioen voorziet in een aanvullende uitkering aan de nagelaten partner van een deelnemer of pensioengerechtigde.

Wezenpensioen

Wezenpensioen wordt in de middelloonregeling uitgekeerd aan kinderen tot de 18-jarige leeftijd of bij het volgen van een opleiding waarvoor recht op studiefinanciering bestaat tot de 27-jarige leeftijd. Het recht op wezenpensioen voor kinderen van deelnemers in de eindloonregeling loopt tot de leeftijd van 25 jaar. Het wezenpensioen bedraagt voor elk gerechtigd kind 20% van het (bereikbare) ouderdomspensioen en het eventuele ploegendienstpensioen.

Arbeidsongeschiktheidspensioen

Arbeidsongeschiktheidspensioen gaat in geval van volledige en duurzame arbeidsongeschiktheid (arbeidsongeschiktheid meer dan 80%) na twee jaar arbeidsongeschiktheid (ziekte) in. Bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid (tussen 35% en 80%) gaat het pensioen in wanneer de loongerelateerde WGA-uitkering op grond van de Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA) eindigt en de WGA-vervolguitkering ingaat. De deelnemer ontvangt dit pensioen zolang de arbeidsongeschiktheid duurt, maar uiterlijk tot de normpensioendatum. Dit is de eerste dag van de maand waarin de deelnemer 65 jaar wordt. Voor deelnemers aan de eindloonregeling is dit 63 jaar.

Onder reglement 2006 wordt de pensioenopbouw bij volledige arbeidsongeschiktheid voor 80% en premievrij voortgezet. Bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid geldt een premievrije opbouw naar rato van de mate van arbeidsongeschiktheid. Onder reglement 2002 wordt de pensioenopbouw bij volledige arbeidsongeschiktheid voor 100% en premievrij voortgezet.

Aanvullend pensioen

Aanvullend pensioen kan het ouderdomspensioen en het nabestaandenpensioen op het fiscaal maximaal toegestane niveau brengen. Deelname aan deze regeling van pensioensparen is vrijwillig. Deelnemers betalen een extra premie. Met ingang van 1 januari 2007 worden geen nieuwe verzekeringen meer afgesloten. Per 31 december 2012 is de regeling ook voor bestaande deelnemers beëindigd.

Regeling deelnemers KLM Health Services

De ouderdomspensioenregeling is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling. De pensioenopbouw bedraagt per jaar van deelneming 2,0% van de pensioengrondslag. De pensioenleeftijd is standaard 65 jaar.

De pensioenregeling kent een facultatief nabestaandenpensioen dat het risico van overlijden van de deelnemer vóór het bereiken van de leeftijd van 65 jaar dekt. Deze vrijwillige verzekering zorgt ervoor dat het nabestaandenpensioen in dat geval 65% van het bereikbare ouderdomspensioen bedraagt. Bij ingang van het ouderdomspensioen bestaat eenmalig de keuze van omzetting van een deel van het ouderdomspensioen in nabestaandenpensioen.

Het wezenpensioen bedraagt per gerechtigd kind 20% van het bereikbare ouderdomspensioen. Het wezenpensioen wordt uitgekeerd tot het bereiken van de leeftijd van 18 jaar of de leeftijd van 23 jaar indien een opleiding wordt gevolgd waarvoor recht op studiefinanciering bestaat.

Het arbeidsongeschiktheidspensioen gaat in na een periode van twee jaar arbeidsongeschiktheid (ziekte). Het pensioen wordt uitgekeerd zolang de arbeidsongeschiktheid voortduurt, maar uiterlijk tot het bereiken van de leeftijd van 65 jaar.

Indexering

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van deelnemers aan de middelloonregeling jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de algemene loonronden volgens de cao voor het KLM-grondpersoneel.

Verder streeft het pensioenfonds ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten van gewezen deelnemers jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de geschoonde prijsindex.

De indexering heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op indexering bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst indexering kan plaatsvinden. Het bestuur besluit jaarlijks over de toekenning van indexering.

Met ingang van 1 januari 2013 wordt hierbij de volgende beleidsstaffel gehanteerd. Bij een nominale dekkingsgraad van 110% of lager wordt geen indexering toegekend. Bij een nominale dekkingsgraad hoger dan 110%, maar niet hoger dan 130% wordt 50% van de maatstaf toegekend. Bij een nominale dekkingsgraad hoger dan 130% wordt volledig geïndexeerd.

De hiervoor bedoelde nominale dekkingsgraad is de zesmaandsgemiddelde dekkingsgraad per maandeinde in de periode juni tot en met november van het voorafgaande jaar.

De indexering wordt niet op een zodanig niveau vastgesteld, dat genoemde zesmaandsgemiddelde dekkingsgraad onder 110% zou zakken. In dat geval wordt de indexering tenminste zodanig beperkt dat daling van de zesmaandsgemiddelde dekkingsgraad onder 110% wordt voorkomen. Bovendien wordt de indexering tenminste zodanig beperkt dat daling van de dekkingsgraad ultimo jaar onder 105% wordt voorkomen.

Een achterstand in de indexering kan in principe worden ingehaald. Voorwaarde is dat de nominale dekkingsgraad hoger is dan de met het vereist vermogen overeenkomende nominale dekkingsgraad en de reële dekkingsgraad tenminste 100% bedraagt.

De opgebouwde pensioenrechten van deelnemers aan de eindloonregeling worden jaarlijks onvoorwaardelijk aangepast aan de algemene loonontwikkeling.

Financiering en premie

De financiering in 2012 is gebaseerd op een doorsneepremie (inclusief opslag voor termijnbetaling) van 24,0% (2011: 24,0%) van de premiegrondslag. De premiegrondslag is gelijk aan de som van 12,96 maal het maandsalaris en de ploegendienstbetalingen. De doorsneepremie wordt verhoogd met een deelnemersbijdrage van 1,0% in geval van verzekering van het facultatief nabestaandenpensioen en met een leeftijdsafhankelijke bijdrage in geval van verzekering van het Anw-hiaat. De deelnemersbijdrage met betrekking tot verplichte onderdelen van de pensioenregeling is begrepen in de doorsneepremie.

De premie over 2012 ten behoeve van de regeling van KLM Health Services bedraagt 16,6% (2011: 16,6%) van de premiegrondslag. Deze doorsneepremie wordt verhoogd met een deelnemersbijdrage van 1,0% in geval van verzekering van het facultatief nabestaandenpensioen.

Het pensioenfonds kent een overschotten- en tekortenbeleid. De premiekortinggrens wordt vastgesteld op basis van de hoogste van a) de voorziening pensioenverplichtingen op basis van een reële marktrente, b) de voorziening pensioenverplichtingen op basis van een vaste rekenrente van 2,0% en c) de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de door De Nederlandsche Bank (DNB) vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur vermeerderd met het vereist eigen vermogen. Eén zesde deel van het aldus bepaalde overschot wordt jaarlijks aangewend voor premiekorting. Er wordt echter pas korting verleend nadat een eventuele achterstand in de indexering is ingehaald.

Het bedrag beschikbaar voor premiekorting wordt verdeeld tussen KLM en de deelnemers in de verhouding 80%-20%. Voor de deelnemers is de premieaanpassing in enig jaar ten opzichte van het voorgaande jaar gemaximeerd op twee procentpunten. Het eventuele meerdere wordt toegevoegd aan de reserve toekomstige premiekortingen voor deelnemers.

Indien de nominale dekkingsgraad van het pensioenfonds lager is dan de dekkingsgraad volgens de in de Pensioenwet vastgelegde solvabiliteitseisen, wordt door middel van premiebetaling de dekkingsgraad weer op het vereiste niveau gebracht binnen de daartoe in de Pensioenwet gestelde termijn. Dit is voor het vereist eigen vermogen vijftien jaar en voor het minimaal vereist eigen vermogen drie jaar. Het uitgangspunt is dat binnen één jaar weer aan het minimaal vereist eigen vermogen wordt voldaan.

Grondslagen voor de financiële verslaggeving

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek, met gebruikmaking van de vrijstelling inzake de vorming van een reserve herwaardering volgens artikel 146 van de Pensioenwet, en in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen (RJ 610).

De bedragen in de jaarrekening luiden in euro's.

Schattingen en veronderstellingen

Bij het opstellen van de jaarrekening is het maken van schattingen en veronderstellingen noodzakelijk. De schattingen en veronderstellingen hebben invloed op de toepassing van grondslagen en de waardering van activa en verplichtingen. De schattingen en daaraan ten grondslag liggende veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. Vooral de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en (in mindere mate) de waardering van de beleggingen zijn gebaseerd op schattingen en veronderstellingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Ten behoeve van de oordeelsvorming en het maken van schattingen wordt gebruik gemaakt van externe deskundigen. De aard van oordelen en schattingen en de onderliggende veronderstellingen is, voor zover noodzakelijk geacht voor het vereiste inzicht in het vermogen, vermeld in de toelichting bij de jaarrekening. Herzieningen van schattingen worden verwerkt in de periode waarin de schatting wordt herzien. Een herziening van een schatting heeft dikwijls ook gevolgen voor waardering en resultaatbepaling in toekomstige perioden.

Verwerking

De belangrijkste activa en verplichtingen van het pensioenfonds zijn respectievelijk de beleggingen en de pensioenverplichtingen. De beleggingen bestaan volledig uit financiële activa en derivaten. Deze worden in de balans opgenomen respectievelijk van de balans verwijderd op transactiedatum (datum van koop of verkoop). Dit is het moment waarop de toekomstige economische voordelen en de risico's verbonden aan het financiële instrument worden overgedragen. Pensioenverplichtingen worden in de balans opgenomen op het moment van toekenning of overdracht van de pensioenrechten. Zij worden van de balans verwijderd op het moment van uitkering of overdracht van de pensioenrechten.

Saldering

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd en als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Presentatie beleggingen en beleggingsopbrengsten

De beleggingen bestaan nagenoeg geheel uit participaties in beleggingsinstellingen, voor het merendeel Blue Sky beleggingsfondsen. Deze beleggingsfondsen hebben de vorm van een besloten fonds voor gemene rekening. De participaties worden in de balans gerubriceerd conform de aard van de onderliggende beleggingen van de beleggingsfondsen. Waardeveranderingen van de participaties worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder indirecte beleggingsopbrengsten. Zij bestaan uit de directe en indirecte opbrengsten van de onderliggende beleggingen en de kosten van vermogensbeheer die ten laste van het beleggingsfonds komen. Door beleggingsfondsen uitgekeerde dividenden worden gepresenteerd onder directe beleggingsopbrengsten.

Waardering beleggingen

Participaties in beleggingsinstellingen worden gewaardeerd tegen de berekende intrinsieke waarde op balansdatum of de meest recent beschikbare intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt vastgesteld op basis van de marktwaarde van de onderliggende activa en verplichtingen. De marktwaarde is het bedrag waarvoor een actief of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde, tot een transactie bereid zijnde partijen die onafhankelijk zijn. De marktwaarde is gebaseerd op actuele marktprijzen, tenzij anders vermeld.

Waardeveranderingen beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen, inclusief derivaten. Alle waardeveranderingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als opbrengst beleggingen direct in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de intrinsieke waarde van de participaties in de beleggingsfondsen. Transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum. Valutakoersverschillen bij de omrekening van activa en verplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder de post waarop de activa en verplichtingen betrekking hebben.

De koers op balansdatum van de euro ten opzichte van de belangrijkste valuta's is:

	2012	2011
Amerikaanse dollar	1,3184	1,2982
Canadese dollar	1,3127	1,3218
Australische dollar	1,2699	1,2662
Japanse yen	113,996	99,880
Britse pond	0,8111	0,8353
Zwitserse frank	1,2068	1,2139
Zweedse kroon	8,5768	8,8992

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Vastgoed

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde aandelen van vastgoedfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Onderliggende beleggingen in niet-beursgenoteerde participaties worden gewaardeerd tegen de intrinsieke waarde, gebaseerd op de marktwaarde van het onderliggende vastgoed. De marktwaarde van het onderliggende vastgoed is de geschatte waarde bij onderhandse verkoop in verhuurde staat. Directe vastgoedbeleggingen van vastgoedfondsen waarin het pensioenfonds rechtstreeks participeert, worden op dezelfde wijze gewaardeerd. De onderliggende vastgoedobjecten worden periodiek getaxeerd door onafhankelijke taxateurs.

Aandelen

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde aandelen en converteerbare obligaties van aandelenfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Indien onderliggende aandelen niet-beursgenoteerd zijn of indien de koersvorming niet representatief is, wordt de marktwaarde getaxeerd. De taxatie is gebaseerd op recente marktinformatie.

Vastrentende waarden

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde vastrentende waarden van fondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum, verhoogd met de lopende rente. De marktwaarde van directe vastrentende beleggingen wordt bepaald door te ontvangen rente en aflossingen contant te maken op basis van actuele marktrente, rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijd van de belegging.

Derivaten

Derivaten zijn afgeleide financiële instrumenten, waarvan de waarde afhankelijk is van een of meer onderliggende primaire financiële instrumenten. Derivaten bevatten rechten en verplichtingen waardoor een of meer van de financiële risico's waaraan de onderliggende primaire financiële instrumenten onderhevig zijn tussen partijen worden overgedragen. Derivaten leiden bij het aangaan van de transactie niet of tot een relatief gering vermogensbeslag. Basisvormen van derivaten zijn swaps, forwards, futures en

opties. Het onderliggende primaire financiële instrument kan onder meer een valuta-product, een aandelenproduct of een renteproduct zijn.

Het pensioenfonds maakt gebruik van de volgende derivaten: valutaswaps, valuta-termijncontracten, aandelenputopties, aandelenfutures, interest rate swaps en obligatiefutures.

Een valutaswap is een contract waarbij wordt overeengekomen om een bedrag in een bepaalde valuta te ruilen tegen een gelijkwaardig bedrag in een andere valuta met de verplichting om de betrokken valuta weer terug te ruilen op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde (termijn)koers. Bij een langlopende valutaswap worden gedurende de looptijd ook rentestromen uitgewisseld. Bij een kortlopende valuta-swap worden geen rentestromen uitgewisseld, maar wordt het renteverschil verrekend in de termijnkoers.

Een valutatermijncontract is een contract waarbij de verplichting wordt aangegaan om een bepaalde valuta te verkopen en een andere valuta te kopen op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde (termijn)koers.

Een putoptie op aandelen is een contract waarbij de koper het recht heeft om een overeengekomen aantal aandelen te verkopen gedurende een vooraf vastgestelde periode tegen een vooraf vastgestelde prijs. De onderliggende waarde kan ook een aandelenindex zijn. Tegenover het recht van de koper staat een verplichting van de verkoper. Voor het recht betaalt de koper een prijs (optiepremie).

Een aandelenfuture is een op een beurs verhandelbaar termijncontract met verplichte levering van aandelen op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde prijs. Naast futures met als onderliggende waarde een specifiek aandeel bestaan ook aandelenindexfutures. Dit zijn futures met als onderliggende waarde een bepaalde aandelenindex. Het verschil tussen het niveau van de aandelenindex dat is vastgelegd in het futurecontract en het werkelijke niveau van de index wordt afgerekend (cash settlement).

Een interest rate swap of renteswap is een contract waarbij wordt overeengekomen om gedurende een vooraf vastgestelde periode rentestromen in dezelfde valuta te ruilen. Bij de meeste renteswaps wordt een variabele rente geruild tegen een vast rente. De variabele rente is gebaseerd op de geldmarktrente, waarbij als referentie Euribor of Eonia wordt gehanteerd. De vaste rente is meestal gebaseerd op de marktrente van staatsobligaties.

Een obligatiefuture is een op een beurs verhandelbaar termijncontract met verplichte levering van fictieve staatsobligaties op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde prijs. Veel voorkomende obligatiefutures in de Europese handel zijn Bundfutures. De onderliggende waarde van een Bundfuture is een fictieve Duitse staatsobligatie met een looptijd van 10 jaar. Het verschil tussen de prijs van de obligatie die is vastgelegd in het futurecontract en de werkelijke prijs wordt afgerekend (cash settlement).

Derivaten worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde contracten is dit de beursprijs per balansdatum. Voor niet-beursgenoteerde contracten is de waardering gebaseerd op recente marktinformatie (zoals valutakoersen, rentecurves en indexen), als input voor de gehanteerde gangbare waarderingsmodellen.

Herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen

Herverzekeringscontracten worden opgenomen voor de actuarieel bepaalde contante waarde van de verzekerde uitkeringen, volgens de grondslagen van het pensioenfonds, onder aftrek van een eventuele waardevermindering, indien deze naar verwachting duurzaam is.

Deelnemingen

Deelnemingen worden gewaardeerd tegen nettovermogenswaarde.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid. De geamortiseerde kostprijs komt in het algemeen overeen met de nominale waarde.

Liquide middelen

Liquide middelen worden opgenomen voor de nominale waarde.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt actuarieel berekend en wordt vastgesteld op basis van de nominaal verworven pensioenrechten, voor zover zij onvoorwaardelijk zijn. Dit betekent dat de voorwaardelijke toekomstige indexering niet in de voorziening is begrepen, maar de op balansdatum toegezegde indexering wel in de voorziening wordt opgenomen. De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur per balansdatum.

De voorziening met betrekking tot ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen is de contante waarde van de beste inschatting van de toekomstige uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de tot balansdatum opgebouwde onvoorwaardelijke pensioenrechten. Daarin is begrepen de toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers.

De voorziening met betrekking tot arbeidsongeschiktheidspensioen is de contante waarde van de verwachte uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de verplichtingen aan bij het pensioenfonds aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers, nog niet aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers en zieke deelnemers die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard. Voor nog niet aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers en zieke deelnemers wordt met ingang van het verslagjaar een voorziening opgenomen ter grootte van (maximaal) tweemaal de in de jaarpremie begrepen opslag voor arbeidsongeschiktheidsrisico. Voorheen was de actuariële veronderstelling dat het effect van de verwachte reactivering van bestaande arbeidsongeschikte deelnemers gelijk

is aan het effect van de verwachte nieuwe instroom van nog niet aangemelde arbeids-ongeschikte deelnemers en zieke deelnemers.

De belangrijkste actuariële grondslagen en veronderstellingen zijn:

- rekenrente volgens rentetermijnstructuur DNB (ongewijzigd);
- levensverwachting volgens AG-prognosetafels 2012-2062 met actuele fondsspecifieke leeftijds- en sekseafhankelijke correctiefactoren gebaseerd op het Towers Watson model 2012 (2011: AG-prognosetafels 2010-2060 met fondsspecifieke correctiefactoren);
- partnerfrequentie actieve en gewezen deelnemers 100% (ongewijzigd);
- verschil leeftijd man en vrouw tweeëneenhalf jaar (ongewijzigd);
- excassokosten 1,0% van de voorziening (ongewijzigd).

Uit de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo 2012 kan voor het pensioenfonds een gemiddelde rekenrente van 2,5% worden afgeleid (2011: 2,7%).

De voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde rentetermijnstructuur ultimo 2010 en voorgaande jaren had betrekking op de actuele marktrente op de interbancaire swapmarkt.

De gehanteerde rentetermijnstructuur ultimo 2011 betrof niet de actuele marktrente, maar een (hoger) driemaandsgemiddelde marktrente, gebaseerd op alle handelsdagen in de periode oktober tot en met december 2011. Gelet op de uitzonderlijke marktomstandigheden en de gebrekkige liquiditeit in het lange eind van de interbancaire swapmarkt bestond volgens DNB te veel onzekerheid over de vraag of op de interbancaire swapmarkt ultimo 2011 een juiste prijsvorming had plaatsgevonden, reden om een correctie toe te passen.

Naar aanleiding van het zogenoemde septemberpakket pensioenfonds heeft DNB besloten om vanaf 30 september 2012 de rentetermijnstructuur voor pensioenfonds ingrijpend te wijzigen. Voor looptijden tot en met 20 jaar wordt de driemaandsgemiddelde swapcurve gehandhaafd. Voor looptijden langer dan 20 jaar wordt de curve aangepast door de onderliggende éénjaarsforwardrente te extrapoleren naar een vast renteniveau, de zogenoemde ultimate forward rate (UFR) van 4,2%. Dit percentage is gebaseerd op een verwachte reële rente van 2,2% en een verwachte inflatie van 2,0%. In de door DNB gevolgde methodiek beweegt de rente vanaf 21 jaar geleidelijk in de richting van de UFR, waarbij de in de swapmarkt waargenomen forwardrente (driemaandsgemiddelde) wordt gemiddeld met de UFR. Het gewicht van de UFR neemt vanaf 21 tot en met 60 jaar toe met de looptijd. De gehanteerde forwardrentes vanaf 60 jaar zijn constant en gelijk aan de UFR.

Schulden

Schulden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, die in het algemeen overeenkomt met de nominale waarde.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

De grondslagen voor resultaatbepaling vloeien voor het merendeel voort uit de voor de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde waarderingsgrondslagen. Voor een aantal posten worden de grondslagen voor resultaatbepaling hierna (nader) uiteengezet.

Premies

Premies worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin de daarmee samenhangende pensioenrechten worden opgebouwd. Premiekortingen en extra premies worden verwerkt in de periode waarin aan de voorwaarden volgens de uitvoeringsovereenkomst wordt voldaan.

Waardeoverdrachten

Waardeoverdrachten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw met betrekking tot ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van de pensioenrechten plaatsvindt. De verplichtingen met betrekking tot arbeidsongeschiktheidspensioen worden opgenomen in de periode waarin deze ontstaan. De toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers wordt ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarin de arbeidsongeschiktheid ontstaat.

Indexering

De toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van indexering wordt in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarin het bestuursbesluit wordt genomen.

Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur per balansdatum. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode. De rentetoevoeging wordt berekend over het gemiddelde van de stand van de voorziening primo periode en de stand van de voorziening ultimo periode, de laatste exclusief het effect van de indexering.

Wijziging rekenrente

Het effect van de verandering van de rekenrente op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen wordt ten gunste van de rekening van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening waren voorzien.

Pensioenrechten waardeoverdrachten

De met waardeoverdrachten samenhangende toevoeging en onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Wijziging actuariële grondslagen

Het effect van wijzigingen in de actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Herverzekeringen

Herverzekeringsuitkeringen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Kosten

Kosten worden ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarop zij betrekking hebben.

Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de directe methode. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum.

Onder liquide middelen worden verstaan banktegoeden die niet het karakter hebben van beleggingen.

TOELICHTING OP DE BALANS

(bedragen in miljoenen euro's)

Activa

1 Vastgoed	2012	2011
Beursgenoteerd	254,2	220,9
Niet-beursgenoteerd	249,0	237,6
Totaal	503,2	458,5

De samenstelling van de onderliggende portefeuille vastgoed per sector is als volgt:

Winkels	184,5	158,8
Kantoren	125,8	108,2
Bedrijfsruimten	62,9	66,0
Woningen	71,4	62,8
Overig	58,6	62,7
Totaal	503,2	458,5

De samenstelling naar regio is als volgt:

Europa	298,3	248,7
Verenigde Staten	152,6	170,8
Azië	52,3	39,0
Totaal	503,2	458,5

Blue Sky vastgoedfondsen waarin het pensioenfonds participeert hebben een deel van de portefeuille uitgeleend. Voor dat deel hebben deze vastgoedfondsen alleen het economisch eigendom. Het aandeel van het pensioenfonds in deze in bruikleen gegeven vastgoedaandelen bedraagt totaal EUR 5,1 miljoen (2011: EUR 7,0 miljoen). Voor het risico van niet-teruglevering zijn staatsobligaties met ten minste een AA-rating verkregen tot een bedrag van EUR 5,4 miljoen (2011: EUR 7,3 miljoen). Deze zekerheden zijn niet in de balans opgenomen.

2 Aandelen		
Beursgenoteerd	2.457,3	2.239,2
Niet-beursgenoteerd (private equity)	4,4	0,5
Totaal	2.461,7	2.239,7

De aandelenportefeuille kan als volgt worden gespecificeerd per sector:

	2012	2011
Financiële instellingen	529,5	407,0
Informatietechnologie	235,7	218,8
Energie	230,3	243,3
Telecommunicatie	127,3	148,5
Consument cyclisch	284,5	235,9
Consument defensief	292,0	269,4
Industrie	243,2	229,4
Basismaterialen	191,5	184,1
Gezondheidszorg	222,4	198,7
Nutsbedrijven	105,3	104,6
Totaal	2.461,7	2.239,7

De samenstelling naar regio is als volgt:

Europa	828,6	805,2
Verenigde Staten	657,4	622,8
Canada	62,1	53,7
Japan	170,7	132,9
Overig Pacific	109,0	91,6
Opkomende markten	633,9	533,5
Totaal	2.461,7	2.239,7

Het pensioenfonds heeft niet belegd in aandelen Air France-KLM.

Blue Sky aandelenfondsen waarin het pensioenfonds participeert hebben een deel van de aandelen uitgeleend. Voor dat deel hebben de aandelenfondsen alleen het economisch eigendom. Het aandeel van het pensioenfonds in deze in bruikleen gegeven aandelen bedraagt totaal EUR 102,6 miljoen (2011: EUR 99,3 miljoen). Voor het risico van niet-teruglevering zijn staatsobligaties met ten minste een AA-rating verkregen tot een bedrag van EUR 108,6 miljoen (2011: EUR 103,5 miljoen). Deze zekerheden zijn niet in de balans opgenomen.

3 Vastrentende waarden	2012	2011
Staatsobligaties	2.297,1	2.058,1
Ondernemingsobligaties	526,7	536,4
Totaal beursgenoteerde obligaties	2.823,8	2.594,5
Onderhandse leningen	27,9	29,2
Banktegoeden in rekening-courant	8,3	31,6
Totaal	2.860,0	2.655,3

De specificatie naar rentetype is als volgt:

Inflation linked	1.399,8	1.314,4
Vaste rente	1.451,9	1.309,3
Variabele rente	8,3	31,6
Totaal	2.860,0	2.655,3

De resterende looptijd gebaseerd op de contractuele aflossingsdata is als volgt:

Korter dan 1 jaar	12,2	47,0
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	301,3	268,2
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	366,5	304,4
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	1.381,8	1.415,6
Langer dan 20 jaar	798,2	620,1
Totaal	2.860,0	2.655,3

De kredietwaardigheid van de portefeuille kan als volgt worden weergegeven:

AAA-rating	1.390,3	1.927,0
AA-rating	642,5	48,7
A-rating	198,8	174,0
BBB-rating	301,9	209,4
Lagere rating dan BBB	296,2	284,5
Geen rating	30,3	11,7
Totaal	2.860,0	2.655,3

De samenstelling naar regio is als volgt:

	2012	2011
Europa	1.384,5	1.354,8
Verenigde Staten	918,2	893,6
Opkomende markten	456,3	354,3
Overig	101,0	52,6
Totaal	2.860,0	2.655,3

De volgende onderliggende beleggingen van de Blue Sky obligatiefondsen maken meer dan 5% uit van de totale obligatieportefeuille:

Staatsobligaties Frankrijk	639,1	636,6
Staatsobligaties Verenigde Staten	816,5	606,4
Staatsobligaties Duitsland	128,3	197,0
Staatsobligaties Verenigd Koninkrijk	190,5	140,9

Het pensioenfonds heeft niet belegd in obligaties KLM of obligaties Air France-KLM.

Van de vastrentende waarden heeft een bedrag van EUR 7,1 miljoen (2011: EUR 26,0 miljoen) betrekking op saldi op margin accounts die worden aangehouden in verband met derivatenposities. De saldi op deze bankrekeningen staan niet ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

Ultimo 2011 was een deel van de obligatieportefeuille met een totale marktwaarde van EUR 83,7 miljoen gestort in een gesepareerd depot als zekerheid voor valutaderivaten met een negatieve marktwaarde. Deze obligaties stonden niet ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

4 Derivaten

Derivaten met een positieve marktwaarde zijn als een actiefpost in de balans opgenomen en derivaten met een negatieve marktwaarde zijn onder de verplichtingen opgenomen.

Derivaten activa

Valutaderivaten	72,5	17,4
Aandelenderivaten	89,9	107,7
Rentederivaten	251,2	200,1
Totaal	413,6	325,2

	2012	2011
Derivaten passiva		
Valutaderivaten	11,6	247,0
Aandelenderivaten	–	–
Rentederivaten	0,4	3,3
Totaal	12,0	250,3

Het volgende overzicht geeft inzicht in de portefeuille derivaten per balansdatum:

	2012		2011	
	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde
Valutaswaps				
Gekocht	33,3	– 1,8	36,1	1,9
Verkocht	3.323,5	62,7	3.068,9	– 228,4
Valutatermijncontracten				
Gekocht	–	–	323,5	15,5
Verkocht	–	–	361,2	– 18,6
Aandelenindexopties (average price putoptie)				
Gekocht	881,0	89,6	808,0	103,9
Aandelenfutures				
Gekocht	44,6	0,3	97,1	3,8
Interest rate swaps				
Gekocht	780,0	251,2	866,2	200,1
Obligatiefutures				
Verkocht	42,7	– 0,4	105,8	– 3,3

Valutaderivaten zijn in dit overzicht aangeduid als verkocht indien de positie in euro's long is en de positie in vreemde valuta's short is. Als gekocht aangeduide interest rate swaps zijn zogenoemde receiver swaps, waarbij een vaste rente wordt ontvangen en een variabele rente wordt betaald.

De valutaswaps, valutatermijncontracten en aandelenputopties zijn niet-beursgenoteerde contracten. De aandelenfutures en obligatiefutures zijn beursgenoteerde contracten.

Alle valutaderivaten en futures hebben een looptijd korter dan een jaar.

De looptijden van de gekochte aandelenputopties zijn als volgt:

	2012		2011	
	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde
Looptijd tot april 2012	–	–	177,0	38,6
Looptijd tot april 2013	177,0	3,2	177,0	22,0
Looptijd tot april 2014	177,0	8,8	177,0	25,9
Looptijd tot april 2015	177,0	15,7	177,0	5,4
Looptijd tot april 2016	190,0	35,2	100,0	12,0
Looptijd tot april 2017	160,0	26,7	–	–
Totaal	881,0	89,6	808,0	103,9

De portefeuille gekochte interest rate swaps is als volgt samengesteld naar looptijden:

	2012		2011	
	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde
Looptijd tot juli 2029	200,0	62,2	200,0	42,2
Looptijd tot april 2030	40,0	10,8	40,0	6,9
Looptijd tot september 2030	–	–	13,0	–
Looptijd tot oktober 2030	40,0	5,3	40,0	1,6
Looptijd tot juli 2039	200,0	77,7	200,0	58,4
Looptijd tot april 2040	40,0	13,1	43,7	10,4
Looptijd tot oktober 2040	40,0	5,1	40,0	1,9
Looptijd tot juli 2049	140,0	59,5	200,0	66,1
Looptijd tot april 2050	40,0	13,5	40,0	10,1
Looptijd tot juni 2050	–	–	9,5	1,4
Looptijd tot oktober 2050	40,0	4,0	40,0	1,1
Totaal	780,0	251,2	866,2	200,1

De valutaswaps en valutatermijncontracten zijn afgesloten met het doel om het valuta-risico af te dekken.

De aandelenputopties betreffen average price putopties (putopties op een wereldwijd mandje met aandelen, waarbij de waarde op expiratedatum gelijk is aan nihil of het positieve verschil tussen de uitoefenprijs en de gemiddelde prijs gedurende een bepaalde periode). De aandelenputopties dienen ter afdekking van het aandelenmarktrisico.

Door middel van de interest rate swaps wordt het rentemismatchrisico beperkt.

De futures betreffen Eurostoxxfutures (future op een index die is samengesteld uit een mandje met 50 Europese aandelen) en Bundfutures (future op een mandje met de 10 meest recente tienjarige Duitse staatsleningen). Deze contracten zijn afgesloten in het kader van een tactische assetallocatiebeslissing.

De volgende tegenpartijen maken meer dan 5% uit van de totale (positieve) marktwaarde van de derivatenportefeuille:

	2012	2011
Credit Suisse	117,5	107,1
Goldman Sachs	54,4	39,8
Morgan Stanley	45,8	45,0
Royal Bank of Scotland	124,5	76,3
UBS	43,0	41,3

Voor derivatencontracten met een positieve marktwaarde zijn zekerheden verkregen tot een bedrag van totaal EUR 417,2 miljoen (2011: EUR 175,3 miljoen). Voor derivatencontracten met een negatieve marktwaarde zijn geen zekerheden gegeven (2011: zekerheden totaal EUR 83,7 miljoen).

5 Herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen

Onder herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen is de gekapitaliseerde waarde van twee herverzekeringscontracten opgenomen.

Verzekering op risicobasis	0,2	0,2
Garantiecontract	0,2	0,3
Totaal	0,4	0,5

De mutaties kunnen als volgt worden weergegeven:

Balanswaarde begin van het jaar	0,5	0,6
Uitkeringen herverzekering	- 0,1	- 0,1
Balanswaarde eind van het jaar	0,4	0,5

De verzekering op risicobasis betreft ingegane verzekeringsuitkeringen, die Pensioenfonds KLM Health Services in het kader van de collectieve waardeoverdracht in 2010 aan het pensioenfonds heeft gecedeerd. De betreffende herverzekeringsovereenkomst is op 31 december 2010 geëindigd.

Het garantiecontract is een aflopend herverzekeringscontract. De nominale pensioenverplichtingen zijn herverzekerd, zodat de indexering van de pensioenrechten en pensioenen voor rekening van het pensioenfonds komt. Het beleggingsrisico en de verzekerings-technische risico's zijn volledig overgedragen. Er is geen winstdelingsregeling met de verzekeraar overeengekomen.

Het herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen heeft voor het overgrote deel een langlopend karakter.

6 Deelnemingen

Onder deelnemingen is opgenomen het 33,3% belang in Blue Sky Group B.V., statutair gevestigd te Amstelveen.

	2012	2011
Totaal	2,6	2,4

De mutaties zijn als volgt:

Balanswaarde begin van het jaar	2,4	2,7
Resultaat	0,4	0,2
Ontvangen dividend	- 0,2	- 0,5
Balanswaarde eind van het jaar	2,6	2,4

7 Vorderingen en overlopende activa

Werkgevers	54,8	0,8
Bronbelastingen	3,2	0,3
Overige vorderingen en overlopende activa	1,1	0,7
Totaal	59,1	1,8

De vorderingen hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

8 Liquide middelen

Liquide middelen worden onderscheiden van banktegoeden die het karakter hebben van beleggingen of direct beschikbaar zijn om te worden belegd. Deze posten zijn begrepen in vastrentende waarden.

Banktegoeden in rekening-courant	0,8	0,8
Totaal	0,8	0,8

Passiva

	Bestem- mings- reserves	Overige reserves	Totaal
9 Stichtingskapitaal en reserves			
2012			
Stand begin van het jaar	38,4	452,3	490,7
Resultaat	- 11,4	432,8	421,4
Stand eind van het jaar	27,0	885,1	912,1
2011			
Stand begin van het jaar	94,7	874,9	969,6
Wijziging bestemming	- 45,1	45,1	-
Resultaat	- 11,2	- 467,7	- 478,9
Stand eind van het jaar	38,4	452,3	490,7

Het stichtingskapitaal bedraagt (ongewijzigd) EUR 45,38 en is gestort bij oprichting.

De mutaties in de bestemmingsreserves zijn als volgt:

	Reserve overgangs- maatregel 3	Reserve premie- korting deelnemers	Reserve indexering	Totaal
2012				
Stand begin van het jaar	31,7	6,7	-	38,4
Resultaat	- 4,7	- 6,7	-	- 11,4
Stand eind van het jaar	27,0	-	-	27,0
2011				
Stand begin van het jaar	34,7	14,9	45,1	94,7
Wijziging bestemming	-	-	- 45,1	- 45,1
Resultaat	- 3,0	- 8,2	-	- 11,2
Stand eind van het jaar	31,7	6,7	-	38,4

De reserve overgangsmatregel 3 is bestemd voor de financiering van de voorwaardelijke extra pensioenrechten onder het betreffende onderdeel van het pensioenreglement.

Overgangsmatregel 3 geldt voor deelnemers die zijn geboren op of na 1 januari 1950 maar vóór 1 januari 1956 en op 31 december 2005 in dienst waren van KLM. Daarnaast

moeten zij vóór het bereiken van de leeftijd van 51 jaar en 6 maanden als medewerker van het grondpersoneel in dienst zijn getreden en onafgebroken in actieve dienst blijven tot de leeftijd van 61 jaar en 6 maanden wordt bereikt. Indien wordt voldaan aan deze voorwaarden wordt op dat moment een extra ouderdomspensioen toegekend, waarvan de hoogte afhankelijk is van de leeftijd en het aantal dienstjaren. Aan de reserve wordt jaarlijks rente toegevoegd of onttrokken op basis van het totaalrendement op de beleggingen in het afgelopen jaar. De werkgever staat garant voor een eventueel tekort.

De onttrekking aan deze bestemmingsreserve van per saldo EUR 4,7 miljoen (2011: per saldo onttrekking EUR 3,0 miljoen) is als volgt samengesteld:

	2012	2011
Rentetoevoeging	4,0	1,6
Onttrekking in verband met toegekende pensioenrechten	- 8,7	- 4,6
Totaal	- 4,7	- 3,0

Indien het aan de deelnemers toekomende aandeel in een vermogensoverschot niet direct volledig in premiekorting kan worden omgezet, wordt het meerdere toegevoegd aan de reserve toekomstige premiekortingen voor deelnemers. Aan deze reserve wordt jaarlijks rente toegevoegd op basis van het tienjaarsgemiddelde rendement op de beleggingen. Aan de deelnemers kan premiekorting worden verleend indien en voor zover deze reserve toereikend is. Aan de deelnemers toegerekende extra premies worden eveneens ten laste van de reserve toekomstige premiekortingen voor deelnemers gebracht indien en voor zover de reserve toereikend is.

De onttrekking aan deze bestemmingsreserve van per saldo EUR 6,7 miljoen (2011: per saldo onttrekking EUR 8,2 miljoen) is als volgt samengesteld:

Rentetoevoeging	-	0,3
Verleende premiekorting	- 6,7	- 8,5
Totaal	- 6,7	- 8,2

De reserve indexering was bestemd voor indexering van premievrije pensioenrechten en ingegane pensioenen van op 31 december 2005 zijnde gewezen deelnemers en pensioengerechtigden die vallen onder het reglement 2002. In 2011 zijn de indexeringsbepalingen van deze groep gelijkgesteld aan die van de overige deelnemers vallend onder de reglementen 2002 en 2006. Naar aanleiding hiervan is de reserve indexering in 2011 vervallen en is het saldo toegevoegd aan de overige reserves.

De vermogenspositie wordt toegelicht in de risicoparagraaf op pagina 98 tot en met 107.

10 Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen is als volgt samengesteld:

	2012	2011
Actieve deelnemers	2.783,4	2.555,0
Arbeidsongeschikte deelnemers	148,1	128,9
Gewezen deelnemers	452,2	417,8
Ingegaan ouderdomspensioen	1.569,1	1.431,5
Ingegaan nabestaandenpensioen en wezenpensioen	377,2	361,2
Ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen	28,5	27,3
Totaal	5.358,5	4.921,7

De mutaties in de voorziening pensioenverplichtingen zijn als volgt:

Stand begin van het jaar	4.921,7	4.173,3
Pensioenopbouw actieve deelnemers	184,7	140,9
Opslag pensioenuitvoeringskosten	1,7	1,3
Inkomende waardeoverdrachten	2,6	2,8
Uitgaande waardeoverdrachten	- 1,0	- 3,6
Rentetoevoeging	76,0	53,8
Wijziging rekenrente	498,5	663,6
Indexering	22,5	59,2
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	- 146,8	- 144,3
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	- 1,5	- 1,5
Wijziging actuariële grondslagen	- 192,0	-
Actuariële resultaten	- 7,9	- 23,8
Stand eind van het jaar	5.358,5	4.921,7

Uit de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo 2012 kan voor het pensioenfonds een gemiddelde rekenrente van 2,5% worden afgeleid. Ultimo 2011 was de afgeleide rekenrente 2,7%. Dit betrof de driemaandsgemiddelde marktrente. De afgeleide rekenrente ultimo 2010 was bepaald op 3,4%. Deze rekenrente betrof de actuele marktrente. Het effect van de overgang op de UFR-methodiek in 2012 bedraagt EUR 176,8 miljoen en is opgenomen onder wijziging actuariële grondslagen.

De voorziening pensioenverplichtingen heeft voor het overgrote deel een langlopend karakter.

11 Schulden en overlopende passiva	2012	2011
Kredietinstellingen	7,0	–
Pensioenuitkeringen	8,1	7,9
Belastingen en premies sociale verzekeringen	3,0	3,0
Af te wikkelen beleggingstransacties	–	9,8
Overige schulden en overlopende passiva	0,7	0,8
Totaal	18,8	21,5

De schulden hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

Overige informatie

Beleggingsportefeuille

De totale beleggingsportefeuille bedraagt EUR 6.223,0 miljoen (2011: EUR 5.418,9 miljoen) en is als volgt samengesteld:

Vastgoed	503,2	458,5
Aandelen	2.461,7	2.239,7
Vastrentende waarden	2.860,0	2.655,3
Derivaten activa	413,6	325,2
Derivaten passiva	– 12,0	– 250,3
	6.226,5	5.428,4
Vorderingen en overlopende activa	3,7	0,7
Schulden	– 7,2	– 10,2
Totaal	6.223,0	5.418,9

Marktwaaarde beleggingen

De marktwaaarde van de beleggingen wordt vastgesteld op basis van directe markt-noteringen, wordt afgeleid van directe marktnoteringen of wordt benaderd door middel van waarderingmodellen en waarderingstechnieken.

Van directe marktnotering is sprake indien beleggingen worden verhandeld op één of meer actieve openbare markten. Hiertoe worden ook gerekend participaties in Blue Sky beleggingspools waarvan de beleggingen een directe marktnotering hebben.

Indien de waardering van beleggingen wordt afgeleid van directe marktnoteringen, worden de beleggingen gewaardeerd op basis van een model, waarbij alle inputvariabelen zijn gebaseerd op marktnoteringen. Hiertoe worden ook gerekend participaties in Blue Sky beleggingspools die beleggen in andere niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen (fund of funds) waarvan niet dagelijks de nettovermogenswaarde wordt bepaald.

Indien de marktwaarde van beleggingen wordt vastgesteld door middel van waarderingssmodellen en waarderingstechnieken, worden de inputvariabelen geschat door externe deskundigen in verband met het ontbreken van openbare marktgegevens. Tot deze categorie worden onder meer gerekend directe en indirecte beleggingen in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen, waarvan de waardering is gebaseerd op taxaties.

De beleggingsportefeuille is als volgt ingedeeld naar de drie onderscheiden categorieën:

	Directe markt- notering	Afgeleide markt- notering	Waar- derings- modellen en -technieken	Totaal
2012				
Vastgoed	254,2	–	249,0	503,2
Aandelen	2.407,6	49,7	4,4	2.461,7
Vastrentende waarden	2.832,1	27,9	–	2.860,0
Derivaten activa	0,3	323,7	89,6	413,6
Derivaten passiva	– 0,4	– 11,6	–	– 12,0
Totaal	5.493,8	389,7	343,0	6.226,5

2011				
Vastgoed	220,9	–	237,6	458,5
Aandelen	2.069,5	169,7	0,5	2.239,7
Vastrentende waarden	2.366,3	289,0	–	2.655,3
Derivaten activa	3,8	217,5	103,9	325,2
Derivaten passiva	– 3,3	– 247,0	–	– 250,3
Totaal	4.657,2	429,2	342,0	5.428,4

Mutaties beleggingen

De mutaties in de portefeuilles vastgoed, aandelen en vastrentende waarden zijn als volgt:

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
2012				
Balanswaarde begin van het jaar	458,5	2.239,7	2.655,3	5.353,5
Aankopen	49,8	358,1	630,2	1.038,1
Verkopen	– 61,7	– 472,2	– 749,8	– 1.283,7
Waardeveranderingen	56,6	336,1	347,6	740,3
Mutatie deposito's en liquiditeiten			– 23,3	– 23,3
Balanswaarde eind van het jaar	503,2	2.461,7	2.860,0	5.824,9

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
2011				
Balanswaarde begin van het jaar	462,2	2.204,4	2.317,0	4.983,6
Aankopen	48,9	533,0	308,3	890,2
Verkopen	- 55,8	- 371,2	- 305,9	- 732,9
Waardeveranderingen	3,2	- 126,5	309,3	186,0
Mutatie deposito's en liquiditeiten			26,6	26,6
Balanswaarde eind van het jaar	458,5	2.239,7	2.655,3	5.353,5

De mutaties in de portefeuille valutaderivaten (valutaswaps en valutatermijncontracten) zijn als volgt:

	2012	2011
Balanswaarde begin van het jaar	- 229,6	35,4
Aankopen	-	-
Verkopen en afwikkeling	276,5	- 148,3
Waardeveranderingen	14,0	- 116,7
Balanswaarde eind van het jaar	60,9	- 229,6
Derivaten activa	72,5	17,4
Derivaten passiva	- 11,6	- 247,0
Per saldo	60,9	- 229,6

De mutaties in de portefeuille aandelenderivaten zijn als volgt:

	Putopties	Futures	Totaal
2012			
Balanswaarde begin van het jaar	103,9	3,8	107,7
Aankopen	53,8	-	53,8
Verkopen en afwikkeling	-	- 19,7	- 19,7
Waardeveranderingen	- 68,1	16,2	- 51,9
Balanswaarde eind van het jaar	89,6	0,3	89,9
Derivaten activa	89,6	0,3	89,9
Derivaten passiva	-	-	-
Per saldo	89,6	0,3	89,9
2011			
Balanswaarde begin van het jaar	82,4	-	82,4
Aankopen	18,4	-	18,4
Verkopen en afwikkeling	- 0,1	6,9	6,8
Waardeveranderingen	3,2	- 3,1	0,1
Balanswaarde eind van het jaar	103,9	3,8	107,7
Derivaten activa	103,9	3,8	107,7
Derivaten passiva	-	-	-
Per saldo	103,9	3,8	107,7

De mutaties in de portefeuille rentederivaten zijn als volgt:

	Interest rate swaps	Futures	Totaal
2012			
Balanswaarde begin van het jaar	200,1	- 3,3	196,8
Aankopen	-	-	-
Verkopen en afwikkeling	- 33,2	9,0	- 24,2
Waardeveranderingen	81,9	- 6,1	75,8
Verandering lopende rente	2,4	-	2,4
Balanswaarde eind van het jaar	251,2	- 0,4	250,8

Derivaten activa	251,2	-	251,2
Derivaten passiva	-	- 0,4	- 0,4
Per saldo	251,2	- 0,4	250,8

2011			
Balanswaarde begin van het jaar	49,0	-	49,0
Aankopen	-	-	-
Verkopen en afwikkeling	-	3,0	3,0
Waardeveranderingen	153,2	- 6,3	146,9
Verandering lopende rente	- 2,1	-	- 2,1
Balanswaarde eind van het jaar	200,1	- 3,3	196,8

Derivaten activa	200,1	-	200,1
Derivaten passiva	-	- 3,3	- 3,3
Per saldo	200,1	- 3,3	196,8

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

De investerings- en stortingsverplichtingen bedragen:

	2012	2011
Vastgoed	21,3	25,6
Private equity	39,6	–
Totaal	60,9	25,6

Voorwaardelijke verplichtingen

De niet in de balans opgenomen pensioenverplichtingen bedragen EUR 56,1 miljoen (2011: EUR 62,6 miljoen). Dit betreft voorwaardelijke pensioenverplichtingen uit hoofde van overgangsmaatregel 3. In verband met de garantie van de werkgever bestaat een voorwaardelijke vordering van EUR 4,6 miljoen (2011: EUR 7,1 miljoen).

De actuariële waarde van de indexeringsachterstand bedraagt EUR 95,8 miljoen (2011: EUR 62,0 miljoen). Jaarlijks neemt het bestuur een besluit over de indexering van de pensioenrechten, inclusief de inhaal van de ontstane indexeringsachterstand.

Het pensioenfonds vormt met Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM, Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel, Blue Sky Group B.V. en de Blue Sky beleggingsfondsen een fiscale eenheid voor de omzetbelasting en is hoofdelijk aansprakelijk voor de daaruit voortvloeiende belastingverplichtingen.

Risicobeheer

In het bestuursverslag worden de belangrijke risico's die het pensioenfonds loopt besproken en wordt ingegaan op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beheersen. In deze paragraaf van de jaarrekening worden voornamelijk de financiële risico's beschreven en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico van het pensioenfonds is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat het fonds op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. De solvabiliteit wordt gemeten aan de hand van het verschil tussen het aanwezig eigen vermogen en het vereist eigen vermogen. Daarnaast wordt de dekkingsgraad als solvabiliteitsratio gehanteerd. Door middel van een ALM-studie kan inzicht worden verkregen in de toekomstige ontwikkeling van het solvabiliteitsrisico. In een ALM-studie wordt integraal gekeken naar het financieringsbeleid, het indexeringsbeleid en het strategische beleggingsbeleid.

Het vereist eigen vermogen wordt in beginsel berekend op basis van een scenarioanalyse zoals gebruikt in de standaardmethode voor de solvabiliteitstoets van DNB. Het standaardmodel is aangevuld met een intern model voor financiële instrumenten die niet goed passen in het standaardmodel. Dit scenario geeft een schatting van het neerwaartse risico bij een horizon van één jaar met een betrouwbaarheidsniveau van 97,5%.

Dit betekent dat het vereist eigen vermogen zodanig wordt berekend dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat binnen een termijn van één jaar de waarde van de nettoactiva lager is dan de waarde van de pensioenverplichtingen.

Het surplus van het aanwezig eigen vermogen ten opzichte van het vereist eigen vermogen, berekend op basis van de feitelijke beleggingsportefeuille ultimo verslagjaar, bedraagt EUR 2,4 miljoen (2011: tekort EUR 405,6 miljoen):

Vereiste buffers	2012	2011
Rentemismatchrisico	314,6	300,9
Vastgoedrisico en aandelenrisico	626,4	626,9
Valutarisico	236,5	181,7
Commodityrisico	-	-
Kredietrisico	70,4	66,9
Verzekeringstechnisch risico	172,8	162,3
Liquiditeitsrisico	-	-
Concentratierisico	-	-
Operationeel risico	-	-
Totaal	1.420,7	1.338,7
Diversificatie van risico's	- 538,0	- 480,8
Totaal vereist eigen vermogen	882,7	857,9
Aanwezig eigen vermogen	885,1	452,3
Surplus (tekort)	2,4	- 405,6

Het aanwezig eigen vermogen ten behoeve van de solvabiliteitstoets van DNB is als volgt berekend:

Totaal stichtingskapitaal en reserves	912,1	490,7
Af: reserve overgangsmaatregel 3	- 27,0	- 31,7
Af: reserve premiekorting deelnemers	-	- 6,7
Aanwezig eigen vermogen FTK	885,1	452,3

Op grond van het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen (FTK) mogen de reserve premiekorting deelnemers en de reserve overgangsmaatregel 3 niet tot de aanwezige solvabiliteit worden gerekend. Deze bestemmingsreserves blijven ook voor de berekening van de dekkingsgraad buiten beschouwing.

De aldus berekende nominale dekkingsgraad bedraagt 116,5% (2011: 109,2%). De met het vereist vermogen overeenkomende dekkingsgraad bedraagt 116,5% (2011: 117,4%).

Het minimaal vereist eigen vermogen komt overeen met een nominale dekkingsgraad van 104,3% (2011: 104,3%) en bedraagt EUR 229,8 miljoen (2011: EUR 212,3 miljoen).

De ontwikkeling van de nominale dekkingsgraad kan als volgt worden geanalyseerd:

	2012	2011
Nominale dekkingsgraad begin van het jaar	109,2%	122,0%
Premies	0,1%	- 0,3%
Pensioenuitkeringen	0,3%	0,8%
Indexering pensioenrechten	- 0,5%	- 1,7%
Wijziging rekenrente voorziening pensioenverplichtingen	- 6,7%	- 16,7%
Resultaat beleggingen en verplichtingen	14,5%	4,6%
Wijziging actuariële grondslagen	0,3%	0,0%
Overige oorzaken	- 0,7%	0,5%
Nominale dekkingsgraad eind van het jaar	116,5%	109,2%

Het effect van de overgang op de UFR-methodiek in 2012 is in dit overzicht opgenomen onder wijziging rekenrente.

Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden de pensioenverplichtingen contant gemaakt tegen de reële rente. De reële rente wordt berekend door de nominale rente te verminderen met de geschatte inflatiecomponent. De nominale rente wordt vastgesteld op de driemaandsgemiddelde marktrente met aanpassing op basis van de UFR voor looptijden vanaf 20 jaar. De als basis voor de reële rentecurve gehanteerde nominale rentecurve is daarmee gelijk aan de rentetermijnstructuur DNB. De geschatte inflatiecomponent, de break-even inflatie, wordt bepaald door euro inflation linked staatsobligaties, die gekoppeld zijn aan de Europese Harmonized Inflation Consumer Price (excluding tobacco) inflatie-index, te vergelijken met nominale euro staatsobligaties van vergelijkbare looptijden. Hierbij wordt zoveel mogelijk gewerkt met obligaties van de hoogst beschikbare kredietwaardigheid. De inflatie wordt eveneens vastgesteld op basis van een driemaandsgemiddelde. De looninflatie wordt gelijk verondersteld aan de prijsinflatie.

De reële dekkingsgraad bedraagt 74,8% (2011: 72,6%) en is gebaseerd op een afgeleide reële rekenrente van 0,3% (2011: 0,7%).

De ontwikkeling van de reële dekkingsgraad kan als volgt worden geanalyseerd:

	2012	2011
Reële dekkingsgraad begin van het jaar	72,6%	80,3%
Premies	- 0,5%	- 0,8%
Pensioenuitkeringen	- 0,7%	- 0,5%
Indexering pensioenrechten	1,4%	0,4%
Wijziging rekenrente rentedeel	- 2,7%	- 12,0%
Wijziging rekenrente inflatiedeel	- 4,8%	2,6%
Resultaat beleggingen en verplichtingen	9,6%	2,9%
Wijziging actuariële grondslagen	0,1%	0,0%
Overige oorzaken	- 0,2%	- 0,3%
Reële dekkingsgraad eind van het jaar	74,8%	72,6%

Het fonds heeft ingevolge artikel 138 van de Pensioenwet in 2009 een langetermijnherstelplan bij DNB ingediend. Het herstelplan is erop gericht dat het pensioenfonds binnen vijftien jaar weer beschikt over het vereist eigen vermogen. In het herstelplan wordt uitgegaan van bestaand premiebeleid, indexeringsbeleid en beleggingsbeleid. Indien en zolang sprake is van een reservetekort, wordt vanaf 2009 gerekend het tekort in 15 jaar als extra premie bij de werkgever in rekening gebracht.

De ontwikkeling van de dekkingsgraad ten opzichte van de prognose in het herstelplan is als volgt:

	2012		2011	
	Realisatie	Herstelplan	Realisatie	Herstelplan
Nominale dekkingsgraad begin van het jaar	109,2%	113,5%	122,0%	111,7%
Premies	0,1%	1,2%	- 0,3%	1,4%
Pensioenuitkeringen	0,3%	0,5%	0,8%	0,5%
Indexering pensioenrechten	- 0,5%	- 2,9%	- 1,7%	- 2,8%
Wijziging rekenrente pensioenverplichtingen	- 6,7%	0,0%	- 16,7%	0,0%
Resultaat beleggingen en verplichtingen	14,5%	2,9%	4,6%	2,7%
Wijziging actuariële grondslagen	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Overige oorzaken	- 0,7%	0,1%	0,5%	0,0%
Nominale dekkingsgraad eind van het jaar	116,5%	115,3%	109,2%	113,5%

De dekkingsgraad is in 2012 sterker verbeterd dan in het herstelplan is voorzien. De belangrijkste oorzaak van deze significante verbetering is het relatief hoge rendement op de beleggingen. De dekkingsgraad verslechterde echter onder invloed van de daling van de rentetermijnstructuur van DNB. Enerzijds is de dekkingsgraad gedaald als gevolg van de (verdergaande) daling van de marktrente en anderzijds is de dekkingsgraad (minder) gestegen als gevolg van de overgang op de UFR-methodiek.

Ultimo 2012 is het aanwezig eigen vermogen EUR 2,4 miljoen hoger dan het vereist eigen vermogen. De werkelijke dekkingsgraad is daarmee nagenoeg gelijk aan de vereiste dekkingsgraad. Het vigerende herstelplan kan echter pas worden afgemeld bij DNB indien sprake is van een robuust herstel. Dit komt minimaal erop neer dat gedurende drie opeenvolgende kwartaaleinden geen tekort wordt gesignaleerd. In het herstelplan moet toegesloten worden naar een hoger vereist niveau. Sinds het herstelplan van kracht is (1 januari 2009) heeft het pensioenfonds interest rate swaps afgesloten en aandelen-indexputopties gekocht. Dit heeft geleid tot een verlaging van het rentemismatchrisico en het aandelenmarktrisico, waardoor de vereiste dekkingsgraad is gedaald. In het herstelplan komt het verwachte tekort ultimo verslagjaar overeen met 6,2 procentpunten dekkingsgraad.

Het solvabiliteitsrisico wordt hierna toegelicht aan de hand van de in de solvabiliteits-toets van DNB onderkende risico's. Met uitzondering van het operationele risico, worden deze risico's aangemerkt als financiële risico's.

Rentemismatchrisico

Rentemismatchrisico is het verschil in rentegevoeligheid tussen de portefeuille vast-rentende waarden (voornamelijk obligaties) en de pensioenverplichtingen. De rentegevoeligheid van de verplichtingen is als gevolg van de langere looptijden hoger dan die van de portefeuille obligaties. Een daling van de marktrente leidt tot een stijging van de waarde van de pensioenverplichtingen, die slechts voor een deel wordt gecompenseerd door een stijging van de waarde van de portefeuille obligaties.

Door afdekking van het rentemismatchrisico is de vermogenspositie van het pensioenfonds minder gevoelig voor de ontwikkeling van de marktrente. Het rentemismatchrisico wordt voor een deel beperkt door belegging in obligaties met een relatief lange rentevastperiode. Het rentemismatchrisico wordt verder afgedekt door middel van interest rate swaps. De effectiviteit van de afdekking door middel van omvang en samenstelling van de obligatieportefeuille en interest rate swaps tezamen bedraagt ultimo 2012 ongeveer 46% (2011: ongeveer 46%). Deze effectiviteit is gebaseerd op de strategische afdekking. Op basis van de feitelijke afdekking bedraagt de effectiviteit ultimo 2012 ongeveer 58% (2011: ongeveer 46%). Hierbij moet worden opgemerkt dat de overgang op de UFR-methodiek voor de discontering van de pensioenverplichtingen in 2012 een positief effect heeft op dit percentage. Bij hantering van de marktrente voor zowel de obligaties, de interest rate swaps als de pensioenverplichtingen bedraagt de effectiviteit van de afdekking ultimo 2012 ongeveer 40% (2011: ongeveer 40%).

De rentegevoeligheid kan worden gemeten aan de hand van de modified duration. Dit is de met de contante waarde van rente en aflossing gewogen gemiddelde looptijd in jaren. De duration mismatch is het verschil tussen de duration van de pensioenverplichtingen en de naar omvang (ten opzichte van de pensioenverplichtingen) gewogen duration van de vastrentende waarden.

De modified duration van de portefeuille vastrentende waarden, de portefeuille interest rate swaps, de pensioenverplichtingen en de duration mismatch zijn als volgt:

	2012	2011
Vastrentende waarden (op basis van marktrente)	11	10
Interest rate swaps (op basis van marktrente)	17	18
Pensioenverplichtingen		
(op basis van rentetermijnstructuur DNB)	18	18
Mismatch bij renteschok van 0,01%	7	9
Mismatch bij renteschok van 1,0%	9	11

Als de marktrente met 1,0 procentpunt stijgt, daalt de waarde van de vastrentende waarden ongeveer met de modified duration als percentage. Een stijging van de marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een stijging van de gemiddelde rekenrente (rentetermijnstructuur DNB) ten behoeve van de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen met 0,86 procentpunt. Daardoor daalt de waarde van de pensioenverplichtingen ongeveer met 0,86 maal de modified duration als percentage. Een daling van de marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een daling van de gemiddelde rekenrente ten behoeve van de bepaling van de pensioenverplichtingen met 0,91 procentpunt. Daardoor stijgt de waarde van de pensioenverplichtingen ongeveer met 0,91 maal de modified duration als percentage. Ultimo vorig jaar resulteerde een verandering in de marktrente met 1,0 procentpunt nog in een verandering van de rekenrente van eveneens 1,0 procentpunt, omdat de UFR-methode nog niet was ingevoerd. Voor beide jaren is geen rekening gehouden met het dempend effect van de driemaandsgemiddelde marktrente in plaats van de actuele marktrente.

Bij een rentestijging daalt de waarde van de beleggingen minder dan de waarde van de voorziening pensioenverplichtingen, waardoor de dekkingsgraad verbetert. Bij een rentedaling stijgt de waarde van de beleggingen minder dan de waarde van de pensioenverplichtingen, waardoor de dekkingsgraad verslechtert. Een daling van de nominale marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 10 procentpunten (2011: ongeveer 11 procentpunten). Een stijging van de nominale marktrente met 1,0 procentpunt daarentegen resulteert in een verbetering van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 11 procentpunten (2011: ongeveer 11 procentpunten).

Hiervoor is ervan uitgegaan dat de marktrente voor alle looptijden in gelijke mate stijgt of daalt. Er kan echter sprake zijn van verschillen in de rentebeweging voor verschillende looptijden. De lange rente kan bijvoorbeeld sterker stijgen of dalen dan de korte rente. Veranderingen in de rentecurve worden niet gemeten aan de hand van de modified duration, maar hebben wel invloed op de rentemismatch.

Vastgoedrisico en aandelenrisico

Vastgoedrisico is het risico dat de waarde van vastgoed en vastgoedaandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost vastgoed. De portefeuille vastgoed maakt ongeveer 8% (2011: ongeveer 8%) uit van de totale beleggingen.

Een waardedaling van deze beleggingen met 25% resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ruim 2 procentpunten (2011: ruim 2 procentpunten). Een waardestijging van de vastgoedbeleggingen met 25% daarentegen resulteert in een verbetering van de dekkingsgraad met ruim 2 procentpunten (2011: ruim 2 procentpunten).

Aandelenrisico is het risico dat de waarde van aandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost aandelen. De aandelenportefeuille maakt bijna 40% (2011: ruim 41%) uit van de totale beleggingsportefeuille. Het aandelenrisico wordt door middel van langlopende aandelenindexopties (gekochte average price putopties) afgedekt. De effectiviteit van de afdekking bedraagt ultimo 2012 ongeveer 20% (2011: ongeveer 23%). Een waardedaling van de portefeuille met 25% resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 9 procentpunten (2011: ongeveer 9 procentpunten). Een waardestijging van de portefeuille met 25% resulteert in een verbetering van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 10 procentpunten (2011: ongeveer 10 procentpunten).

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat de waarde van beleggingen verandert als gevolg van veranderingen in valutakoersen.

De valutaverdeling van de beleggingen in vastgoed, aandelen en vastrentende waarden (uitgedrukt in euro's) vóór en na afdekking van het valutarisico is als volgt:

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal	Valuta- afdekking	Nettopositie
2012						
Euro	235,4	343,9	1.326,8	1.906,1	3.290,2	5.196,3
Amerikaanse dollar	164,9	832,1	963,2	1.960,2	- 2.242,2	- 282,0
Canadese dollar	-	61,7	67,7	129,4	- 123,8	5,6
Australische dollar	9,3	73,8	32,6	115,7	- 115,6	0,1
Japanse yen	12,5	170,7	-	183,2	- 187,1	- 3,9
Britse pond	33,9	301,4	204,5	539,8	- 525,5	14,3
Zwitserse frank	15,8	103,8	-	119,6	-	119,6
Zweedse kroon	12,7	36,9	40,3	89,9	- 96,0	- 6,1
Overige valuta's						
ontwikkelde landen	0,7	38,8	-	39,5	-	39,5
Valuta's opkomende landen	18,0	498,6	224,9	741,5	-	741,5
Totaal	503,2	2.461,7	2.860,0	5.824,9	-	5.824,9

2011						
Euro	209,2	364,5	1.143,3	1.717,0	3.070,5	4.787,5
Amerikaanse dollar	177,3	723,7	1.032,0	1.933,0	- 2.179,7	- 246,7
Canadese dollar	-	52,7	60,3	113,0	- 112,5	0,5
Australische dollar	7,3	60,2	27,2	94,7	- 99,5	- 4,8
Japanse yen	7,1	138,6	0,2	145,9	- 144,7	1,2
Britse pond	19,8	249,0	199,0	467,8	- 446,4	21,4
Zwitserse frank	10,2	112,7	-	122,9	-	122,9
Zweedse kroon	8,4	44,0	39,5	91,9	- 87,7	4,2
Overige valuta's						
ontwikkelde landen	1,1	30,3	-	31,4	-	31,4
Valuta's opkomende landen	18,1	464,0	153,8	635,9	-	635,9
Totaal	458,5	2.239,7	2.655,3	5.353,5	-	5.353,5

Het valutarisico op beleggingen in Amerikaanse dollars, Canadese dollars, Australische dollars, Japanse yens, Britse ponden en Zweedse kronen wordt afgedekt tegen de euro door middel van valutaswaps en valutatermijncontracten. Posities in andere valuta's van ontwikkelde landen worden niet afgedekt. Posities in valuta's van een aantal opkomende landen worden in verband met de hoge correlatie met de Amerikaanse dollar afgedekt als ware het Amerikaanse dollars. Voor het overige worden posities in valuta's van opkomende landen niet afgedekt.

Commodityrisico

Commodityrisico is het risico dat de waarde van commoditybeleggingen verandert als gevolg van veranderingen in de marktprijzen van desbetreffende (onderliggende) grondstoffen. Het fonds belegt niet in commodities of commodityderivaten, zodat geen sprake is van commodityrisico.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen hun contractuele verplichtingen aan het pensioenfonds of de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds participeert niet nakomen. Informatie over de kredietwaardigheid van de portefeuille op basis van credit ratings en over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost vastrentende waarden. Ongeveer 49% (2011: ongeveer 73%) van de totale portefeuille heeft de hoogste rating AAA. In de toelichting op de derivatenposities is informatie over de daarvoor verkregen zekerheden vermeld.

Verzekeringstechnisch risico

Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico is het langlevensrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Door toepassing van de AG-prognosetafels 2012-2062 met correcties voor ervaringssterfte wordt rekening gehouden met een toekomstige verbetering van de levensverwachting. Dit neemt niet weg dat een grote mate van onzekerheid bestaat met betrekking tot de toekomstige ontwikkeling van de levensverwachting.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen (voornamelijk de pensioenuitkeringen) te kunnen voldoen. Dit risico is onder normale omstandigheden nagenoeg afwezig, omdat de pensioenuitkeringen voor een belangrijk deel kunnen worden voldaan uit de ontvangen premies en directe beleggingsopbrengsten en bovendien verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille bestaat uit liquide vermogenstitels. Dit neemt niet weg dat ingenomen derivatenposities kunnen leiden tot de contractuele verplichting tot bijstorting. Feitelijk is het liquiditeitsrisico geen onderdeel van het solvabiliteitsrisico, namelijk het risico dat het pensioenfonds op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen.

Concentratierisico

Concentratierisico kan optreden als een goede spreiding van beleggingen of pensioenverplichtingen ontbreekt. In het standaardmodel van DNB voor de bepaling van het vereist eigen vermogen is het concentratierisico gelijkgesteld aan nihil. Het pensioenfonds voldoet aan deze veronderstelling van een voldoende gediversifieerde beleggingsportefeuille en een voldoende evenwichtige demografische opbouw van de populatie. In de toelichting op de balanspost vastrentende waarden zijn de posten die meer dan 5% uitmaken van de totale obligatieportefeuille vermeld. Duitse, Franse, Britse en Amerikaanse staatsleningen maken gezamenlijk ongeveer 62% (2011: ongeveer 60%) uit van de totale obligatieportefeuille. De actiefpost derivaten heeft voor ongeveer 93%

(2011: ongeveer 95%) betrekking op vijf tegenpartijen. De totale marktwaarde van deze contracten komt overeen met ongeveer 13% (2011: ongeveer 12%) van de marktwaarde van de obligatieportefeuille. Voor de derivatenposities zijn voldoende zekerheden verkregen.

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van de activiteiten als gevolg van niet afdoende of falende processen, menselijk gedrag en systemen bij de uitvoeringsorganisaties of als gevolg van externe gebeurtenissen. Het pensioenfonds besteedt de operationele activiteiten uit aan Blue Sky Group B.V., zodat het operationele risico voornamelijk bestaat uit het risico dat de met deze organisatie gemaakte afspraken niet worden nagekomen. Blue Sky Group legt verantwoording af over de beheersing van de processen, waarbij jaarlijks een ISAE 3402-rapportage wordt overgelegd.

Naast de in de solvabiliteitstoets van DNB onderkende risico's wordt nog het indexeringsrisico onderscheiden.

Indexeringsrisico

De indexering heeft een voorwaardelijk karakter. Het bestuur van het pensioenfonds stelt jaarlijks de indexering vast met inachtneming van de financiële positie van het pensioenfonds. Indexeringsrisico is het risico dat de indexeringsambitie niet wordt gerealiseerd als gevolg van tegenvallend rendement op de beleggingen, tegenvallende inflatie, daling van de markttrente en demografische ontwikkelingen.

TOELICHTING OP DE REKENING VAN BATEN EN LASTEN

(bedragen in miljoenen euro's)

Baten en lasten pensioenactiviteiten

12 Premies	2012	2011
Werkgeversdeel	166,5	135,5
Werknemersdeel vóór korting	37,8	30,1
Korting werknemersdeel	- 6,7	- 8,5
Werknemersdeel na korting	31,1	21,6
FVP	0,3	0,2
Totaal	197,9	157,3

De kostendekkende premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet bedraagt EUR 205,0 miljoen (2011: EUR 161,2 miljoen).

De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:

Pensioenopbouw	155,1	119,4
Individuele salarisontwikkeling	-	-
Toegezegde indexering	-	-
Risicopremies overlijden en invaliditeit	16,4	15,3
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten	4,8	4,8
Solvabiliteitsopslag	28,7	21,7
Totaal	205,0	161,2

De feitelijke premie is gebaseerd op een doorsneepremiebeleid. Afhankelijk van de vermogenspositie bij aanvang van het verslagjaar wordt premiekorting verleend of extra premie gevraagd. De extra premie over 2012 bedraagt totaal EUR 33,8 miljoen (2011: nihil). Het werkgeversdeel bedraagt EUR 27,0 miljoen en het werknemersdeel bedraagt EUR 6,8 miljoen.

Op de deelnemersbijdrage is ten laste van de reserve toekomstige premiekortingen voor deelnemers een korting verleend van EUR 6,7 miljoen (2011: EUR 8,5 miljoen).

De feitelijke premie wordt jaarlijks getoetst aan de kostendekkende premie, berekend op basis van de rentetermijnstructuur DNB bij aanvang van het verslagjaar.

Rekening houdend met de verleende premiekorting op de deelnemersbijdrage van EUR 6,7 miljoen (2011: EUR 8,5 miljoen), is de feitelijke premie EUR 0,4 miljoen lager (2011: EUR 4,6 miljoen hoger) dan de kostendekkende premie.

13 Waardeoverdrachten

Hieronder is opgenomen het saldo van inkomende bedragen uit hoofde van overgenomen pensioenverplichtingen en uitgaande bedragen uit hoofde van overgedragen pensioenverplichtingen.

	2012	2011
Inkomende waardeoverdrachten	2,1	2,5
Uitgaande waardeoverdrachten	- 0,8	- 3,1
Saldo	1,3	- 0,6

14 Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende nominale waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. De pensioenopbouw wordt berekend op basis van de rentetermijnstructuur DNB primo verslagjaar. Ook is hieronder opgenomen de toevoeging aan de voorziening als gevolg van de individuele salarisontwikkeling.

Pensioenopbouw actieve deelnemers	184,7	140,9
Toekomstige pensioenuitvoeringskosten	1,7	1,3
Totaal	186,4	142,2

Van de pensioenopbouw heeft een bedrag van EUR 13,2 miljoen (2011: EUR 6,2 miljoen) betrekking op de inkoop van pensioenrechten uit hoofde van overgangsmaatregel 3.

15 Indexering

Onder indexering is opgenomen de toegekende indexering (toeslagverlening) onder de middelloonregeling en het effect van de algemene salarisontwikkeling onder de eindloonregeling. Het effect van de individuele salarisontwikkeling is opgenomen onder pensioenopbouw.

Actieve deelnemers	0,1	35,4
Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	22,4	23,8
Totaal	22,5	59,2

De pensioenrechten van deelnemers aan de middelloonregeling zijn per 1 januari 2013 niet verhoogd (1 januari 2012: verhoging 1,5%). De ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten zijn per 1 januari 2013 verhoogd met 1,0% (1 januari 2012: 1,2%).

16 Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur DNB per balansdatum. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode.

	2012	2011
Totaal	76,0	53,8

De in het verslagjaar aan de voorziening pensioenverplichtingen toegevoegde rente is gebaseerd op een rekenrente van 1,5% (2011: 1,3%).

17 Wijziging rekenrente

De waarde van de pensioenverplichtingen verandert onder invloed van veranderingen in de rekenrente.

Totaal	- 498,5	- 663,6
---------------	----------------	----------------

Het effect van de door DNB voorgeschreven overgang op de UFR-methodiek in 2012 bedraagt EUR 176,8 miljoen en is opgenomen onder wijziging actuariële grondslagen.

De afgeleide rekenrente is in 2012 gedaald van 2,7% (driemaandsgemiddelde marktrente) tot 2,5% (combinatie van driemaandsgemiddelde marktrente en ultimate forward rate) en is in 2011 gedaald van 3,4% (actuele marktrente) tot 2,7% (driemaandsgemiddelde marktrente).

18 Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De hieronder opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen en kosten van de verslagperiode.

Onttrekking pensioenuitkeringen	146,8	144,3
Onttrekking pensioenuitvoeringskosten	1,5	1,5
Totaal	148,3	145,8

19 Pensioenrechten waardeoverdrachten

Hieronder zijn opgenomen de toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot inkomende waardeoverdrachten en de onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot uitgaande waardeoverdrachten.

	2012	2011
Pensioenrechten inkomende waardeoverdrachten	- 2,6	- 2,8
Pensioenrechten uitgaande waardeoverdrachten	1,0	3,6
Saldo	- 1,6	0,8

20 Wijziging actuariële grondslagen

De actuariële grondslagen zijn de uitgangspunten en veronderstellingen waarop de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is gebaseerd. Onder wijziging actuariële grondslagen is het effect van aanpassing van de bestandsgrondslagen, economische grondslagen en kostengrondslagen op de voorziening opgenomen.

Overgang op AG-prognosetafels 2012-2062	- 50,6	-
Wijziging correctiefactoren	65,8	-
Levensverwachting	15,2	-
Rekenrente (overgang op ultimate forward rate)	176,8	-
Totaal	192,0	-

In 2012 is overgegaan op nieuwe generatietafels van het Actuarieel Genootschap. Hierop worden correcties toegepast in verband met hogere overlevingskansen van de populatie van het pensioenfonds ten opzichte van de overlevingskansen van de totale bevolking. Deze correctiefactoren zijn in 2012 eveneens opnieuw vastgesteld.

Daarnaast is de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur gewijzigd. Voor looptijden tot en met 20 jaar is de driemaandsgemiddelde swapcurve gehandhaafd. Voor looptijden langer dan 20 jaar is de rentetermijnstructuur aangepast door de onderliggende éénjaarsforwardrente te extrapoleren naar een vast renteniveau, de UFR van 4,2%.

21 Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Onder overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen zijn opgenomen: actuariële resultaten en mutaties in de pensioenverplichtingen die niet onder een ander hoofd zijn opgenomen.

	2012	2011
Actuariële resultaten, per saldo	7,9	23,8
Totaal	7,9	23,8

22 Pensioenuitkeringen

Ouderdomspensioen	109,5	108,2
Nabestaandenpensioen	32,9	32,4
Wezenpensioen	0,7	0,7
Arbeidsongeschiktheidspensioen	3,2	3,3
Totaal	146,3	144,6

23 Herverzekeringen

Uitkeringen herverzekering	0,1	0,2
Mutatie herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen	- 0,1	- 0,1
Totaal	-	0,1

24 Pensioenuitvoeringskosten

Dit betreft de kosten met betrekking tot de uitvoering van de pensioenregeling. De kosten van vermogensbeheer zijn hierin niet begrepen. De kosten van bestuur en financieel beheer worden toegerekend aan pensioenuitvoering en vermogensbeheer.

Kosten pensioenuitvoering en bestuursondersteuning	4,8	5,0
Overige kosten	0,6	0,7
Totaal voor toerekening aan vermogensbeheer	5,4	5,7
Toegerekend aan vermogensbeheer	- 0,8	- 0,8
Totaal	4,6	4,9

25 Overige baten pensioenactiviteiten	2012	2011
Vrijval prepensioenverplichtingen	-	4,2
Totaal	-	4,2

Baten en lasten beleggingsactiviteiten

26 Beleggingsopbrengsten

Onder beleggingsopbrengsten zijn opgenomen de op de verslagperiode betrekking hebbende:

- directe beleggingsopbrengsten (rente en door beleggingsfondsen uitgekeerd dividend);
- indirecte beleggingsopbrengsten (waardeveranderingen inclusief valutakoersverschillen);
- kosten van vermogensbeheer (exclusief kosten ten laste van beleggingsfondsen).

	Direct	Prijs- verandering	Valuta- verandering	Totaal
2012				
Vastgoed	7,0	58,1	- 1,5	63,6
Aandelen	-	365,6	- 29,5	336,1
Aandelenderivaten	-	- 51,9	-	- 51,9
Vastrentende waarden	0,3	352,5	- 4,9	347,9
Rentederivaten	20,3	75,8	-	96,1
Totaal vóór valutaderivaten en kosten	27,6	800,1	- 35,9	791,8
Valutaderivaten	4,3	-	14,0	18,3
Totaal vóór kosten	31,9	800,1	- 21,9	810,1
Kosten van vermogensbeheer				- 4,2
Totaal				805,9

	Direct	Prijs- verandering	Valuta- verandering	Totaal
2011				
Vastgoed	7,8	- 4,7	7,9	11,0
Aandelen	-	- 190,2	63,7	- 126,5
Aandelenderivaten	-	0,1	-	0,1
Vastrentende waarden	0,1	289,1	20,2	309,4
Rentederivaten	17,7	146,9	-	164,6
Totaal vóór valutaderivaten en kosten	25,6	241,2	91,8	358,6
Valutaderivaten	15,9	-	- 116,7	- 100,8
Totaal vóór kosten	41,5	241,2	- 24,9	257,8
Kosten van vermogensbeheer				- 3,7
Totaal				254,1

De kosten van vermogensbeheer kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2012	2011
Beheer beleggingen	2,1	1,7
Advies	1,1	1,0
Overig	0,2	0,2
Totaal voor toerekening kosten bestuur en financieel beheer	3,4	2,9
Toegerekende kosten bestuur en financieel beheer	0,8	0,8
Totaal	4,2	3,7

27 Overige baten en lasten beleggingsactiviteiten

Resultaat deelnemingen	0,4	0,2
Opslag termijnbetaling	3,7	3,4
Overig	-	0,4
Totaal overige baten	4,1	4,0
Rentelasten	- 0,1	- 0,1
Totaal	4,0	3,9

Actuariële analyse van het resultaat

Het resultaat kan als volgt worden geanalyseerd naar technische winst- en verliesbronnen:

	2012	2011
Resultaat op beleggingen en verplichtingen	235,4	- 459,4
Resultaat op premies	6,2	9,6
Resultaat op waardeoverdrachten	- 0,3	0,2
Resultaat op pensioenuitkeringen	0,5	- 0,2
Resultaat op pensioenuitvoeringskosten	2,2	2,1
Wijziging actuariële grondslagen	192,0	-
Actuariële resultaten	7,9	23,8
Resultaat op indexering	- 22,5	- 59,2
Overige resultaten	-	4,2
Totaal	421,4	- 478,9

Resultaat op beleggingen en verplichtingen

Resultaat beleggingsactiviteiten exclusief vastrentende waarden en interest rate swaps	359,8	- 222,3
Resultaat vastrentende waarden	347,9	309,4
Resultaat interest rate swaps	102,2	170,9
Totaal resultaat beleggingsactiviteiten	809,9	258,0
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	- 76,0	- 53,8
Wijziging rekenrente voorziening pensioenverplichtingen	- 498,5	- 663,6
Totaal	235,4	- 459,4

Het resultaat op beleggingen en verplichtingen is gelijk aan het resultaat beleggingsactiviteiten verminderd met de technisch benodigde interest. Het rendement op de totale beleggingsportefeuille over 2012 bedraagt 14,8% tegen 4,9% over 2011. De rentetoevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen is in 2012 gebaseerd op een rekenrente van 1,5% (2011: 1,3%). Dit is de éénjaarsrente volgens de rentetermijnstructuur primo verslagjaar. De afgeleide rekenrente is in 2012 gedaald van 2,7% (driemaandsgemiddelde marktrente) tot 2,5% (combinatie driemaandsgemiddelde marktrente en ultimate forward rate) en in 2011 gedaald van 3,4% (actuele marktrente) tot 2,7% (driemaandsgemiddelde marktrente). Het effect van de overgang op de UFR-methode in 2012 van EUR 176,8 miljoen is opgenomen onder wijziging actuariële grondslagen.

	2012	2011
Resultaat op premies		
Premies	197,9	157,3
Beschikbaar voor administratiekosten	- 5,6	- 5,4
Beschikbaar voor excassokosten	- 1,4	- 1,4
Beschikbaar voor pensioenopbouw en individuele salarisontwikkeling	190,9	150,5
Pensioenopbouw actieve deelnemers	- 184,7	- 140,9
Totaal	6,2	9,6

Resultaat op waardeoverdrachten		
Inkomende waardeoverdrachten	2,1	2,5
Pensioenrechten inkomende waardeoverdrachten	- 2,6	- 2,8
Resultaat op inkomende waardeoverdrachten	- 0,5	- 0,3
Uitgaande waardeoverdrachten	- 0,8	- 3,1
Pensioenrechten uitgaande waardeoverdrachten	1,0	3,6
Resultaat op uitgaande waardeoverdrachten	0,2	0,5
Totaal	- 0,3	0,2

Resultaat op pensioenuitkeringen		
Beschikbaar uit voorziening pensioenverplichtingen	146,8	144,3
Werkelijke pensioenuitkeringen	- 146,3	- 144,6
Beschikbaar uit herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen	- 0,1	- 0,1
Werkelijke uitkeringen herverzekering	0,1	0,2
Totaal	0,5	- 0,2

	2012	2011
Resultaat op pensioenuitvoeringskosten		
Kostenopslag in premies jaar (administratiekosten en excassokosten)	7,0	6,8
Toevoeging voorziening pensioenverplichtingen (excassokosten)	- 1,7	- 1,3
Beschikbaar uit voorziening pensioenverplichtingen (excassokosten)	1,5	1,5
Totaal beschikbaar voor pensioenuitvoeringskosten	6,8	7,0
Werkelijke pensioenuitvoeringskosten	- 4,6	- 4,9
Totaal	2,2	2,1

Wijziging actuariële grondslagen

Overgang op AG-prognosetafels 2012-2062	- 50,6	-
Wijziging correctiefactoren	65,8	-
Levensverwachting	15,2	-
Rekenrente (overgang op ultimate forward rate)	176,8	-
Totaal	192,0	-

In 2012 is overgegaan op nieuwe generatietafels van het Actuarieel Genootschap. Hierop worden correcties toegepast in verband met hogere overlevingskansen van de populatie van het pensioenfonds ten opzichte van de overlevingskansen van de totale bevolking. Deze correctiefactoren zijn in 2012 eveneens opnieuw vastgesteld.

Daarnaast is de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur gewijzigd. Voor looptijden tot en met 20 jaar is de driemaandsgemiddelde swapcurve gehandhaafd. Voor looptijden langer dan 20 jaar is de rentetermijnstructuur aangepast door de onderliggende éénjaarsforwardrente te extrapoleren naar een vast renteniveau, de UFR van 4,2%.

Actuariële resultaten	2012	2011
Arbeidsongeschiktheid	-	8,9
Sterfte	6,4	6,3
Flexibele keuzemogelijkheden	0,1	- 0,9
Overig	1,4	9,5
Totaal	7,9	23,8

Het positieve resultaat op arbeidsongeschiktheid over 2011 bestond voornamelijk uit het voordelige verschil tussen in de premie begrepen opslag voor het risico van arbeidsongeschiktheid en de benodigde toevoeging aan de pensioenverplichtingen als gevolg van arbeidsongeschiktheid. Met ingang van 1 januari 2012 wordt een uitloopvoorziening arbeidsongeschiktheidsrisico gevormd vanuit het positieve resultaat op arbeidsongeschiktheid totdat deze voorziening gelijk is aan tweemaal de gevraagde risicopremie.

Op sterfte is een winst geboekt van EUR 6,4 miljoen (2011: winst EUR 6,3 miljoen), bestaande uit een winst op het kortlevenrisico van EUR 2,7 miljoen (2011: winst EUR 0,6 miljoen) en een winst op het langlevensrisico van EUR 3,7 miljoen (2011: winst EUR 5,7 miljoen).

Het resultaat op flexibele keuzemogelijkheden bedraagt positief EUR 0,1 miljoen (2011: negatief EUR 0,9 miljoen). Het resultaat over 2011 werd voor het grootste gedeelte veroorzaakt door de omzetting van nabestaandenpensioen in ouderdomspensioen.

Van de overige actuariële resultaten 2011 van totaal EUR 9,5 miljoen had een bedrag van EUR 7,9 miljoen betrekking op een vrijval van latent nabestaandenpensioen naar aanleiding van het opschonen van de deelnemersadministratie.

Resultaat op indexering

Beschikbaar uit premies	-	-
Indexering en algemene salarisontwikkeling	- 22,5	- 59,2
Totaal	- 22,5	- 59,2

De indexering van de pensioenrechten van actieve deelnemers en de indexering van de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten worden gefinancierd uit de reserves. Zij vinden hun oorsprong in het overrendement (resultaat op beleggingen en verplichtingen).

Overige resultaten	2012	2011
Vrijval prepensioenverplichtingen	-	4,2
Totaal	-	4,2

Overige informatie

Verbonden partijen

De aangesloten onderneming KLM N.V. (werkgever), de bestuursleden en de uitvoeringsorganisatie Blue Sky Group B.V. worden aangemerkt als verbonden partijen.

Tussen het pensioenfonds en de werkgever is een uitvoeringsovereenkomst inzake de financiering en de uitvoering van de pensioenregeling gesloten. Een samenvatting van de uitvoeringsovereenkomst is opgenomen in de paragraaf Financiering en premie van de algemene toelichting op pagina 73 en 74.

Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan bestuursleden en heeft ook anderszins geen vorderingen op bestuursleden. Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de paragraaf Bezoldiging bestuurders hierna.

Het beheer van het pensioenfonds (pensioenuitvoering, bestuursondersteuning en vermogensbeheer) is ondergebracht bij Blue Sky Group B.V. Het pensioenfonds bezit gezamenlijk met Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM en Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel alle aandelen in Blue Sky Group (elk eenderde deel). De dienstverlening aan de aandeelhouders maakt ongeveer 77% (2011: ongeveer 80%) uit van de totale omzet van Blue Sky Group. De overeenkomsten van dienstverlening zijn afgesloten op basis van marktconforme tarieven.

Medewerkers

Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst.

Bezoldiging bestuurders

De bezoldiging van de leden van het bestuur (inclusief de voorzitter) bedraagt totaal EUR 101 duizend (2011: EUR 121 duizend).

Honorarium accountant

De accountantskosten zoals bedoeld in artikel 382a Titel 9, Boek 2 BW bedragen (bedragen in duizenden euro's):

	2012	2011
Controle van de jaarrekening en de jaarstaten DNB	56	49
Overige controleopdrachten	-	9
Adviesopdrachten	-	22
Totaal	56	80

Belastingen

Het pensioenfonds is op grond van de aard van de activiteiten vrijgesteld van belastingheffing voor de vennootschapsbelasting.

Toeziethouder

Evenals voorgaande jaren is geen sprake van door DNB genomen corrigerende maatregelen ingevolge artikel 96 Pensioenwet, anders dan het vigerende langetermijnherstelplan.

Amstelveen, 15 mei 2013

Bestuur

OVERIGE GEGEVENS

BESTEMMING VAN HET RESULTAAT

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de wijze waarop het resultaat moet worden verdeeld. Het resultaat wordt jaarlijks geheel ten gunste dan wel ten laste van de reserves gebracht. Overeenkomstig de in de ABTN vastgelegde regeling wordt een deel van het resultaat toegevoegd of onttrokken aan bestemmingsreserves.

ACTUARIËLE VERKLARING

Opdracht

Door Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM te Amstelveen is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2012.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

In overeenstemming met de richtlijn 'Samenwerking tussen accountant en actuaris ter zake van de controle van verantwoordingen van verzekeringsinstellingen' heeft de accountant van het pensioenfonds mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid en de volledigheid van de administratieve basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik ondermeer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld, en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum ten minste gelijk aan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een toereikende solvabiliteit.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De vermogenspositie van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amstelveen, 15 mei 2013

Drs. K. Kusters-van Meurs AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het Bestuur van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit rapport opgenomen jaarrekening 2012 van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM te Amstelveen gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2012, de rekening van baten en lasten en het kasstroomoverzicht over 2012 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten. Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het inrichten van controle-werkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de stichting gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM per 31 december 2012 en van het resultaat en de kasstromen over 2012 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amstelveen, 15 mei 2013

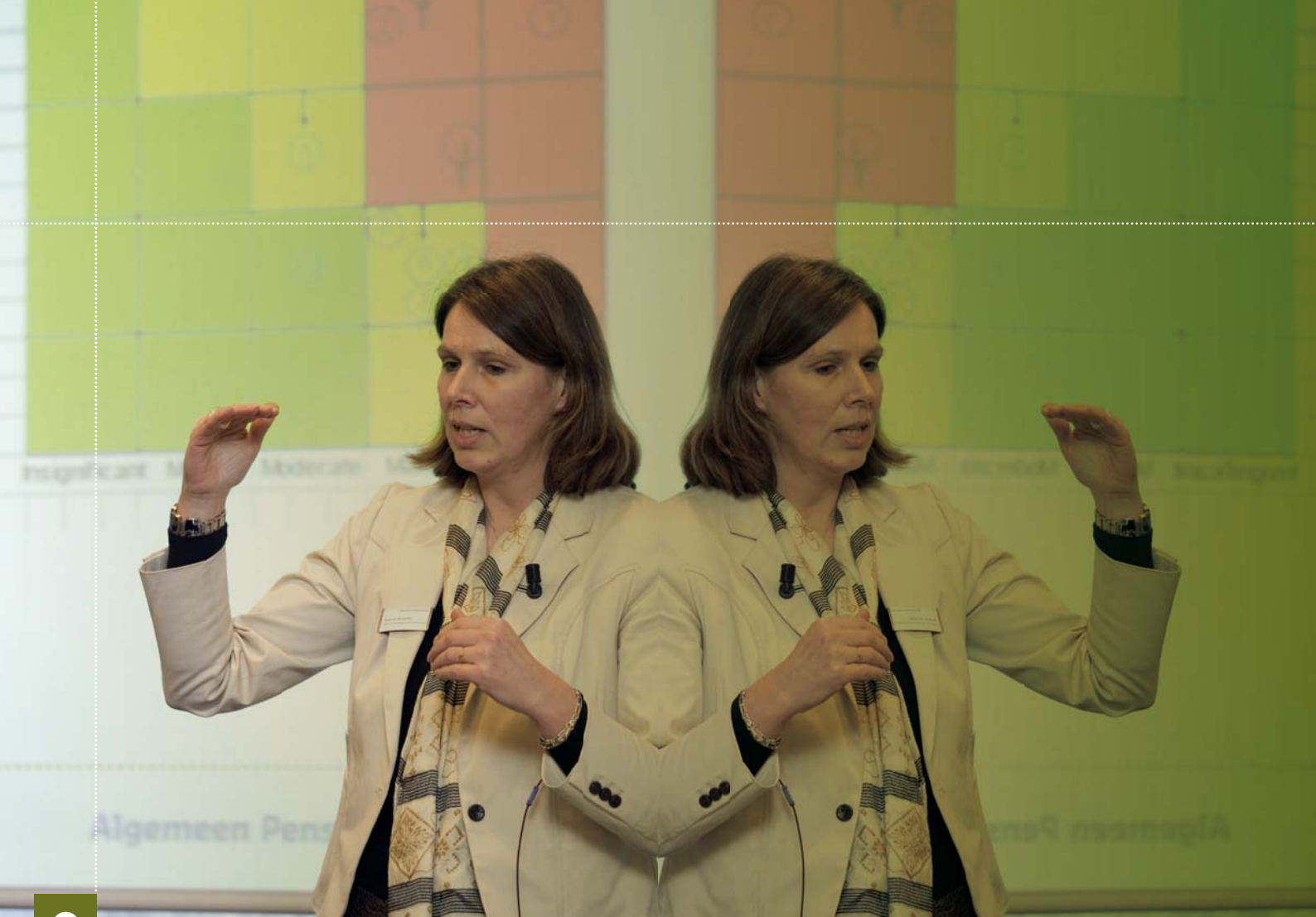
KPMG Accountants N.V.
F.M. van den Wildenberg RA

5105

Bijlagen

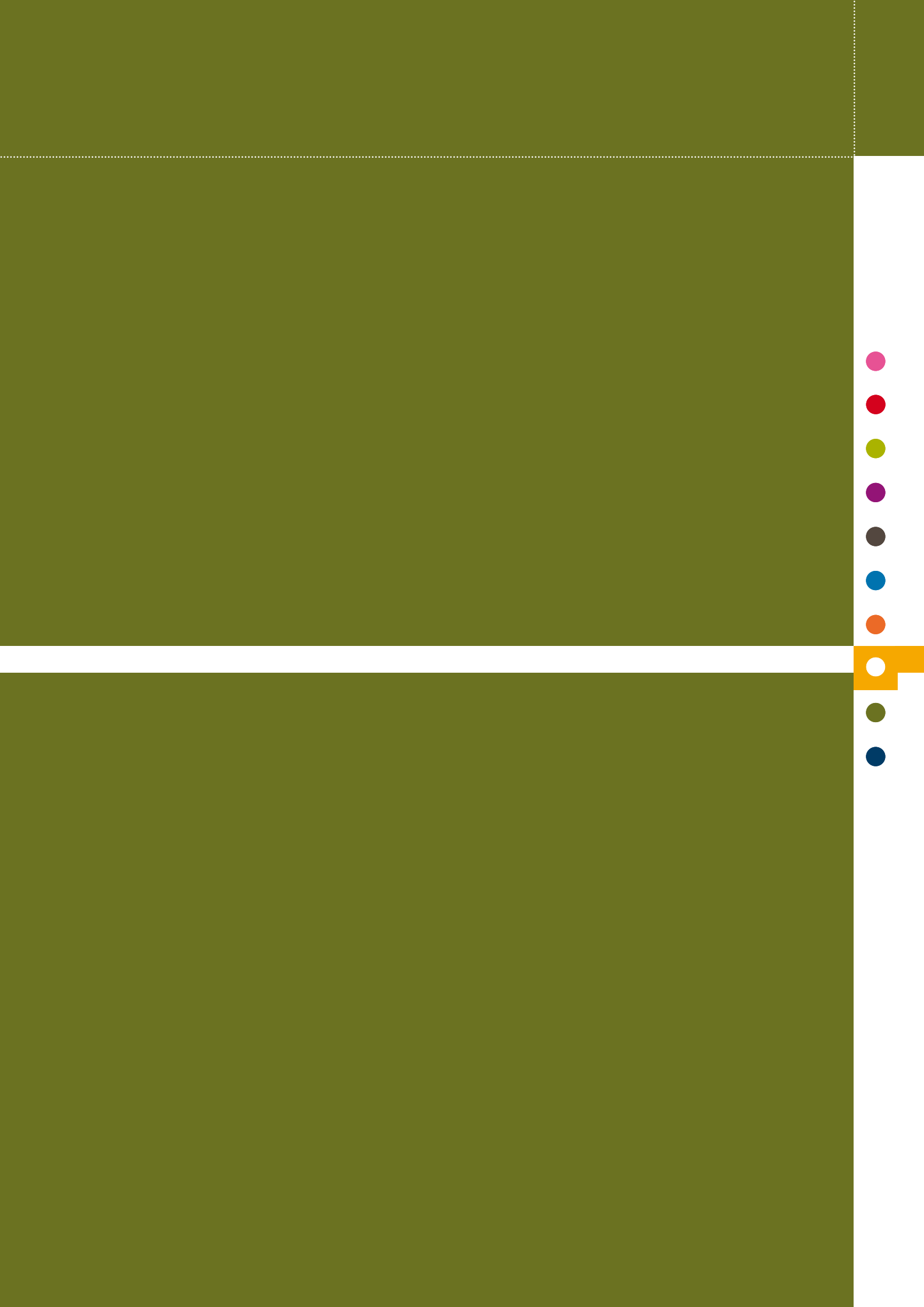
80 jaar Algemeen Pensioenfonds KLM

'Ik zit hier goed en ben nog lang niet van plan weg te gaan. Stoppen met werken, ik kan me er nog niets bij voorstellen.'

DEELNEMERSBESTAND

Personen met aanspraak op nog niet ingegaan pensioen

	Deelnemers	Gewezen deelnemers
Aantallen per einde vorig verslagjaar	15.238	8.425
Bij wegens		
Indiensttreding	123	-
Herindiensttreding	4	-
Uitdiensttreding	-	206
Toekenning pensioen	-	-
Revalidatie	21	3
Overige oorzaken	-	-
Af wegens		
Invaliditeit	113	7
Overlijden	15	23
Toekenning ouderdomspensioen	223	139
Uitdiensttreding	206	-
Beëindiging wezenpensioen	-	-
Revalidatie	-	-
Herindiensttreding	-	4
Emigratie/afkoop/overdracht	-	80
Overige oorzaken	3	13
Aantal per einde verslagjaar	14.833	8.368

Pensioengerechtigden

Ouderdomspensioen	Nabestaanden- pensioen	Wezenpensioen	Arbeids- ongeschiktheids- pensioen	Totaal pensioen- gerechtigden
5.862	2.960	170	626	9.618
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
385	147	30	120	682
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
226	167	-	11	404
-	-	-	30	30
-	-	-	-	-
-	-	25	-	25
-	-	-	24	24
-	-	-	-	-
4	5	3	-	12
-	1	-	-	1
6.017	2.934	172	681	9.804

ONTWIKKELINGEN 2003 – 2012

	2012	2011	2010	2009
Aantal deelnemers	14.833	15.238	15.064	15.297
• Mannen	11.009	11.327	11.230	11.522
• Vrouwen	3.824	3.911	3.834	3.775
Aantal gewezen deelnemers	8.368	8.425	8.626	8.422
• Mannen	4.943	4.992	5.111	5.087
• Vrouwen	3.425	3.433	3.515	3.335
Aantal gepensioneerden	9.804	9.618	9.528	9.338
Ouderdomspensioen	6.017	5.862	5.724	5.540
• Mannen	4.702	4.619	4.544	4.441
• Vrouwen	1.315	1.243	1.180	1.099
Nabestaandenpensioen	2.934	2.960	2.982	2.951
Wezenpensioen	172	170	176	170
Arbeidsongeschiktheidspensioen	681	626	646	677
• Mannen	438	401	414	438
• Vrouwen	243	225	232	239

2008	2007	2006	2005	2004	2003
15.858	15.778	16.032	15.858	15.835	16.607
11.911	11.908	12.112	11.995	12.018	12.517
3.947	3.870	3.920	3.863	3.817	4.090
8.328	8.102	7.751	7.425	7.277	6.803
5.014	4.872	4.670	4.480	4.397	4.183
3.314	3.230	3.081	2.945	2.880	2.620
9.207	9.099	8.879	8.913	8.837	8.734
5.344	5.211	4.996	4.987	4.945	4.918
4.316	4.247	4.136	4.151	4.144	4.144
1.028	964	860	836	801	774
2.950	2.925	2.897	2.900	2.853	2.824
174	181	171	164	156	139
739	782	815	862	883	853
488	526	552	590	605	576
251	256	263	272	278	277

ONTWIKKELINGEN 2003 – 2012

(bedragen in EUR miljoenen)	2012	2011	2010	2009
Premies				
Premies inclusief extra premie en premiekorting	198	157	156	182
Extra premie	34	–	–	29
Premiekorting	7	9	9	14
Pensioenuitkeringen	146	145	139	133
Voorziening pensioenverplichtingen	5.359	4.922	4.173	3.675
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer				
(bedragen in euro's)	186	198	220	228
Beleggingen				
Vastgoed	503	459	462	341
Aandelen (exclusief aandelenderivaten)	2.462	2.240	2.205	2.054
Vastrentende waarden (exclusief rentederivaten)	2.860	2.655	2.317	2.188
Overig	398	65	167	67
Totaal	6.223	5.419	5.151	4.650
Rendement				
Vastgoed	14,6%	0,1%	16,5%	4,9%
Aandelen (exclusief aandelenderivaten)	16,5%	– 9,2%	11,9%	31,7%
Vastrentende waarden (exclusief rentederivaten)	13,9%	11,8%	9,2%	8,8%
Totaalrendement	14,8%	4,9%	9,9%	17,7%
Dekkingsgraad				
Nominale dekkingsgraad (op basis van vaste rekenrente)				
Nominale dekkingsgraad (op basis van markttrente)	116,5%	109,2%	122,0%	124,8%
Reële dekkingsgraad	74,8%	72,6%	80,3%	80,4%
Maatstaf toeslagverlening*				
Loonindex	0,00%	3,03%	0,00%	1,25%
Prijsindex	2,00%	2,30%	1,40%	0,40%
Toekenningspercentage maatstaf	50,0%	50,0%	100,0%	100,0%

* Toeslagen per 1 januari volgend op het verslagjaar.

2008	2007	2006	2005	2004	2003
------	------	------	------	------	------

96	47	153	138	139	133
-	-	-	-	-	-
69	112	8	14	32	70
124	118	110	105	105	104
3.554	2.723	2.961	2.879	2.648	2.503
170	169	146	140	213	204
318	397	528	392	305	306
1.552	2.155	2.233	2.227	1.556	1.664
2.210	2.321	2.084	1.849	1.732	1.281
- 182	125	60	- 117	181	121

3.898	4.998	4.905	4.351	3.774	3.372
--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

- 24,6%	- 11,5%	32,5%	14,9%	19,1%	13,1%
- 42,5%	6,7%	17,8%	22,3%	14,1%	27,1%
3,8%	2,5%	- 0,7%	7,0%	8,8%	8,1%
- 20,8%	3,4%	11,0%	15,1%	12,3%	14,2%

		157,9%	145,2%	136,5%	127,6%
107,8%	181,6%				
82,3%	122,0%				

3,02%	3,53%	1,76%	1,00%		
2,50%	1,50%	1,30%	1,50%	0,80%	1,80%
100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

FUNCTIES EN NEVENFUNCTIES BESTUUR

ir. E.H. Kok (1952)

Functie in het bestuur:	Onafhankelijk voorzitter (vanaf 2011)
Relevante nevenfuncties:	Commissaris Acces Holding, bestuurslid Oiko Credit Nederland Fonds

drs. J. van den Brink (1957)

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2001)
Voordragende organisatie:	FNV Bondgenoten
Functie:	Bestuurder FNV Bondgenoten
Relevante nevenfuncties:	

H.K. de Bruijn MBA (1947)

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2012)
Voordragende organisatie:	CNV Vakmensen
Laatste functie bij KLM:	Director Airport Changes
Relevante nevenfuncties:	

drs. H.A. Essenberg (1947)

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2011)
Voordragende organisatie:	Vereniging Hoger KLM Personeel
Functie:	Pensioengerechtigd
Laatste functie bij KLM:	Executive Vice President Passenger Business
Relevante nevenfuncties:	Lid Adviescollege VKHP

P.A. van Gent (1945)

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2004)
Voordragende organisatie:	Vereniging van Gepensioneerden der KLM
Functie:	Pensioengerechtigd
Laatste functie bij KLM:	Financieel controller
Relevante nevenfuncties:	

mr. P.J.M. Jansen (1967)

Functie in het bestuur:	Lid (2012)
Voordragende organisatie:	KLM
Functie:	Manager pensions & insurable benefits
Relevante nevenfuncties:	

drs. A.R. de Jong RC (1958)

Functie in het bestuur:	Vicevoorzitter (vanaf 2009)
Voordragende organisatie:	KLM
Functie:	Senior Vice President Internal Audit & Internal Control Air France KLM
Relevante nevenfuncties:	Lid Curatorium Controllersopleiding Vrije Universiteit

R. Kies (1959)

Functie in het bestuur: Lid (vanaf 2007)
Voordragende organisatie: KLM
Functie: Controller Engine Services
Relevante nevenfuncties: Lid van RvC van Woningstichting Stek in Lisse/Hillegom/Teylingen

G.K.R. Lagendaal (1942)

Functie in het bestuur: Vicevoorzitter (lid vanaf 2001, vicevoorzitter vanaf 2004)
Voordragende organisatie: Vereniging van gepensioneerden der KLM
Functie: Pensioengerechtigd
Laatste functie bij KLM: Contractmanager E&M Engine Services
Relevante nevenfuncties:

mw. drs. G. E. van der Landen (1967)

Functie in het bestuur: Lid (vanaf 2007)
Voordragende organisatie: KLM
Functie: Vice President and treasurer
Relevante nevenfuncties:

M.K.M. Ritsema (1960)

Functie in het bestuur: Lid (vanaf 2010)
Voordragende organisatie: De Unie
Functie: Operationeel manager KLM Cargo
Relevante nevenfuncties:

P.M. Schelvis (1953)

Functie in het bestuur: Lid (vanaf 2004)
Voordragende organisatie: KLM
Functie: Senior Vice President Chief Purchasing Officer Air France KLM
Relevante nevenfuncties:

M.P.A. Stienen (1974)

Functie in het bestuur: Lid (vanaf 2012)
Voordragende organisatie: KLM
Functie: Vice President Industrial Relations & Strategic HR
Relevante nevenfuncties:

BEGRIPPENLIJST

Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN)

Het bedrijfsplan van een pensioenfonds. Pensioenfondsen moeten op basis van de Pensioenwet (PW) een nota opstellen waarin o.a. wordt ingegaan op:

- interne beheersingssysteem;
- administratieve organisatie en interne controle;
- procedures en criteria voor aansluiting bij het fonds;
- aanspraken van deelnemers;
- risico's;
- financiële opzet
- beleggingsbeleid
- sturingsinstrumenten

Verder moeten in de ABTN moeten worden opgenomen het financieel crisisplan, het integriteitsplan en de verklaring inzake de beleggingsbeginselen.

Actuaris

Adviserend actuaris De adviserend actuaris adviseert over financiële en actuariële zaken die de financiële positie van het fonds beïnvloeden, zoals de hoogte van de premie en het verlenen van indexatie. De adviserend actuaris stelt hiervoor onder andere de pensioenvoorziening vast en bepaalt periodiek of de aanwezige middelen voldoende zijn tegenover de aangegane verplichtingen. Verder heeft de adviserend actuaris een actieve rol bij de inrichting en de uitvoering van de ALM-studie en adviseert de adviserend actuaris bij de vaststelling van het premie- en indexatiebeleid.

Certificerend actuaris De certificerend actuaris toetst jaarlijks de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen, de kostendekkende premie en de financiële situatie van het fonds. Hij geeft hiervoor een actuariële verklaring af en stelt een actuariel rapport op. De taken van de adviserende en certificerend actuaris zijn gescheiden.

Autoriteit Financiële Markten (AFM)

De AFM is toezichthouder op het gedrag van en de informatieverstrekking door alle partijen op de financiële markten in Nederland.

AG-prognosetafel

Periodiek publiceert het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) sterftetafels die zijn gebaseerd op waarnemingen van sterfte in de bevolking. Deze sterftetafels zijn nog niet geschikt voor gebruik door actuarissen: het verloop van de sterftekansen is nog te grillig en bepaalde belangrijke wetmatigheden zijn nog niet opgenomen. Om die sterftetafels geschikt te

maken voor actuarieel gebruik worden ze aangepast door het Actuarieel Genootschap. Deze aangepaste tafels krijgen de naam 'AG-tafels'. Tot 2007 werden tafels gepubliceerd die geen toekomstige sterfte-ontwikkeling bevatten. Met ingang van 2007 wordt de waargenomen ontwikkeling (verbetering) in de sterftetekansen als toekomstige sterfte-ontwikkeling in de sterftetafels meegenomen. Dit zijn de AG-prognosetafels. In 2007 werden de eerste AG-prognosetafels 2005-2050 gepubliceerd. In 2012 vond een tweede update plaats; de AG-prognosetafels 2012-2062.

ALM (Asset Liability Management)

Het afstemmen van het pensioenvermogen op verplichtingen. Het uitvoeren van een ALM-studie kan een pensioenfonds helpen bij het kiezen van de beleggingsmix, de wijze van financieren van de pensioenregelingen/of het financieren van toeslagen. Een ALM-studie kent de volgende aspecten:

- 1) het in kaart brengen van de financiële stromen;
- 2) de simulatie van toekomstige financiële posities;
- 3) de samenhang met de economische omgeving; en
- 4) de vergelijking van beleidsvarianten.

Beleggingsbeleid

Een pensioenfonds is verplicht om op prudente wijze te beleggen. Het beleggingsbeleid van een pensioenfonds is enerzijds gericht op het zoveel mogelijk uitsluiten van beleggingsrisico's en anderzijds op het behalen van een zo hoog mogelijk rendement. Bovendien moet de afstemming van beleggingen op de verplichtingen juist zijn: het pensioenfonds moet op het juiste moment aan haar verplichtingen kunnen voldoen. Om optimaal aan deze uitgangspunten te voldoen is een juiste samenstelling van de beleggingsmix noodzakelijk, die met behulp van een ALM-studie kan worden vastgesteld.

Beleggings-portefeuille

Het geheel van beleggingen van bijvoorbeeld een particuliere of professionele belegger.

Beleggingsrisico's

Risico's verbonden aan het beleggen; de verwachte rendementen kunnen in werkelijkheid hoger of lager uitvallen ('Rendementen uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst').

Benchmark(index)

Een objectieve maatstaf voor zowel de samenstelling als de performance van het belegde vermogen. Een benchmarkindex is een mandje van – bijvoorbeeld – een aantal aandelen. In beginsel bepaalt de totale waarde van alle uitstaande aandelen de waarde van een index; fluctuaties in de waarde van de index worden derhalve veroorzaakt door koersfluctua-

ties van de in de index opgenomen aandelen. Een bekend voorbeeld van een index die als benchmark wordt gebruikt is de AEX-index.

Bijdragegrondslag

Twaalf maal het vaste maandsalaris van de deelnemer, zoals vastgesteld per 1 januari van ieder jaar, uitgaande van de bij cao afgesproken normale arbeidsduur, vermeerderd met:

- 8% in verband met de vakantietoeslag; en
- door KLM opgegeven toeslagen; en
- twaalf maal het door KLM opgegeven bedrag aan vaste onregelmatigheidstoeslag en/of overbruggingstoeslag en/of fictieve ploegendienstbetaling bij uitzending, naar de stand van 1 januari van het betreffende jaar;

verminderd met:

- de bijdragefranchise zoals vastgesteld per 1 januari van het betreffende jaar.

Bijdragefranchise

Dat deel van het inkomen waarover door de deelnemer geen premiebijdrage wordt betaald.

Dekkingsgraad

De verhouding tussen het aanwezige vermogen en de contante waarde van de op dat moment geldende reglementaire pensioenaanspraken. Het aanwezige vermogen is gelijk aan de waarde van de beleggingen en de liquide middelen, vermeerderd met het saldo van de vorderingen en de schulden. De nominale dekkingsgraad is de dekkingsgraad zonder rekening te houden met de (voorwaardelijke) toekomstige indexatie. De reële dekkingsgraad is de dekkingsgraad waarbij de (voorwaardelijk) toekomstige indexatie wel is meegenomen.

Dekkingstekort

Situatie dat de middelen van het pensioenfonds niet langer toereikend zijn om te voldoen aan het minimaal vereist vermogen.

De Nederlandsche Bank (DNB)

Bestuursorgaan dat toezicht houdt op de financiële soliditeit en stabiliteit van financiële instellingen zoals banken, pensioenfondsen en verzekeraars. Dit wordt ook wel prudentieel toezicht genoemd. Het gedragstoezicht wordt uitgevoerd door de Autoriteit Financiële Markten (zie AFM). Het toezicht op pensioenfondsen is geregeld in de Pensioenwet. Tevens zijn bepalingen betreffende het toezicht terug te vinden in de Wet betreffende verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds 2000 en de Wet verplichte beroepspensioenregeling. De Nederlandsche Bank houdt ook toezicht op pensioenregelingen die door een werkgever rechtstreeks bij een verzekeraar worden ondergebracht.

Derivaten	Afgeleide financiële instrumenten, dat wil zeggen financiële contracten, waarvan de waarde wordt afgeleid van een onderliggende waarde (bijv. een aandeel), een referentieprijs of een index (bijv. de AEX-index). De bekendste vormen van derivaten zijn opties, futures contracten en forward contracten.
Duration	Hiermee wordt de koersgevoeligheid van een bepaalde vastrentende waarde voor veranderingen in de rentestand aangegeven. Een (modified) duration van 5 jaar voor vastrentende waarden geeft aan dat bij een stijging (c.q. daling) van de rentestand met 1%-punt, de koers van de vastrentende waarden met 5%-punten daalt (c.q. stijgt).
Eindloonregeling	Pensioenregeling waarin de hoogte van het pensioen afhangt van het laatst verdiende salaris en het aantal deelnemingsjaren van de deelnemer. Bij een gemitigeerde eindloonregeling tellen bepaalde salarisverhogingen in een voorgeschreven periode voor pensionering niet of niet meer volledig mee voor de berekening van het pensioen.
Emerging markets	Vrij vertaald: opkomende markten. Hiermee worden financiële markten aangeduid van ontwikkelingslanden. Deze markten worden vaak gekarakteriseerd door de snelle maar ook onstabiele economische groei. Een belegging in een emerging market wordt vaak gezien als risicovol vanwege (potentiële) politieke problemen en economische instabiliteit. Het risico, maar ook het verwacht rendement van een dergelijke belegging is daarom hoger dan van een belegging in ontwikkelde landen.
Emerging markets debt (EMD)	Obligaties uitgegeven door bedrijven of overheden in opkomende markten. Het verwachte rendement op en het risico van dergelijke leningen is hoger dan op credits en staatsleningen.
Financieel toetsingskader (FTK)	Benaming van het toezichtregime dat per 1 januari 2007 van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfondsen. Dit toezichtregime is verankerd in de Pensioenwet. De bepalingen van het financiële toetsingskader zijn opgenomen in het Besluit Financieel Toetsingskader.
FVP	De bijdrage in de premie van de Stichting Financiering Voortzetting Pensioenverzekering ten behoeve van voortzetting van de pensioenopbouw over de periode van werkloosheid.

Gedragcode

Document waarin regels en richtlijnen worden gegeven ter voorkoming van belangenconflicten tussen het zakelijk belang en de privé-belangen van betrokkenen en van misbruik van vertrouwelijke informatie. Pensioenfondsen dienen – rekeninghoudend met het bepaalde in de Pensioenwet en de daarop gebaseerde wetgeving – een gedragscode voor de bestuursleden en medewerkers van het fonds op te stellen en toe te zien op de naleving. De gedragscode moet als zogenoemd fondsdocument aan De Nederlandsche Bank worden overlegd.

Gewezen deelnemer

In de meest eenvoudige definitie is een gewezen deelnemer een persoon voor wie niet langer gelden worden bijeengebracht in een pensioenfonds. De Pensioenwet geeft de volgende definitie: de werknemer of de gewezen werknemer door wie op grond van een pensioenovereenkomst geen pensioen meer wordt verworven en die bij beëindiging van de deelneming een pensioenaanspraak heeft behouden jegens een pensioen uitvoerder.

Herstelplan

Plan van aanpak gericht op het herstel van het dekkingstekort of het reservetekort bij een pensioenfonds. Binnen twee maanden na het ontstaan van de situatie van onderdekking dient het bestuur van het pensioenfonds een herstelplan bij De Nederlandsche Bank te hebben ingediend. Het herstelplan dient zodanige maatregelen te omvatten, dat de situatie van onderdekking binnen drie jaar geëindigd is. Dit heet korte termijnherstelplan. In geval van een reservetekort moet een pensioenfonds binnen drie maanden na het ontstaan hiervan een herstelplan bij De Nederlandsche Bank indienen, indien de actuariële- en bedrijfstechnische nota van het pensioenfonds niet voorziet in toereikende maatregelen bij een reservetekort. De termijn die in het herstelplan maximaal mag worden aangehouden voor herstel van het reservetekort bedraagt op grond van de wet 15 jaar. Dit wordt een langetermijnherstelplan genoemd.

Indexering (toeslagverlening)

Verhoging van het opgebouwde en ingegane pensioen op basis van de stijging van de lonen of prijzen in de voorafgaande periode. Deze verhoging is meestal voorwaardelijk (afhankelijk van de financiële middelen en besluit van het bestuur hiertoe).

Intern toezicht

Het kritisch beoordelen van het functioneren van het (bestuur van het) pensioenfonds door onafhankelijke deskundigen. Het gaat daarbij vooral om het beoordelen van beleids en bestuursprocedures en -processen, om de checks and balances, om de wijze waarop de uitvoering van de regeling wordt bestuurd en aangestuurd en om de wijze waarop wordt

	omgegaan met de risico's op de langere termijn voor (de dekkinggraad van) het pensioenfonds. De verplichting tot het hebben van een intern toezicht maakt deel uit van de principes voor goed pensioenfondsbestuur. Het doel van het intern toezicht is het beter functioneren van het pensioenfonds(bestuur).
Langlevenrisico	Het gegeven dat een verzekerde persoon langer kan leven dan op basis van de gehanteerde sterftekansen wordt verwacht. Dit risico is van belang voor o.a. het ouderdomspensioen.
Middelloodregeling	Pensioenregeling waarin de hoogte van het pensioen is gebaseerd op het aantal deelnemersjaren en het salaris dat de deelnemer gemiddeld tijdens de carrière heeft verdiend.
Nominale rente	Rente zonder rekening te houden met inflatie.
Ouderdomspensioen	Pensioen, bestemd voor de levenslange financiële verzorging van de gerechtigde, nadat deze de in de pensioenregeling omschreven pensioenleeftijd heeft bereikt.
Premiegrondslag	De som van 12,96 maal het maandsalaris en de ploegen-dienstbetalingen over enig jaar.
Overbruggingspensioen	Het overbruggingspensioen is een tijdelijk ouderdomspensioen dat dient om het inkomensverschil in de periode tussen (vervroegde) pensioeningang en de AOW-gerechtigde leeftijd te overbruggen. Dit kan bestaan uit enerzijds een extra uitkering die de AOW-uitkering vervangt, en anderzijds een (gebruteerde) compensatie voor nog te betalen premies volksverzekeringen.
Performance	De performance van (een deel van) het vermogen is het totale rendement op marktwaarde. Deze performance wordt in de regel vergeleken met de performance van de benchmark (index). Door middel van een zogenoemde performance attributie analyse wordt het verschil tussen deze beiden op een kwantitatieve wijze verklaard.
Private equity	Beleggen in private equity betreft het beleggen in aandelen van niet-beursgenoteerde ondernemingen. Een private equity investering varieert van het participeren in jonge bedrijven die nog niet volgroeid zijn om via de beurs te worden verhandeld tot het financieren van de overname van gevestigde bedrijven.

Rating	De rating van een belegging of een onderneming geeft een beoordeling weer van het kredietrisico van een bepaalde belegging. De rating wordt vastgesteld door gespecialiseerde bureaus die, afhankelijk van de kredietwaardigheid van een onderneming, een AAA, AA, A, BBB etc. geven. Vastrentende waarden kunnen als hoogste rating AAA krijgen. De investeringsgrens wordt vaak gelegd bij een minimale rating van BBB.
Rentetermijnstructuur (RTS)	Een rentecurve of rentetermijnstructuur (RTS) is een set van (zero) rentes voor iedere looptijd. In de regel zal voor iedere looptijd een andere rente gelden. Voor de waardering van pensioenverplichtingen wordt door DNB een RTS vastgesteld. Voor de vaststelling van de door DNB gepubliceerde RTS wordt de hoogte van geldende zero rentes bepaald door te rekenen met een voorgeschreven UFR Methodiek.
Swaprente	Financiële instellingen lenen onderling geld van elkaar. Indien zij een voldoende rating hebben, minimaal A, dan geeft hun onderling ruilgedrag van rentecontracten en andere renteverplichtingen de koers van de werkelijke rente.
Swapcurve	Bij iedere looptijd geeft de swapcurve de swaprente aan van dat moment.
Ultimate forward rate (UFR)	Een schatting van de risicovrije rentes op (zeer) lange termijn, vanuit de gedachte dat deze lastig uit financiële markten zijn af te leiden. De DNB heeft vooralsnog als convergentieniveau van de UFR de norm van 4,2% gekozen welke is vastgesteld door de Europese commissie.
Uniform pensioenoverzicht (UPO)	Een pensioenoverzicht waarin de uitkeringen bij pensionering, overlijden en arbeidsongeschiktheid eenduidig worden gepresenteerd. De bedoeling is dat alle pensioenuitvoerders eenzelfde format, zoals opgesteld door de pensioenkoepels, hanteren waardoor de pensioenoverzichten eenvoudig naast elkaar te leggen zijn en de (gewezen) deelnemers de bedragen uit de verschillende pensioenoverzichten bij elkaar kunnen optellen en zo een duidelijk beeld van de financiële situatie bij pensionering krijgen. Vanaf 1 januari 2008 is het hanteren van een UPO voor alle pensioenuitvoerders verplicht.
Valutarisico	Koersrisico dat een belegger loopt door te beleggen in (effecten die noteren in) vreemde valuta.

**Vastrentende
waarden**

Verzamelnaam voor beleggingen waarop in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt. Voorbeelden van vastrentende waarden zijn obligaties, onderhandse leningen en hypotheeklen. Deze beleggingen worden ook wel als risicomijdend aangeduid.

VPL

Vut, Prepensioen en Levensloopregeling.

S105

COLOFON

Uitgegeven door Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM

Coördinatie Blue Sky Group B.V., Amstelveen

Tekst Blue Sky Group

Fotografie Don Wijns, Amsterdam e.a.

Ontwerp Frissewind profs in communicatie en design, Amsterdam

Realisatie C&F Report Amsterdam B.V.

Druk Drukkerij Aeroprint, Ouderkerk aan de Amstel

www.klmgrondfonds.nl

De uitvoering van de KLM-pensioenregelingen is ondergebracht bij Blue Sky Group